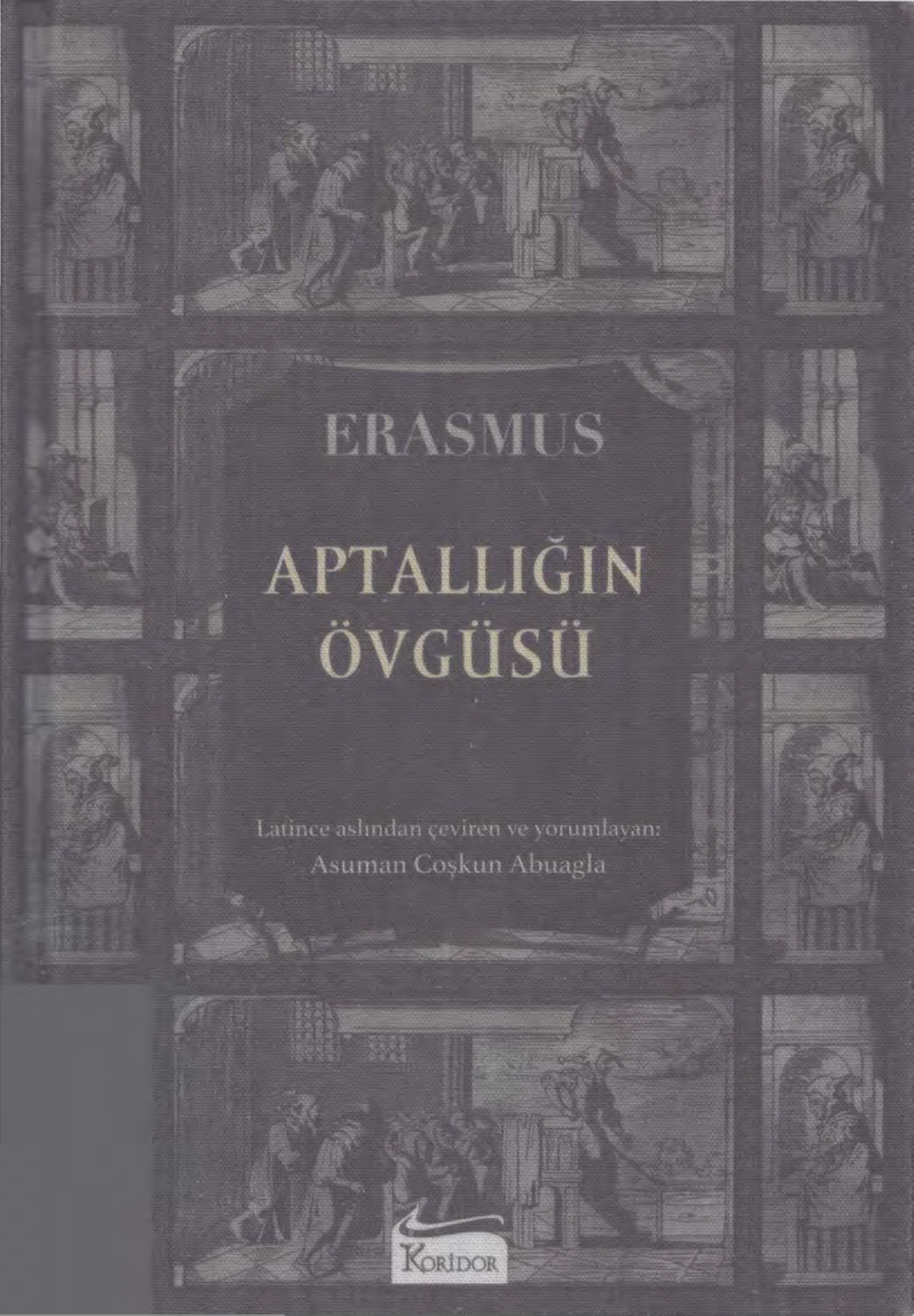

ERASMUS

APTALLIĞIN ÖVGÜSÜ

Latince aslından çeviren ve yorumlayan:
Asuman Coşkun Abuagla

KORİDOR

ERASMUS

APTALLIĞIN ÖVGÜSÜ

KORİDOR YAYINCILIK – 484

ISBN: 978-625-7781-17-6

YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 49242

MATBAA SERTİFİKA NO: 19039

Aptallığın Övgüsü
Desiderius Erasmus Roterodamus

Özgün Adı: **ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ / STULTITIAE LAUS**

© Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmaksızın çoğaltılamaz, kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Derya Önder

Latince aslından çeviren ve yorumlayan: Asuman Coşkun Abuagla

Kapak tasarımı: Tuğçe Ekmekçi

Baskı: Ekosan Matbaacılık, İstanbul

EKOSAN MATBAACILIK

Maltepe Mah. Hastaneyolu Sok. No: 1 (Taral Tarım Binası)

Zeytinburnu - İstanbul

Cilt: Derya Mücellit, İstanbul

1. Baskı: Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2021

KORİDOR YAYINCILIK

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. MB İş Merkezi

No: 14 Kat: 1 D: 1 Zeytinburnu / İstanbul

Tel.: 0212 – 544 41 41 / 544 66 68 / 544 66 69

Faks.: 0212 – 544 66 70

info@koridoryayincilik.com.tr

www.koridoryayincilik.com.tr

ERASMUS

APTALLIĞIN ÖVGÜSÜ

Latince aslından çeviren ve yorumlayan:
Asuman Coşkun Abuagla

KORİDOR

Çevirmen Hakkında

Asuman Coşkun Abuagla: Ankara'da doğdu. Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü'nde klasik filoloji ve epigrafi eğitimi aldı. 2005-2016 yıllarında Ankara'da Bilkent Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak Latince ve Klasik Mitoloji dersleri verdi. 2016 yılında Antalya'da Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na Dr. Öğretim Üyesi olarak atanan ve 2018 yılında Doçent unvanı alan yazarın, İngilizce ve Türkçe olarak yazdığı çeşitli makaleleri, "Ibis", "Kıssalar", "Fasti I-VI" (Roma Takvimi ve Festivaller), Dönüşümler (I-XV) adında birçok çeviri kitabı ve "Roma Takvimi" ("Fasti" ve Antik Kaynaklar Işığında Roma Takvimine Göre İlk Altı Ayda Kutlanan Festivaller) adıyla yayımlanmış bir inceleme kitabı bulunmaktadır.

Editör Hakkında

Derya Önder: 1973 doğumlu. Mimarlık ve işletme eğitimi aldı. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde yüksek lisans yaptı. Halen aynı bölümde doktora çalışmasını yürütmekte, hayatını kitap editörlüğü yaparak İstanbul'da sürdürmektedir.

"Stultitia summa sapientia est."
(Lactantius, Divinae Institutiones, 5.16, 2)
Aptallık en yüce bilgeliktir.

İçindekiler

Önsöz.....11
Desiderius Erasmus Roterodamus.....13
Μωρίας Ἐγκώμιον ya da *Stultitiae Laus* Üzerine.....19
Çeviri Yöntemi.....23
Kaynakça.....197

Önsöz

Yüzyıllar önce haksızlığa, yalancılığa, sahtekârlığa, ikiyüzlülüğe, kibire, çok bilmiş görünüp hiçbir şey bilmeyenlere veryansın eden, sivri dilli, keskin dişli ve hayli donanımlı bir din adamı olan Erasmus'un muhteşem Latincesiyle döktürdüğü bu eşsiz ve çok özel eseri çevirmek benim için gerçekten büyük bir zevkti. Eserin başından sonuna kadar hep gülümsedim ve bazı bölümlerde Erasmus'un birilerine neden diş geçirdiğini en derinden hissettiğim için olsa gerek, bu keskin zekâlı ve hakkıyla alaycı adama hayran kaldım. Hele eserin son bölümünde Erasmus'un sözde din adamlarına verip veriştirdiği, onların Tevrat'tan ve İncil'den aldıkları sözcükleri kendi çıkarlarına göre yorumlayıp söylenmek istenenle uzaktan yakından ilgisi olmayan anlamlar çıkardıkları bir yer var ki bir yandan çevirdim bir yandan gülmekten kendimi alamadım; bir yandan da yanlış çevirilere ve yorumlara veryansın edip en can alıcı noktadan diş geçiren Erasmus'un darbelerine maruz kalmamak için her sözcüğü iğneoyası gibi ilmik ilmik işledim. Eserin başında biraz *aptal* olduğumdan kuşkulanmam ama eserin sonunda halis muhlis bir *aptal* olduğumu anlamam, eminim Erasmus'u çok sevindirecektir.

Sevgili okuyucum, umarım bu kadim eseri okurken bambaşka bir tat alırsınız. Sizi Erasmus'la baş başa bırakırken hepinize içtenlikle selam ederim.

Asuman COŞKUN ABUAGLA
Antalya, 2020

DESIDERIUS ERASMUS ROTERODAMUS

Doğduğu yılla ilgili farklı tarihler verilse de 1622 yılında Rotterdam'da dikilen bronz heykelinin kaidesindeki yazıta göre Erasmus, 28 Ekim 1467 yılında Hollanda'nın Rotterdam kentinde doğmuştur. Annesi Margaret, Hollanda'da Sevenbergen kentinde bir hekimin kızıydı, babası Gerard ise bir din adamı ve çevirmendi. Erasmus, gayrimeşru bir çocuk olarak dünyaya geldi. Babası Gerard, Margaret'e evlilik sözü verdiği halde bağlı olduğu kilisenin tüm baskılarından ve dönemin ağır dinî görevlerinden kurtulmak için dostlarına bir mektup yazdı ve Roma'ya kaçtı ama bu sırada Margaret'in gebe olduğundan haberi yoktu. Gerard, Roma'da hem klasik Yunanca ve Latince öğrendi hem de hukuk okudu. Dostları Roma'da olduğunu öğrendiklerinde ona Margaret'in öldüğünü bildiren bir mektup gönderdiler. Bu haber üzerine vicdan azabıyla yıkılan Gerard, ülkesine döndü ve o zamanlar yeni doğanlara Yunanca ya da Latince adlar vermek âdet olduğu için bebeğe sevdiği bir aziz olan Erasmus'un adını koydu.

Erasmus, dokuz yaşına kadar Utrecht'te kilise korosunda görev aldı sonra Alexander Hegius'tan eğitim alması için Deventer'deki kilise okuluna gönderildi. Erasmus'un

klasiklere olan tutkusu, sanatsal yönü ve hafıza gücü burada açığa çıktı; öyle ki Romalı şairlerden Terentius'un, Horatius'un ve nice antik yazarın eserlerini ezbere okuyabiliyordu. Erasmus, on üç yaşına kadar Deventer'de koruyucu bir ailenin gözetimine verildi ancak kentte yayılan veba salgını yüzünden koruyucu ailenin tüm üyeleri ölünce Rotterdam'a geri dönmek zorunda kaldı. Bitmeyen vicdan azabı yüzünden sağlığını yitiren babası Gerard da çok geçmeden ölünce Erasmus'un hamiliğini üstlenenler onu, Fransiskan tarikatına bağlı bir keşiş okuluna gönderdiler. Burada üç sene geçiren Erasmus, veba salgını bulunduğu bölgeleri de kasıp kavurduğu için yeniden Rotterdam'a döndü. 1487 yılında Styen'deki Augustinus Manastırı'na girdi ama bunun nedeni, kendini din ilmine adamak için değil, klasik eserlerden oluşan tam teçhizatlı bir kütüphanenin bu manastırda olduğunu bildiği içindi. Daha sonraki yazılarında, bu manastırda kendini güzel sanatlara ve Latin Edebiyatı'na verdiğinden bahsetmiştir. Klasiklere olan düşkünlüğünden olsa gerek kendine Erasmus adının Latince karşılığı olan Desiderius adını ve Rotterdamlı anlamına gelen Roterodamus lakabını takmıştır.

Erasmus, 1492 yılında rahip olarak kutsanmasına rağmen dönemin papalarından rahip cüppesi giymeme ve hekim raporuyla rahatsızlığını kanıtlayıp oruç tutmama iznini elde etti. Hayli özgür bir ruh olan bu zeki adam, doğal olarak bağımsızlığına çok düşkündü ve bu nedenle hiç kimsenin ve hiçbir kuruluşun hükmü altına girmek is-

temedi ama bunu, inatçı bir özgürlük savaşçısı gibi değil, dolaylı yollardan zekice yaptı. Cambrai Piskoposu Henry, Roma'ya gideceği için akıcı bir şekilde Latince konuşmak istiyordu ve Erasmus bunu öğrendiğinde manastırdan kurtulacağı bir yol bulmuş oldu. Piskoposu yapacağı seyahatte kendisini de yanında götürmesi için ikna etti böylece zekice yaptığı plan sayesinde yirmi altı yaşında manastırdan dış dünyaya adım attı. Piskopos, söz konusu seyahatini biraz ertelemeye karar verince bu süre zarfında Erasmus, dış dünyanın tadını almaya başladı, kendini klasikleri okumaya kaptırdı; yeni ve bilgili insanlarla tanıştı ama piskopos, Roma seyahatinden vazgeçince Latince bilen birine ihtiyacı kalmadı. Bu durumda Erasmus'a da manastır yolları gözüktü. Ancak özgürlüğün tadını alan bu zeki adam, piskoposu ruhunun din ilminde ilerlemek için yanıp tutuştuğuna inandırdı ve ondan doktora yapmak için kendisini burslu olarak Paris'e göndermesini istedi. Piskopos ona izin ve çok az miktarda para verdi ama Erasmus için bunun hiçbir önemi yoktu çünkü artık bir mahkûm gibi içerde değil, özgür bir adam olarak dışardaydı. Gerçi sivri dili ve alaycılığıyla şu cimri piskoposa da *antimaecenas*[1] (Maecenas karşıtı) lakabını takmıştı.

Erasmus, Paris'te, yoksullar mahallesi olarak bilinen Collége Montaigu'de hayli zor koşullarda yaşadı. Biçim-

[1] İmparator Augustus'un dostu ve siyasi danışmanı olan Maecenas (İÖ 70-8), ünlü bir devlet adamı olmasının yanı sıra yazarların ve şairlerin en büyük destekçisi ve koruyucusuydu.

sel, içerikten yoksun ve skolastik anlayışla verilen sözde eğitimden, elleri sopalı, çılgın gibi bağıran ve dayak atan bağnaz keşişlerden nefret etti. Bu sıralar yakalandığı hastalık nedeniyle doktora yapmaktan uzak kaldı, iyileşince varlıklı İngiliz ve Alman ailelerin çocuklarına özel hoca olarak ders vermeye ve kendi parasını kazanmaya başladı. Öğrencisi William Blount'un davetiyle ilk kez gittiği İngiltere'de ruhen hangi alanda güçlü olduğunu hissetti. Oxford'da klasik Yunanca bilen hocalarla tanıştı ve bu dili de kendi çabasıyla öğrendi. İngiltere'de sanatkâr yönü, aydınlığı, akıcı Latincesi ve güzel sohbeti sayesinde övgü ve ün kazandı. Böylece Cambridge Üniversitesi'nde hocalık yapmaya başladı ve 1505'ten 1515 yılına kadar Queens Kolej'de kaldı. O yıllarda veliaht olan Kral VIII. Henry de ünü yayılan bu genç adamı merak edip saraya davet etti. Dönemin en ünlü adamları olan Thomas More ve John Fisher, Erasmus'un en samimi dostları oldular; John Colet, Warham ve Cranmer başpiskoposları onu korudular. Böylece Erasmus, elli yaşına kadar orta karar bir kazançla hayatını sürdürdü.

Venedik'te Aldine, Basel'de Froben Yayınevi'nde editör olarak çalıştı. İngiliz asilzadelerinin evinde yazmanlık yapıp çıktıkları gezi ve seyahatlerde onlara eşlik etti. Latince atasözlerinden oluşan *Adagia* (Atasözleri) adlı eseri, ona Avrupa'da büyük ün kazandırdı. Öğrencilerinin Latinceyi daha iyi öğrenebilmeleri için *Colloquia* (Sohbetler) başlıklı yazılar yazmaya başladı ve bunlar, bir süre

sonra kocaman bir kitaba dönüştü. Şakacı ve alaycı bir biçimde dönemin tüm otoritelerine bir çeşit başkaldırı olarak yergi türünde yazdığı *Μωρίας Ἐγκώμιον* (Aptallığın Övgüsü) ise onun zirveye çıkmasını sağlayan eser olarak baş köşeye oturdu. İncil'i Yunancadan Latinceye çevirip yorumladığında yeni bir çığır açtı.

Hayatı boyunca ana dili yerine Latince konuşmayı tercih eden, Rönesans Dönemi'yle ortaya çıkan hümanizm akımının en büyük temsilcilerinden biri olan Erasmus, dostu Beatus Rheanus'un aktardığına göre son nefesini ana dilinde "Sevgili tanrı" diyerek verip 1536 yılında, İsviçre'nin Basel kentinde hayata gözlerini yumdu.

ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ya da *STULTITIAE LAUS* ÜZERİNE

Asıl adı *Μωρίας Ἐγκώμιον* olan bu eser, Rotterdamlı Desiderius Erasmus'un incelikli bir şaka olarak tasarlayıp yakın dostu Thomas More'a adadığı çok özel bir eserdir. Eski bir anlatıya göre Erasmus, 1499 yılında İngiltere'ye ilk geldiğinde eski belediye başkanı Sir Henry Colet'in masasında zeki ve genç bir adamla tanışır. Sohbet etmeye başladıklarında yüksek seviyeli şakalarla her ikisi de birbirine meydan okur. Sonunda Erasmus, yeni tanıştığı genç adama "Sen ya More'sun ya da hiç kimsesin," der. Erasmus haklıdır, karşısındaki kişi Thomas More'un ta kendisidir. Thomas More da ona aynı şekilde "Sen ya Erasmus'sun ya da Şeytan'sın," der ve böylece aralarında ömür boyu sürecek sıkı bir dostluk başlar.

1505 yılında Erasmus İngiltere'ye geri döndüğünde Thomas More'la birlikte klasik Yunanca ve Latince çeviriler yapmaya başlar, elbette yergi yazarı Loukianos, bu ünlü ikilinin baş yazarı ve ustasıdır. Erasmus 1508'de kökleşmiş inançlara aykırı olarak yazacağı bir eser düşünür. Düşüncesinin çıkış noktası ve bağlantısı elbette dostu Thomas More'dan başkası değildir. Çünkü Latince *Morus* olarak söylenen dostunun soyadından yola çıkıp yazacağı esere

Yunanca *Μωρίας Ἐγκώμιον* (Aptallığın Övgüsü) adını verecektir. Eserde yer alan ithaf mektubunda bunun nedenini ayrıntılarıyla açıklar. Erasmus 1510 yılında Londra'daki dostu Thomas More'un ziyaretine geldiği sıralar rahatsızlanır; buna rağmen yazdığı eseri gözden geçirir ve yayıma hazır hale getirir. Böylece *Μωρίας Ἐγκώμιον* ilk kez 1511 yılında yayımlanır. Herhangi bir karışıklığa yol açmamak için eserin Latince edisyonlarında Thomas More'a yazılan mektubun sonunda 9 Haziran 1508 olarak görülen tarihin, Erasmus'un eseri yazmaya başladığı asıl tarih olduğunu ve bunu değiştirmemiş olduğunu belirtmek gerekir.

Eseri Latince olarak kaleme alan Erasmus, aptallık kavramını (μωρία/*stultitia*) tanrıça olarak kişileştirdiği için onun adının başharfini yeri geldikçe büyük harfle (Μωρία/*Stultitia*) yazar. Tanrıça Aptallık, verdiği söylevle kendi övgüsünü öyle tumturaklı bir şekilde yapar ki Erasmus'un dediği gibi diş geçirmediği adam bırakmaz. Batıl inançlar denizinde yüzen insanlar, avcılar, kumarbazlar, simyacılar, mühendisler, tüccarlar, dil bilgisi hocaları, hükümdarlar, saray halkı, diplomalı din adamları, keşişler, rahipler, piskoposlar ve daha niceleri. Uzaktan yakından aklınıza gelebilecek kim varsa bu eserde bulabilir ve bunların aslında Kaf Dağı'nda değil, tam da yanı başınızda ya da çevrenizde yaşayan türden insanlar olduğunu fark edersiniz.

Tanrıça Aptallığın verdiği söylev o kadar doğal, o kadar içten ve o kadar güzeldir ki söylevine başladığı andan söylevini bitirdiği ana kadar dudaklarınızdan tatlı bir gü-

lümseme eksik olmaz. Adı üstünde Aptallık yani saflık ve içtenlik, iyi niyet ve iyi düşünce, doğru söz, dürüstlük, kalpte ne varsa yüze ve dile aynı şekilde yansıma, işte Erasmus'un tanrıça olarak kişileştirdiği Aptallık budur.

Belki de bu eserin başlığının Türkçeye *Deliliğe Övgü* olarak çevrilmesinin iki nedeni olabilir. Bunlardan birincisi, eser özellikle İngilizceye *The Praise of Folly*, Fransızcaya *Éloge De La Folie* olarak doğru şekilde çevrildiği halde İngilizce *folly* ya da Fransızca *folie* sözcüğünün ahmaklık, aptallık, budalalık değil de tuhaf bir şekilde delilik olarak anlaşılması; ikincisi asıl eserde kullanılan sözcüklerin dikkate alınmaması olabilir. Erasmus tarafından kişileştirilen Tanrıça Aptallık, aptallık ve ahmaklık için asıl dilinde *stultitia*, delilik için ise *insania* sözcüğünü kullanır. Cemiyetine kabul ettiklerini ya da cemiyetinden saydıklarını gizli ayinlerinin rahipleri (mystae) ve pek aptallar (stultissimi) olarak adlandırır, onlara asla pek deliler demez. Verdiği söylevde deliliğin iki türü olduğunu (est duplex insaniae genus) söyleyip delilik kavramının ne demek olduğunu kesin biçimde açıklar. Bunlardan ilkinin Ölüler Diyarı'ndan gönderilen Üç tanrıçalarının neden olduğu delilik yani *cinnet* olduğunu ve bunun kendisiyle uzaktan yakından ilgisi olmadığını, ikinci tür deliliğin ise tam anlamıyla kendisinin yani Aptallığın bir parçası olduğunu söyler. Burada dikkat edilmesi ve kaçırılmaması gereken en önemli nokta, ikinci tür deliliğin Aptallık değil, Aptallığın bir parçası olması yani onun sayesin-

de ortaya çıkmasıdır. Bu tür bir delilik, kişinin kendini *huşu içinde hissetme hali*dir ve bu haldeyken alınan bir katre haz, ne tarif edilebilir ne anlatılabilir. İşte bu nedenle *Μωρίας Ἐγκώμιον* ya da *Stultitiae Laus*, "Deliliğe Övgü" değil, Aptallığın kendinden bir parça olan ikinci tür deliliği ayırmadan kendisini övmesidir. Çünkü o, verdiği söylevle önce kendisini ve doğal olarak kendisi gibi temiz kalpli, saf ve içten olup *bilmeden aptalca şeyler yapanları* övmekte buna karşın ilimle bilimle uzaktan yakından ilişkileri olmadığı halde kendilerine bilge adını takıp yapmacık, ikiyüzlü, arkadan her tür iş çeviren, yalancı, dedikoducu, kıskanç, hasis, açgözlü, dost görünüp *aptal* sandıklarının ayağını kaydırmaya çalışan, iftira atan ve attıran, çalıp çırpan, yoksulun ekmeğine göz diken, her şeyi bildiğini sanan ama hiçbir şey bilmeyen ve zihinlere yaydıkları yoğun duman, karanlık ve korkuyla kendilerince hiçbir şey bilmeyenlere her şeyi biliyormuş gibi gösteren, korkutan ve sindiren kişilere veryansın etmekte, diş geçirmekte, onları alaya almakta ve bu kadar kalbi kararmış insan türünü haklı olarak insan seviyesinde görmemektedir. İşte tek kelimeyle bu, *Stultitiae Laus* ya da *Aptallığın Övgüsü*'dür.

ÇEVİRİ YÖNTEMİ

Asıl adı *Μοριας Εγκωμιον sive Stultitiae Laus* olan bu eser için G. Listrius – O. Molitor – J. Holbenius tarafından hazırlanıp 1780 yılında Basel'de basılan *ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ sive STULTITIAE LAUS, Desiderii Erasmi Roterodami Declamatio* adlı Latince edisyon temel alınmıştır.

ROTTERDAMLI ERASMUS'UN APTALLIĞIN ÖVGÜSÜ'NE ÖNSÖZÜ

Rotterdamlı Erasmus, Thomas Morus'una[1] selam eder.

Geçenlerde, İtalya'dan İngiltere'ye döndüğüm sıralarda at sırtında geçirmek zorunda kaldığım bütün zamanı boş konuşmalarla ve halk söylenceleriyle harcamamak için zaman zaman ortak çalışmalarımızla ilgili kendi kendime bir şeyle meşgul olmayı ya da geride bıraktığım en bilgili ve en samimi dostlarımın hatırasıyla neşelenmeyi tercih ettim. Onların arasında, sevgili Morus, özellikle aklıma sen gelip durdun. Yanımda olmadığın zaman hatırandan, yanımdayken içtenliğinden bambaşka zevk aldığım dostum. Hayatta bundan daha tatlı bir şey başıma geldiyse öleyim. Bu nedenle kesinlikle bir şey yapmam gerektiği ama zaman, ciddi bir düşünsel çalışmaya hiç de uygun olmadığı için Aptallığın Övgüsü[2] ile eğlenmeyi uygun gördüm.

"Hangi Pallas[3] şunu senin aklına getirdi?" diyeceksin.

---

[1] Thomas Morus (Sir Thomas More, 1478-1538), *Utopia* adlı eserin ünlü yazarı ve Erasmus'un en sevdiği dostlarından biridir.

[2] Μωρίας Εγκώμιον (Yu.)/Stultitiae Laus (Lat.).

[3] Tanrıça Minerva (Athena) için kullanılan bir sıfat ve lakap, savaşçı

İlkin anlamından uzak olduğun Moria[1] sözcüğüne yakın olan soyadın Morus bunu aklıma getirdi, sen herkesin oy birliğiyle bambaşkasın. İkincisi içimden gelen şu zekâ oyununu özellikle senin uygun bulacağını düşündüm çünkü her fırsatta bu tür yani düşündüren ve yanılmıyorsam, yavan olmayan şakalardan, ayrıca ölümlüler olarak yaşadığımız ortak hayatta tam anlamıyla Demokritos'u[2] oynamaktan çok hoşlanırsın. Ayrıca sen, gerçekten keskin zekânın eşsizliği sayesinde her yerde kalabalıktan farklı olmaya nasıl alışıksan işte öyle inanılmaz tatlı dilin ve nezaketin sayesinde herkesle iyi geçinip zevk alabilirsin. O halde bu küçük söylevi, hem içtenlikle ve dostunun bir hatırası olarak kabul et hem sana adandığı için artık bana değil, sana ait bir emanet olarak onu koru.

Çünkü gerek bu eserin bir din adamına[3] yakışmayacak kadar önemsiz bir saçmalık olmasına gerek Hıristiyanlığa özgü mütevazılıkla uyuşmayacak kadar sert olmasına, hem

---

tanrıçanın mızrağını sallamasından dolayı πάλλειν (sallamak) fiilinden geldiği söylenir. Geç dönemde belgelenmiş başka bir söylenceye göre Tritonis Gölü'nün tanrısal gücü Triton'un Pallas adında bir kızı vardır ve Tanrıça Minerva bununla birlikte büyümüştür ama bir gün kaza sonucu bu kızı öldürür. O günden sonra tanrıça, bu lakapla çağrılır. Minerva aynı zamanda bilgelik tanrıçası olduğu için Erasmus sorduğu soruyla onun bu yönüne dikkat çekmektedir.

[1] Erasmus burada Eski Yunanca Μωρία sözcüğünün Latin harfleriyle yazılmış şeklini kullanıyor ki bu sözcüğün Morus'un soyadıyla görsel açıdan uyumlu olduğunu kanıtlayabilsin.

[2] Abderalı Demokritos (İÖ 460-360); Sokrates öncesi dönemin en önemli filozoflarından biridir, Sophistler ve Platon'la çağdaştır. Gülen ve alaycı bir filozof olarak bilinen Demokritos'un, insanların aptallıklarını küçümsemek için halk arasında dolaştığı söylenir.

[3] Erasmus bir din adamı olduğu için burada kendisini vurguluyor.

bizim Eski Komedya'ya[1] ya da Loukianos[2] diye birine öykünmemize hem diş geçirip her şeyi yermemize kara çalacak meymenetsizler belki eksik olmayacaktır. Aslında konunun basit ve eğlenceli olmasına gücenenlerin bu türün ilk örneğinin ben olmadığımı, bilakis aynı şeyin bir zamanlar büyük yazarlar tarafından yapıldığını düşünmelerini isterim. Kaldı ki yüzyıllar önce Homeros "Kurbağaların ve Farelerin Savaşı",[3] Maro[4] "Sivrisinek" ve "Moretum",[5] Ovidius[6] "Ceviz Ağacı" ile eğlenmişken, Polykrates ve onun canına okuyan Isokrates[7] Bousiris'i,[8] Glaukon adaletsiz-

[1] Antik Yunan'da İÖ 465-400 yıllarında gözde olan komedi türü. En önemli özelliği yergidir, bu türün temsilcisi olan Aristophanes (İÖ 450-385) yazdığı eserlerle Atina'nın en güçlü devlet adamlarını, dönemin eğitimini, gelenek ve görenekleri yermiştir.

[2] En ünlü yergi yazarlarından biri olan Samsatlı Loukianos (İS 125-190) vurgulanmaktadır. Erasmus ve Thomas More, onun birkaç eserini Yunancadan Latinceye çevirmişlerdir.

[3] Βατραχομυομαχία (Lat. *Ranarum et Murium Pugna*). Homeros'a atfedilen şiir türünde komik bir eser olduğu söylenir.

[4] Publius Vergilius Maro (İÖ 70-19) tarafından yazılan iki eser.

[5] Yeşillik, taze peynir, tuz, yağ ve sirkeyle yapılan; ekmekle servis edilen bir tür salata.

[6] Publius Ovidius Naso'ya (İÖ 43-İS 18) atfedilen *Nux* adlı şiir.

[7] Atinalı hatip Polykrates (İÖ 4. yüzyıl), "Bousiris'in Savunması" adlı methiye denemesinde Isokrates'in hitabet sanatında karşı çıktığı her şeyi sergilediği için Isokrates tarafından kaleme alınan "Bousiris" adlı başka bir methiyeyle kınanmıştır.

[8] Mısır'ın söylencesel kralı Bousiris. Bir süredir kıtlık felaketiyle karşı karşıya kalan Mısır'a, Kıbrıs'tan Phrasios adında bir bilici gelir ve krala, Zeus'u yatıştırmak ve bereketi artırmak için her yıl tanrıya, bir yabancıyı kurban etmesini öğütler. Kral, bu öğüde uyarak bir yabancı olduğu için önce Phrasios'u tanrıya kurban eder. Herakles, Mısır'a gittiğinde Bousiris, onu da yakalatıp sargılarla bağlatır, başına çiçekten bir taç takar ve kurban edilmek üzere sunağa götürür ama Herakles, sargılardan kurtulup hem kralı hem onun bütün maiyetini öldürür.

liği,[1] Favorinus, Thersites'i ve sıtmayı,[2] Synesius kelliği,[3] Loukianos sineği ve asalağı övmüşken;[4] Seneca, Claudius'un tanrısallaştırılması,[5] Ploutarkhos, Gryllos'un Odysseus ile karşılıklı konuşması,[6] Loukianos ve Apuleius[7] eşek ve kim olduğunu bilmediğim biri, Aziz Hieronymos'un[8] da bahsettiği, domuz Grunnius Corocotta'nın[9] vasiyeti ile eğlenmişken. Bu nedenle eğer uygun görürlerse eğlence için

[1] Platon'un ağabeyi olan Glaukon, *De Re Publica* adlı eserde Sokrates'le adaletsizlik üzerine tartışır (2.357a-362c).

[2] Galyalı Favorinus (yak. İS 85-160), tarih, felsefe ve hitabet üzerine Yunanca birçok eser vermiştir. Bunların arasında sıtma ve yüksek sesli Thersites için yazdığı çeşitli methiyeler de vardır. *Ilias*'a göre Thersites, Troya önündeki Yunanların en çirkini ve en alçağıydı; topal ve çarpık bacaklıydı. Agamemnon kuşatmayı kaldırmayı teklif ettiğinde Thersites, teklifi ilk kabul edenlerden biriydi ve ayaklanma çıkarmaya çalıştığı için Odysseus tarafından sopayla dövüldü. Kelimesi kelimesine *quartana febris* (dört günde bir gelen ateş).

[3] Kellik üzerine bir methiye yazan Piskopos Kyreneli Synesius (yak. İS 370-413).

[4] Samsatlı Loukianos'un yazdığı yergi türünde iki eser vurgulanmaktadır.

[5] Lucius Annaeus Seneca (İÖ 5-İS 65) tarafından İS 54 yılında İmparator Claudius'un tanrısallaştırılmasını yermek üzere yazılan *Apocolocyntosis Divi Claudii* (İmparator Claudius'un Kabaklaşması) adlı eser vurgulanmaktadır.

[6] Erasmus'un en sevdiği Yunan yazarlardan biri olan Ploutarkhos'un (yak. İS 46-120) *Moralia* adlı eserinde kaleme aldığı, Odysseus ile büyücü Kirke tarafından domuza çevrilen yoldaşlarından biri olan Gryllos'la arasında geçen karşılıklı konuşma vurgulanıyor (*Moralia*, 985d-992e). Buna göre Gryllos, Odysseus'la gelecek tehlikelere katlanmaktansa bir domuz olarak kalmanın daha iyi olduğunu tartışır.

[7] Aslında Patrailı Lucius tarafından yazıldığı ama Samsatlı Loukianos tarafından kopya edildiği düşünülen, Lucius adlı bir eşeğin başından geçenlerin anlatıldığı *Lucius* ve Romalı yazar Apuleius'un (yak. 123) *Asinus Aureus* (Altın Eşek) adlı yergi türünde yazdıkları iki eser vurgulanmaktadır.

[8] Yak. İS 347-420 yılları arasında yaşamış, İncil'in Latince çevirisini (*Biblia Vulgata*) yapan ve Erasmus'un en sevdiği kilise babalarından biri olan Aziz Hieronymos (İng. St. Jerome).

[9] Marcus Grunnius Corocotta adlı çok bilgili bir domuzun kurban edilmeden önce insanlarla konuşup yazdırdığı ve açıkladığı vasiyeti konu alan gülmece türünde yazılmış, yazarı bilinmeyen bir eser.

satranç taşlarıyla oynadığımı ya da tercih ederlerse uzun kamış üstünde at koşturduğumu[1] varsaysınlar. Çünkü her türlü hayata kendi oyunlarını oynaması için izin verirken, edebî çalışmalara oyunu tümden yasaklamak, sonuçta nasıl bir haksızlıktır? Özellikle işe yaramaz olduğu düşünülen edebî çalışmalar, ciddi çalışmalara rehberlik ederse öyle eğlenceli olarak değerlendirilir ki tümüyle kıt akıllı olmayan bir okuyucu bunlardan, birilerinin ne dediği anlaşılmayan ve gösterişli çalışmalarından biraz daha fazla kazanç sağlar. Örneğin biri, uzun süre oradan buradan yamadığı söylevle hitabeti ya da felsefeyi över, diğeri bir hükümdar için övgüler düzer, öteki Türklere karşı savaşılması için teşvik eder; başka biri geleceği bildirir, diğeri keçi yünü hakkında[2] tartışmalar icat eder. Çünkü ciddi çalışmaları akla aykırı bir şekilde değerlendirmek nasıl abesle iştigalse saçma sapan konuşmaktan başka bir şey yaptığının düşünülmemesi için işe yaramaz çalışmaları öyle değerlendirmekten de daha keyifli hiçbir şey yoktur. Başkalarının benimle ilgili hükmü ne olacaksa olsun. Gerçi Philautia'nın[3] açıkça beni ayartması dışında, Aptallığı övdük ama aptalca değil.

Diş geçirmeyle karışık istihza hakkında yanıt vermek için söylüyorum ki bu özgürlük, şakaları yüzünden ceza almadan insanların ortak yaşamına gülüp eğlenmeleri ve

[1] Erasmus'un sevdiği şairlerden biri olan Horatius'tan yaptığı bir alıntı (Equitasse in arundine longa, *Satirae/Sermones* 2.3.248).

[2] Horatius'tan bir alıntı (alter rixatur de lana saepe caprina: Epistulae, 1.18.15). Sonu gelmeyen boş konuşmalar ve tartışmalar için kullanılan bir deyiş.

[3] Φιλαυτία: Kendini sevme, bencillik.

kendilerine verilen özgürlüğü çığrından çıkarmamaları için her zaman dâhilere verilmiştir. Bu nedenle ağırbaşlı hitaplar dışında hemen hemen hiçbir şeye katlanamayan zamanımızın kulaklarının kaprislerine daha çok hayret ediyorum. Ayrıca o kadar dindar olan bazı kişilerin başrahibe ya da hükümdara en hafif bir şaka yapılmasındansa Mesih'e karşı savrulan en ağır sövgüleri hemen sineye çekmeyi tercih ettiklerini görebilirsin; özellikle bu olay günlük rızkını ilgilendiriyorsa. Ama insanların hayatlarını değerlendiren kişi, bunu öyle bir yapar ki hiç kimseye tam adıyla değinmez. Rica ederim, o kişinin diş geçirdiği mi düşünülür yoksa daha çok öğrettiği ve uyardığı mı? Aksi halde yalvarırım söyleyin, adlarla kendime ne kadar değer biçerim? Ayrıca bütün hatalarına rağmen hiçbir insan sınıfını göz ardı etmeyen o kişi, hiçbir insana kızgın görünmez ki. O halde incindiğini haykıracak biri çıkarsa o, ya ahlak duygusunu ya da açıkça korkusunu ele veriyor demektir. Aziz Hieronymos, zaman zaman adlar vermekten bile sakınmadan bu türle çok daha özgür ve iğneleyici bir şekilde alay etti. Biz, adlardan umumiyetle uzak durmanın yanı sıra kalemi öyle yumuşattık ki akıllı okuyucu, bizim diş geçirmekten ziyade keyif dilediğimizi kolayca anlasın. Iuvenalis[1] misali, günahkârlıkların o gizli tortusunu her yandan hareket ettirmedik ve rezilliklerden ziyade güldüren şeyleri yeniden gözden geçirmeye gayret

[1] Decimus Iunius Iuvenalis (yak. İS 55-140), yergi türünde yazdığı şiirleriyle ünlü Romalı şair.

ettik. O zaman bunların kendini teskin edebildiği biri varsa o kişi şu sözü hatırlayacaktır: "Aptallık tarafından yerilmek, güzel bir şeydir." Aptallığı konuşturduğum zaman rolünün hakkını vermesi gerekti. Ama niye ben bunları bir avukat olan sana anlatıyorum, o kadar eşsiz bir avukat ki en kötü davaları bile en iyi şekilde savunabilen? Hoşça kal, dilbazların dilbazı Morus ve Aptallığını şevkle savun.

Kır evinden, 9 Haziran 1508

ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ
YANİ
APTALLIĞIN ÖVGÜSÜ
ROTTERDAMLI ERASMUS'UN
TUMTURAKLI SÖYLEVİ[1]

APTALLIK KONUŞUR:

Ölümlüler, benim hakkımda alelade bir şekilde konuşurlar çünkü en aptalların nazarında bile Aptallığın kulağa ne kadar kötü geldiğini bilmez değilim, buna rağmen o olduğumu, sadece o olduğumu söylüyorum; tanrısal gücümle tanrıları ve insanları neşelendiren. Bunun en büyük kanıtı şudur: Bu tıklım tıklım kalabalığa hitap etmek için ilerler ilerlemez birden herkesin yüzü öyle değişik ve alışılmadık bir neşeyle parlar, birden kaşlarınızı öyle bir indirirsiniz, öyle sevimli ve cana yakın bir gülümsemeyle alkışlarsınız ki elbette her yerden gelip benim için hazır bulunan onca kişiyi seyre dalarım. Daha demin san-

[1] Antik Roma Dönemi'nde Hitabet sanatının *controversia* ve *suasoria* olarak adlandırılan iki biçimi vardı. Hayal gücüne dayalı, tumturaklı söylevin (declamatio) bir türü olan *controversia*, kurgusal bir siyasal davayı savunmak ya da çürütmek amacıyla yapılan, *suasoria* ise kurgusal nitelikte tarihsel olaylara ilişkin yapılan birer söylev alıştırmasıydı.

ki Trophonios'un Mağarası'ndan[1] dönmüş gibi elem ve kaygı içinde otururken Homeros tanrılarının *nepenthe*siz *nektar*ıyla[2] mest olmuş gibi görünürsünüz.

Diğer yandan hani güneş, o güzel ve altın yüzünü yeryüzüne gösterir ya ya da şiddetli kıştan sonra ilkbahar, tatlı batı rüzgârlarıyla eser; her şeye hemen yeni bir görünüm, yeni bir renk ve bir tür tazelik gelir ya işte öyle, beni gördüğünüzde ifadeniz değişiverir. Bu nedenle ruhun usandıran kaygılarını dağıtmak için büyük hatiplerin uzun süre üzerinde çalıştıkları bir söylevle zar zor başarabildikleri şeyi, ben bir bakışımla hallederim. Neden bugün bu alışılmadık kıyafetle göründüğümü şimdi dinleyeceksiniz, ben konuşurken sadece bana kulak vermeyi çok görmezseniz. Elbette kutsal vaizleri dinlediğiniz kulakları değil, bilakis pazar yerinde seyyar satıcıları, soytarıları ve şaklabanları dinlemeye alışık olduğunuz kulakları, hani bir zamanlar şu bizim Midas'ın Pan'ı dinlediği.[3]

---

[1] Antik Yunanistan'ın Boiotia Bölgesi'ndeki Lebadeia'da Kâbuslar Mağarası olarak da bilinen gizemli bir mağara. Bir kâhin olan Trophonios'un ruhunun bu mağarada olduğuna inanılırdı. Ona danışmak isteyenler, kehanet yanıtı almadan önce acı verici ve korkutucu deneyimler içeren ayrıntılı bir süreçten geçmek zorunda kalırlardı. Trophonios'un Mağarası'na inen birinin bir daha asla gülmediği söylenirdi.

[2] Homeros'a göre *nektar*, ölümsüz tanrıların içkisi, *nepenthe* (*Odysseia*, 4.1.221) ise bir ottu. Ezilerek toz haline getirilir, içenlerin acısını ve sıkıntısını unutturmak için içkilere koyulurdu.

[3] Gordios'la Kybele'nin oğlu olan Phrygia kralı. Phrygia'da bulunan Berekyntos Dağı'ndan dolayı Berekyntoslu kahraman olarak adlandırılır. Ovidius'un anlattığı söylenceye göre Pan, kavalıyla (Pan flüdü) Tanrı Apollon'a meydana okuyunca Tmolos Dağı'nın hakemliğinde bir yarışma yapılır. Bu yarışma sırasında Midas da tesadüfen orada bulunur ve her iki tarafı dinler. Tmolos, Apollon'un liriyle çaldığı ezgiden mest olup onun

Çünkü kısa bir süre için huzurunuzda *Sophist* rolü oynamak benim için bir zevk ama bugün birtakım saçma kaygıları çocukların zihnine sokan ve münazara yöntemi olarak daha çok kadınsı inatçılığı öğreten türden bir *Sophist* değil, adı kötüye çıkmış *Bilgeler* hitabından sakınmak için *Sophistler* olarak adlandırılmayı[1] tercih eden o eskileri taklit edeceğim. Bunların tek gayreti, övgüleriyle tanrıların ve yiğit kahramanların ününü yaymaktı. Bu nedenle bir övgü dinleyeceksiniz, Herakles'in ya da Solon'un değil,[2] bizzat benim övgümü yani Aptallığın.

Eğer biri, kendini överse onun son derece aptal ve küstah olduğunu beyan eden şu bilgeler artık umurumda değil. Başkaları onun ne kadar aptal olduğunu ileri sürerlerse sürsünler, yaptığının uygun olduğunu itiraf etsinler. Çünkü bizzat Aptallık, kendi övgülerinin kavalcısı ve flütçüsü olmaktan daha çok ne yapar? Kim beni benden daha iyi bir şekilde ifade edebilir, beni benden daha iyi tanıyan biri dışında? Ayrıca ben bunun, çarpık bir edep anlayışıyla ya dalkavuk bir hatibin ya boş konuşan bir şairin

---

galip olduğuna karar verdiği zaman Midas, densizlik edip Pan'ın daha güzel çaldığını söyler. Bunun üzerine Apollon, Midas'ın müzikten anlamayan alık kulaklarını eşek kulaklarına dönüştürür.

[1] Antik Yunan'da insan sorunu üzerine eğilen ilk filozoflar Sophistlerdir. Önceleri bilim ve sanatta usta olan kişilere Sophistler (sophistes) denirken sonra bildiklerini iddia ettikleri her şeyi para karşılığı öğretmeye başlamışlar ve bu nedenle bilgeler (sophoi) olarak adlandırılmışlardır.

[2] Herakles: Zeus'la ölümlü bir kadın olan Alkmene'nin yarı tanrı oğlu. Bedensel gücüyle herkesi alt eden söylencesel bir Yunan kahraman.
Solon: İÖ 6. yüzyılda koyduğu yasalarla efsaneleşen Atinalı yasa koyucu.

aklını çelip ücretle tuttukları o kişiden kendi övgülerini yani katışıksız yalanlar dinleyen soylular ve bilgeler takımının alışkanlık haline getirdiği şeyden daha ölçülü olduğunu düşünüyorum. Buna rağmen sözüm ona mütevazı olan o adam, utanmaz yaltakçısı hiç değeri olmayan onu tanrılara denk kıldığında, öyle bir örnekten iki kat uzak olduğunu bizzat bilen adamı, bütün erdemlerin tam bir örneği olarak gösterdiğinde, kuzgunu başka kuşlara ait tüylerle donattığında, *Etiyopyalıyı beyazlattığında* dahası *sinekten fil yaptığında*,[1] tavuskuşunun yaptığı gibi tüylerini kaldırır ve sorgucunu diker. Sonuç olarak şu eski halk deyişine katılıyorum: "Başka övgücüsü olmayan adam, doğrudan kendini över," denir.

Gerçi bu noktada hayret ediyorum, ölümlülerin nankörlüğü müdür yoksa miskinliği midir diyeyim, hepsi bana içtenlikle hürmet edip lütfumu zevkle hissederken yine de geçip giden onca yüzyılda bir minnettar söylevle Aptallık için övgüler düzen hiç kimse olmadı, hem zeytinyağını[2] hem uykuyu fazlasıyla ziyan edip Bousirisleri, Phalarisleri,[3] sıtmaları, sinekleri, kellikleri ve bu türden

[1] Τὸν Αἰθίοπα λευκαίνειν: Gerçek anlamda Etiyopyalı beyazlaştırmak, mecazi anlamda siyahı beyaz yapmak. Ἐκ μυίας τὸν ἐλέφαντα ποιεῖν: Sinekten fil yapmak. Her ikisi de gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyler için kullanılan birer atasözüdür.

[2] Antik Dönem'de aydınlatma aracı olan kandiller için zeytinyağı kullanılırdı.

[3] Phalaris İÖ 6. yüzyılda Sicilya'da Akragas kentinde hüküm süren çok zalim bir tirandı. Bronz dökümcüsü Atinalı Perillos, Phalaris'in isteğiyle işkence yöntemi olarak kullanılmak üzere içi boş ve gövdesinde bir kapı olan bronzdan bir boğa yaptı. Kurban, boğanın içine kapatılıyor ve sonra boğanın altına yerleştirilen ateşle metalin rengi sıcaktan kırmızıya dönene kadar

musibetleri, kandil ışığında yazdıkları mükemmel övgülerle nakledenler eksik olmazken. Tarafımdan gerçekten hazırlıksız ve üzerinde çalışılmamış ama çok daha gerçekçi bir söylev dinleyeceksiniz. Bunu söylevciler takımının yaptığı gibi yeteneğimi göstermek için yapmış olduğumu düşünmenizi istemem. Çünkü bildiğiniz gibi onlar, tastamam otuz yıl üstünde çalışılan ve kimi zaman başkasına ait olan bir söylev vermelerine rağmen sanki onu üç günde güle oynaya yazdıklarına hatta yazdırdıklarına yemin ederler. Benim ise dilime ne gelirse art arda söylemek daima en sevdiğim şey olmuştur.

Ama hiç kimse benden, şu hatipler takımının alışık olduğu gibi, daha az dağılmak adına, kendimi bir çerçeve içine alıp ifade etmemi beklemesin. Çünkü her ikisi de yani tanrısal gücü o kadar geniş bir alana yayılan beni bir çerçeve içine almak ya da dünyanın her soyunun gönül birliğiyle taptığı beni bölmek, hayırsız bir alamettir. Burada bulunan siz, huzurunuzda olan beni gözlerinizle seyrederken bir gölge ya da resim gibi kendimi bir çerçeve

---

ısıtılıyor, böylece kurbanın içeride yavaşça kızararak ölmesi sağlanıyordu. Boğanın başı, karmaşık bir sistemle tüpler ve tapalarla yapılmıştı. Böylece mahkûmların çığlıkları, öfkeli bir boğanın böğürmesi gibi ses veriyordu. Söylendiğine göre boğa tekrar açıldığında kurbanın kavrulmuş kemikleri mücevher gibi parlıyor ve bunlardan kolye yapılıyordu. Bronz boğayı beğenen Phalaris, boğanın boynuzundaki ses sisteminin bizzat Perillos'un kendisi tarafından denenmesini istemiş, Perillos içeri girince hemen kapıyı kapatmış ve ateşi yakarak bu icadın ses sisteminin çalışıp çalışmadığını adamın çığlıklarından öğrenmeye çalışmış, Perillos ölmek üzereyken Phalaris, kapıyı açarak onu dışarıya çıkarmıştı. Dışarıya çıkan Perillos, icadı için bir ödül alacağını düşünürken bunun yerine vahşi tiran tarafından bir tepeden aşağıya yuvarlanarak öldürülmüştür.

içinde göstermemin bana ne yararı var? Gördüğünüz gibi gerçeğim, Latinlerin STULTITIA,[1] Yunanların ΜΩΡΙΑ olarak adlandırdıkları, iyiliklerin o gerçek dağıtıcısı.

Gerçi bunu söylemeye ne gerek vardı? Sanki yüzümden ve ifademden kim olduğum yeterince anlaşılmıyormuş ya da herhangi biri benim Minerva ya da Bilgelik olduğumu iddia etse aklın gerçek aynası olan tek kelime etmesem bile bir bakışta kim olduğum kanıtlanamazmış gibi. Benim nezdimde hilelere hiç yer yok, yüzümle başka bir şey taklit edip kalbimde başka bir şey gizlemiyorum. Her yönden olduğum gibiyim, öyle ki özellikle bilgelik rolünü ve adını kendilerine mal edenler beni gizleyemezler, *kâh erguvan giysili maymunlar kâh aslan postu altında eşekler* gibi dolaşıp dururlar.[2] Canla başla böyle davransalar bile yine de herhangi bir yerden fırlayan kulakları Midas'ı ele verir.

Herakles adına! Özellikle cemiyetimden olan insanların şu nankör soyu yine de halk önünde lakabımdan öyle utanç duyarlar ki onu şurada burada büyük bir iftira gibi başkalarına atarlar. Bu nedenle bir yandan çok aptal olmalarına rağmen diğer yandan bilgeler ve *Thales*ler[3] olarak görünmek istedikleri için onları hakkıyla *aptal bilgeler* olarak adlandırmayacak mıyız?

[1] Stultitia (Lat.)/Μωρία (Yu.): Aptallık/Ahmaklık.

[2] Καί ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι καί ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι.

[3] Miletoslu Thales (İÖ 625-545), gökbilimci, filozof ve matematikçi; tarihteki ilk filozof ve bilim insanı olarak kabul edilir.

Çünkü şu açıdan da sülükler gibi[1] iki dillerini gösterirlerse, kendilerinin açıkça tanrılar olduğuna inanan ve Latince söylevlerinin akabinde yer olmasa dahi birkaç Yunanca sözcüğü mozaik gibi aralara sokuştururlarsa harika bir iş yaptıklarını sanan zamanımızın hatiplerini taklit ettikleri görülür. Dahası eğer yabancı dilleri yoksa,[2] çürümüş levhalardan dört ya da beş kadim sözcük çıkarır, bunlarla okuyucunun üstüne karanlık yayarlar; elbette anlayanların onlardan daha da memnun kalması, anlamayanların ise anlamadıkları şeye daha çok hayran kalması için. Aslında bunun nedeni, *ne kadar yabancıysa o kadar çok hürmet edilir* gibi zarif bir zevk anlayışımızın olmasından kaynaklanmaktadır. Eğer biraz daha hırslı olanlar varsa gülerler, alkışlarlar ve diğerlerince konuyu tamamen anladıkları anlaşılsın diye eşek misali *öyleyse öyledir*[3] diye kulaklarını oynatırlar.

Şimdi konuya geri dönüyorum. O halde adımı biliyorsunuz: Beyler, ne lakap vereyim? Pek aptallar dışında hangi lakabı? Çünkü Tanrıça Aptallık, daha saygın başka hangi lakapla gizli ayinlerinin rahiplerini çağırabilir?[4] Ama birçokları, hangi soydan geldiğimi aynı şekilde bil-

[1] Plinius Maior, *Historia Naturalis* adlı eserinde kan emici bu hayvanın çatal dili olduğunu nakletmiştir.

[2] Latince dışında kullanılan diğer diller yani Eski Yunanca ve İbranice vurgulanmaktadır.

[3] Καὶ ταῦτα δὴ μὲν ταῦτα.

[4] Aptallık bir tanrıça olduğu için kendine ait gizli ayinleri vardır ve bu ayinlerde görev alıp onlara eşlik eden rahiplerinin ancak pek aptallar olarak adlandırılabileceğini vurgulamaktadır.

mediği için bunu artık *Mousa*ların[1] yardımıyla iyice açıklamaya çalışacağım.

Aslında ne Khaos ne Saturnus ne Iapetos ne o tür kadim tanrılardan bir başkası ne de kokuşmuş tanrılardan biri benim babam oldu.[2] Babam Ploutos'tur;[3] Hesiodos ve Homeros gönülsüz olsa da hatta bizzat Iupiter, bir tek odur *insanların ve tanrıların babası*.[4] Onun bir işmarıyla –bir zamanlar olduğu gibi şimdi de öyle– kutsal ve uğursuz olan her şey tepeden tırnağa altüst olur. Onun hükmüyle savaşlar, barışlar, imparatorluklar, kurullar, mahkemeler, halk meclisleri, evlilikler, anlaşmalar, sözleşmeler, yasalar, sanatlar, sahne gösterileri, ciddi konular –artık nefesim tükeniyor– kısaca ölümlülerin resmî ve gayriresmî bütün işleri yönetilir. Onun yardımı olmadan bütün o şiirsel ve tanrısal güçler topluluğu –hayli cüretkârca söyleyeceğim– bizzat seçilmiş tanrılar[5] da ya hiç var olmazlardı ya kesinlikle birinin sırtından geçinen asalaklar olarak bir

[1] Mnemosyne ile Zeus'un kızları olan, Yunanistan'da Boiotia bölgesindeki Helikon Dağı'nın yamaçlarında yaşadıklarına inanılan esin tanrıçaları (Yu. Μοῦσαι/Lat. Musae). Adları sırasıyla şöyledir: Kalliope, Klio, Polyhymnia, Euterpe, Terpsikhore, Erato, Melpomene, Thalia, Ourania.

[2] Khaos: Sonsuz boşluk.

* Saturnus (Kronos): Birinci tanrısal kuşak olan Titanlar sülalesinden Ouranos ile Gaia'nın en küçük oğulları, Zeus'un (Iupiter) babası. Iapetos: Titanlar sülalesinden, Prometheus'un babası olan titan.

[3] Tanrıça Demeter ile Iasion'un oğlu olan Ploutos (Zenginlik).

[4] Πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

[5] Birinci derece tanrılar olarak kabul edilen Olymposlu on iki tanrı vurgulanmaktadır. Bunların dışında kalanlar alt seviyede tanrı, tanrıça ve tanrısal güçler olarak kabul edilirler.

deri bir kemik yaşarlardı.[1] Onu öfkelendiren kim olursa ona Pallas bile yeterince yardım edemez. Buna karşın kim onu cana yakın kılarsa o kişi kendi yıldırımıyla yüce Iupiter'e hiç aldırmayabilir. Bu babayla gurur duymakta haklıyım. Gerçekten o beni, Iupiter'in suratsız ve merhametsiz Pallas'ı cana getirdiği gibi kafasından değil, elbette bütün *nympha*ların[2] en zarifi ve en neşelisi olan Neotete'den[3] cana getirdi, şu bizim Homeros'un dediği gibi zevk içinde *aşkla yekvücut* olarak,[4] karşılığında o topal işçinin doğduğu şekilde iç karartan bir evlilikle başı bağlanmadan.[5] Beni Ploutos cana getirdi ama sakın yanılgıya düşmeyin, şu Aristophanes'in artık gözü toprağa bakan, artık gözünün nurunu kaybetmiş Ploutos'u değil; hâlâ sapasağlam olan ve gençlik ateşi başına vuran hatta sadece gençlik ateşiyle değil, o zaman şans bu ya tanrıların ziyafetinde bol bol tükettiği saf *nektar*la kendinden geçen.

İlk çığlığını attığın yerin bugün özellikle soylulukla ilgili olduğunu düşündükleri için doğum yerimi de sorar-

[1] Οἰκόσιτοι: Başka birine ait yemeği (para ödemeden) alıp evine götüren, mecazi anlamda birinin kesesinden geçinen, asalaklar.

[2] *Nympha*: Doğanın alt seviyede tanrısal güçlerinden kabul edilen güzel genç kızlar.

[3] Gençlik (Iuventus).

[4] Ἐν φιλότητι μιχθείς.

[5] Vulcanus (Hephaistos): Zeus ile Hera'nın oğlu, ateşin tanrısı. Bir gün Zeus ile Hera tartışır, bu tartışmada Hephaistos, annesinden yana çıkar, buna çok öfkelenen Zeus, onu Olympos'tan aşağıya atar. Hephaistos gün boyunca aşağıya düşer ve sonunda akşama doğru Lemnos Adası'nda yere çarpar, bu olaydan sonra da topal kalır. Zeus ile Hera'nın evliliği, Zeus'un sürekli başka kadınlarla eşini aldatmasından dolayı korkunç ve iç karartan bir evlilik olarak yorumlanmaktadır.

sanız ben, ne avare dolaşan Delos'ta ne dalgalı denizde ne de *oyuk mağaralarda*[1] doğdum. Bilakis sürülmeden ve ekilmeden her şeyin kendiliğinden hasıl olduğu Bahtiyarlar Adası'nda[2] doğdum. Orada ne ağır iş ne yaşlılık ne hastalık ne tarlalarda tek bir çiriş otu, ebegümeci, pırasa, acı bakla, fasulye ya da işe yaramayan bu tür başka bir şey vardır. Etrafta *moly*, *panace*, *nepenthe*, mercankösk, *ambrosia*, *lotus*,[3] gül, menekşe, sümbül ve Adonis'in küçük bahçeleri[4] gözleri ve burunları cezbeder. Bu zevkler içinde doğan ben, hiç ağlamadan, hemen tatlı tatlı anneme gülümseyerek hayata adım attım.

Artık gerçekten kıskanmıyorum Kronos'un yüce oğlunun süt annesi olan dişi keçiyi,[5] beni son derece sevimli

---

[1] Ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι. Zeus ile Leto'nun (Latona) çocukları olan Apollon ile Artemis'in Delos Adası'nda doğması, Aphrodite'nin deniz köpüğünden doğması, Kronos'tan kaçırılıp Girit'te bir mağarada saklanan ve *nympha*lar tarafından bakılan Zeus'un doğum yeri vurgulanmaktadır.

[2] Orpheusçuluk ve Yeni Pythagorasçılık gibi akımların Cennet olarak tarif ettiği yer.

[3] Moly: Büyüler için kullanılan siyah köklü beyaz bir çiçek. Panace: Şifa verdiğine ve bütün hastalıkları iyileştirdiğine inanılan bir ot. Ambrosia: Ölümsüz tanrıların kutsal yiyeceği. Lotus: Adını *nympha* Lotus'tan alan, yiyenin aklını başından alan bir bitki.

[4] Annesi Myrrha'nın mür ağacına dönüşen bedeninden doğan Adonis, büyüdüğünde yetenekli bir avcı olur. Aphrodite, onun endamına kapılır ve her şeyden vazgeçip Adonis avlanırken ona eşlik etmeye başlar. Tanrıça, Adonis'in ava karşı son derece tutkulu olduğunu bildiği için onu her zaman vahşi hayvanlara karşı uyarır. Ne var ki Adonis, bu tutkusu yüzünden bir gün takip ettiği bir yabandomuzunun beklenmedik saldırısına uğrayarak ölür. Aphrodite, Adonis'i anemon çiçeğine (rüzgâr çiçeği/dağ lalesi) dönüştürür. Erasmus'un kaleminden konuşan Aptallık, Bahtiyarlar Adası'ndaki güzel ve baş döndüren çiçeklerden bahsederken özellikle gençlik ve güzellik sağlayan anemonların küçük bahçeleri andıran bir görüntüyle öbek öbek her yeri kapladığını vurgulamaktadır.

[5] Girit'te Amalthea adlı nymphanın Zeus henüz bebekken onu emziren dişi keçisi.

iki *nympha* memeleriyle beslediği için: Bakkhos'tan cana gelen Methe ve Pan'ın kızı Apaidia.[1] Onları, diğer yoldaşlarımın ve hizmetkârlarımın arasında burada görürsünüz. Herakles adına, hizmetkârlarımın adlarını öğrenmek isterseniz gerçekten benden Yunanca dışında başka bir ad duymayacaksınız. Kaşlarını kaldırdığını fark ettiğiniz şu, kuşkusuz Philautia'dır.[2] Gördüğünüz gibi, gözleri gülen ve elleriyle alkış tutan şunun adı Kolakia'dır. Şu, yarı uykulu ve uyku sersemi birini andıran, Lethe olarak çağrılır. Şu, her iki dirseğine dayanıp ellerini sıkı sıkıya kenetlemiş olan Misoponia olarak adlandırılır. Gülden yapılma taç takan ve her yanından süründüğü güzel kokular yayılan şu, Hedone'dir. Tehlikeli ve bir oraya bir buraya devirdiği gözleriyle şu, Anoia olarak adlandırılır. Şu, parlak tenli ve boylu boslu olanın adı Tryphe'dir. Genç kızların arasına karışmış tanrıları da görüyorsunuz, onlardan biri Komos, diğeri uykucu Hypnos'tur.[3] Bu hizmetkârın diyeyim, sadık yardımlarıyla hükümdarlara bile hükmederek her tür olayı hükmüm altına alırım.

---

[1] Μέθη (Lat. *Temulentia*): Sarhoşluğun kişileştirilmiş hali. Bazı antik kaynaklarda şarap tanrısı Bakkhos'un (Dionysos) kızı olarak gösterilir. Ἀπαιδία (Lat. *Imperitia*): Deneyimsizlik ya da acemiliğin kişileştirilmiş hali. Çobanların ve sürülerin tanrısı olan, düşünmeden, akılsızca hareket eden Pan'ın kızıdır.

[2] Philautia'nın kaşlarını kaldırması, kendini beğenmişliğinden ileri gelmektedir.

[3] Κολακία (Lat. *Adulatio/Blanditia*): Yaltaklanma, dalkavukluk. Λήθη (Lat. *Oblivio*): Unutkanlık. Μισοπονία (Lat. *Pigritia*): Miskinlik, tembellik. Ἡδονή (Lat. *Voluptas*): Haz, zevk, sefa. Ἄνοια (Lat. *Stupiditas*): Akılsızlık, ahmaklık. Τρυφή (Lat. *Libido*): Şehvet, arzu. Κῶμος: Şamatalı eğlence (*Comissatio*) ve içki âlemi (*Compotatio*). Ὕπνος (Lat. *Somnus/Sopor*): Uyku.

Soyumu, eğitimimi ve yoldaşlarımı öğrendiniz. Şimdi tanrıça unvanını kullanmamın kimseye nedensiz görünmemesi için tanrılara ve aynı şekilde insanlara ne kadar çok lütuf bahşettiğimi ve tanrısal gücümün ne kadar geniş bir alana yayıldığını kulaklarınızı açıp işitin! Eğer biri, tanrının kesinlikle insanlara yardım etmek için var olduğunu bilerek yazdıysa ve eğer şarabı, buğdayı ya da bu türden başka bir lütfu insanlara verenler, hakkıyla tanrıların meclisine kabul edildiyseler, neden ben hakka uygun olarak bütün tanrıların önderi diye adlandırılmayayım ve sayılmayayım, herkese her şeyi tek başına ihsan eden ben?

Öncelikle yaşamdan daha tatlı ve daha değerli olan şey, ne olabilir? Ve bunun başlangıcının ben olduğumun kabul edilmesi, benden başka kime yaraşır? Çünkü ne güçlü bir babanın kızı olan Pallas'ın mızrağı ne bulutları devşiren Iupiter'in kalkanı, insan soyunu cana getirdi ya da nesillerini çoğalttı. Gerçekten bir işmarıyla bütün Olympos'u sarsan tanrıların babasının ve insanların kralının şu üç çentikli yıldırımını ve şehvete kapıldığında bütün tanrıları korkuttuğu şu Titanvari[1] görünüşünü bir yana bırakması ve açıkça oyuncular gibi acınası bir şekilde başka bir karaktere bürünmesi gerekir, daima yaptığı şeyi yapmak yani *çocuk peydahlamak*[2] istediğinde.

[1] Zeus'un babası, Titan soylu Kronos olduğu için onun da babası gibi devasa, egemen ve korku salan bir tanrı olduğu ama âşık olduğu zaman bu görünüşünü değiştirip istediğini elde etmek için gururunu hiç düşünmeden her şeye dönüştüğü vurgulanmaktadır.

[2] Παιδοποιεῖν.

Şimdilerde Stoacılar[1], kendilerinin tanrılara çok yakın olduklarını ileri sürüyorlar ama bana Stoacıların üç katını, dört katını ya da isterseniz altı yüz tanesini verin yine de onun, bilgelik işareti olan sakalından hatta erkek keçilerle olan ortaklığından[2] vazgeçmese de kesinlikle kaşını indirmesi, alnını düzeltmesi, şu inatçı ilkelerini terk etmesi, bir süre saçmalaması ve deli olması gerekir. Özetle bir bilge olduğu halde bir şekilde baba olmak isterse beni, beni diyorum, çağırması gerekir.

O halde neden sizinle kendi tarzımda daha açık seçik konuşmayayım ki? Rica ederim söyleyin, acaba vücutta saygın sayılan uzuvlar mı yani acaba kafa, acaba yüz, acaba göğüs, acaba el, acaba kulak mı tanrıları ya da insanları cana getirmiştir? Sanmam, öyle aptal ve öyle gülünç olan, adı gülmeden söylenemeyen alttaki o kısım, insan soyunun üreticisidir. O, Pythagoras dörtlüsünden[3] daha gerçekçi bir şekilde her şeyin hayatı içtiği

[1] Antik Yunan'da *agora*da yer alan üstü kapalı, sütunlu revaklar *stoa* olarak adlandırılırdı. Stoacılık akımının kurucusu olan Kıbrıslı Zenon (İÖ 334-262) okulunu Atina'da Stoa Poikile'de (Boyalı Revak) kurduğu için öğretisi de bu adla anılmıştır. Stoacılar, tanrının isteğiyle uyum içinde doğru ve dürüst yaşanan bir hayatın mutluluk getireceğine inanırlardı. Bu inanç ancak bilgiyle elde edilebilir ve bu nedenle bilenlere nasip olurdu. O halde mutluluk sadece bilgiyle başarılabilen bir şeyse, insanın nasibini kabul etmesi, zevk arzusuyla ve acıdan kaçışla kontrol edilmemesi, anlamak için aklını kullanması, doğru ve dürüst olması gerekirdi.

[2] Erasmus'un kaleminden konuşan Aptallık, Stoacıların hem inatçı olduklarını hem teke gibi koktuklarını vurgulamaktadır.

[3] Pythagoras (İÖ 570-495), İyonyalı filozof, sayıların babası olarak bilinir. Pythagoras öğretisinde dört sayısının özel bir yeri ve önemi vardır. Tanrısal gücü simgeleyen bu sayı, Pythagorasçıların simgesi olup τετρακτύς (dörtlü) olarak adlandırılır. Buna göre bir sayısı noktaya karşılık gelir, iki nokta yan

şu kutsal pınardır. Haydi gerçekten, yalvarırım söyleyin, hangi adam, ağzına evliliğin gemini geçirmek isterdi, o hayatın çilelerini tıpkı şu bilgelerin yapıp durdukları gibi kafasını önüne alıp önceden düşünseydi? Ya da hangi kadın, kocasına izin verirdi; doğumun tehlike dolu sancılarını, çocuk yetiştirmenin sıkıntılarını bilseydi ya da öğrenseydi? Bundan başka hayatı karı koca olmaya borçluysanız, evliliği de benim hizmetçim olan Anoia'ya borçlusunuz, kuşkusuz bana neyi borçlu olduğunuzu anlamalısınız. O halde bunları bir kez görmüş geçirmiş olan bir kadın, aynı şeyleri tekrar yaşamak ister miydi, eğer Lethe'nin lütufkâr tanrısal gücü yardım etmeseydi? Lucretius haykırsa da[1] aslında Venus, bizim tanrısal gücümüz eşlik etmeden gücünün yetersiz ve etkisiz olduğunu asla inkâr etmeyecektir. Böylece bizim o baş döndüren gülünç oyunumuzdan kibirli filozoflar da şimdi bunların yerini alan ve halkın keşişler olarak adlandırdığı kişiler de erguvan kaftanlı krallar da dindar rahipler de ve üç kez en kutsal başrahipler de nihayet bütün o şiirsel tanrıların kalabalığı doğar, o kadar kalabalık ki son derece geniş olsa da Olympos'un zar zor içine alabildiği.

---

yana geldiğinde bir doğru oluşturur, üç nokta üçgeni ve dört nokta cismi oluşturur ki bunu da hayat olarak adlandırabiliriz.

[1] Romalı şair Titus Lucretius Carus (İÖ 95-55), *De Rerum Natura* (Nesnelerin Doğası Üzerine) adlı eserinin sesleniş bölümünde her şeyin hayat bulma gücünü Venus'a atfeder. Erasmus'un kaleminden konuşan Aptallık, bu gücün etkin olmasını sağlayanın yoldaşlarıyla kendisi olduğunu vurgular.

Ama kuşkusuz hayatın tohumunun ve kaynağının bana borçlu olunduğu o zerrenin de bütün hayatta yararı olması dışında tümüyle benim lütfum olduğunu göstereceğim. Bu hayat ne olur? Hazzı çekip alırsan, acaba "hayat" olarak adlandırılabilir mi? Alkışladınız. Elbette biliyordum, içinizden hiçbirinin bu düşüncede olacak kadar akıllı ya da daha aptal ama tercihen daha akıllı olmadığını. Şu Stoacılar bile hazzı küçümsemelerine rağmen her ne kadar kasten ikiyüzlülük yapsalar ve hazzı binlerce sövgüyle halkın huzurunda yerle bir etseler de kuşkusuz başkalarının ödünü patlatıp, kendileri yayıla yayıla hazzın zevkine varırlar. Ama Iupiter adına bana söylesinler, hayatın hangi kısmı kederli, zevksiz, sevimsiz, yavan, usandırıcı değildir, haz dışında? Haz, aptallığa baharat olarak eklediğin şeydir. "Çünkü hayatın hazzı, hiçbir şey bilmemekte gizlidir,"[1] diye hakkımızda şu güzeller güzeli özdeyişi kalmış olup asla yeterince övülmeyen Sophokles, bu duruma yeterince uygun bir tanık olabildiği için haydi, bütün olayı adım adım açığa çıkaralım.

Dünyaya geldiğinde insanoğlunun ilk çağının mutlu mu mutlu, sevimli mi sevimli olduğunu kim bilmez? Çocuklarda olan o şey, aptallığın cazibesinden başka nedir? Onu öyle sevgiyle öper, öyle okşar, ona öyle bir sarılırız ki düşman bile bu yaşta bir çocuğa yardım

[1] Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος. Sophokles'in *Aiax* adlı eserinden bir alıntı (*Aiax*, 553).

eder. Bunu, elinden geleni yapan sağgörülü doğa, yeni doğanlara bahşetmiştir sanki hazzın bir tür ön ödemesi gibi hem onları yetiştirenlerin sıkıntılarını hafifletsinler hem koruyup gözetenlerin desteklerini elde etsinler diye. Bunun ardından ne gelir? Gençlik elbette, herkesin nazarında ne kadar sevimlidir, herkes onu ne kadar içtenlikle destekler, ne kadar hevesle ileri götürür, ne kadar nazikçe yardımsever ellerini uzatır. Ama rica ederim söyleyin, gençliğin o cazibesi nereden gelir? Benden başka nereden? Benim lütfumla ne kadar az bilir ve bu nedenle ne kadar az altüst olur. Eğer kısa bir süre sonra olgunlaştıklarında hayatın deneyimi ve öğretileri yüzünden erkeğe özgü bir şekilde tat almaya başlamazlarsa yalan söylemiş olurum. Derhal güzelliğinin pırıltısı sönmeye başlar, parlaklığı matlaşır, çekiciliği kalmaz, gücü kuvveti gider. Benden ne kadar uzaklaşırsa o kadar kıt kanaat yaşar artık; sadece başkaları için değil, aynı zamanda kendisi için de iğrenç ve *bezdiren Yaşlılık*[1] gelinceye kadar. Gerçekten o, kesinlikle ölümlülerin hiçbirine hoşgörü göstermezdi yine ben, o kadar büyük dertlerine acıyıp sağ elimle[2] yardım etmeseydim.

[1] Homeros'tan bir alıntı (τὸ χαλεπὸν γῆρας; *Ilias*, 8.103).

[2] Antik Romalılar sağ yönün hayır ve uğur getirdiğine inanırlardı. Bu nedenle kuş biliciler, sağ yönden uçan kuşları hayırlı alamet olarak yorumlarlar, kurban törenlerinde rahipler, hayvanı kurban etmek için sağ ellerini kullanırlar, savaşlarda düşmanın yenilmesi sağ elin gücüne atfedilirdi. Erasmus, Aptallığı konuştururken eserin çoğu yerinde Romalı ünlü şair Ovidius'un kullandığı şiirsel kalıplara ve tekrarlara yer vermiştir. Tanrıça Aptallık da insanlara yardım ederken ve lütuflarını dağıtırken sağ yönden gelmekte ve uğurlu sağ eliyle yardım edip onları dertlerinden ve sıkıntılarından kurtarmaktadır.

Tıpkı ölenlere, dönüşüm yoluyla yardım edip duran şairlerin tanrıları gibi ben de artık gözü toprağa bakanları, yeniden çocukluk çağına geri döndürürüm. Bu nedenle halk onları *yeniden çocuklaşanlar*[1] olarak çağırmayı âdet edinmiştir.

Eğer biri, dönüşüm yöntemini sorsa saklamam bile. Bizim Lethe'nin (ölüler nazarında gerçekten küçük bir dere gibi aktığına inanılıyorsa) kaynağına götürürüm onları çünkü Bahtiyarlar Adası'nda doğar. Onların orada uzun unutuşları içer içmez yavaş yavaş zihnin verdiği dertlerden kurtulmaları ve yeniden gençlik çağına ermeleri için. Ama onlar artık akıllarını kaybetmiş, artık aptal olmuşlar, derler. Evet olsun, ama bu şey yeniden çocukluğa dönmek demektir. Acaba çocuk olmak; akılsız olmaktan, aptal olmaktan başka bir şey midir? Acaba çocuğun özellikle o yaşta herkesi büyülemesi, hiçbir şey bilmediğinden değil midir? Çünkü kim uğursuz bir alametmiş gibi nefret etmez küçülmüş de büyümüş bir oğlandan ve ona lanet yağdırmaz? Halk tarafından söylenegelen bir atasözü aynı görüştedir: "Nefret ederim vaktinden evvel bilgiç olan oğlandan."[2] Kim tahammül edebilir ticaret yapmaya ya da sohbet etmeye, onca şey görmüş geçirmiş, akıl gücüyle karar verme gücünü eşit şekilde harmanlamış olan bir yaşlıyla? Bu yüzden yaşlı, benim lütfumla delirir ama yine de benim delim, şu bilgenin azap çektiği acınası

[1] Παλίμπαιδες.

[2] *Odi puerulum praecoci sapientia.*

dertlerden uzaktır. Ayrıca hoyrat bir kadeh dostu değildir. Olgun yaşın zar zor tahammül ettiği yaşama karşı bezginlik hissetmez. Bazen Plautus'taki yaşlıyla birlikte şu üç harfi başa sarar,[1] aklı başında olsaydı en mutsuz adam olurdu. Şimdi hem benim lütfumla mutlu hem dostlarına sevimli gelen, güvenilir bir eğlence arkadaşıdır. Bu nedenle Homeros'un eserinde Nestor'un[2] ağzından baldan daha tatlı sözler dökülür, Akhilleus'un ağzından şiddetli; aynı eserde kent duvarları içinde oturan yaşlılar, çiçek gibi hoş söyleşiler yaparlar. Aslında bu hesaba göre tatlı ama tutuk dilli ve hayatın başlıca eğlencesi olan katışıksız gevezelikten henüz yoksun olan çocukluk çağına da üstün gelirler. Şunu da ekleyin, yaşlılar çocuklarla oldukça keyifli vakit geçirirler ve keza çocuklar da yaşlılarla bir arada olmaktan keyif alırlar çünkü *tanrı, daima benzeri*

[1] Titus Maccius Plautus (yak. İÖ 254-184), Romalı ünlü komedya yazarı. *Mercator* (Tüccar) adlı eserinde yaşlı bir adam olan Demipho, kendisi gibi yaşlı bir adam olan Lysimakhos'a okula gitmeye başladığını ve üç harf öğrendiğini söyler. Lysimakhos şaşkınlık içinde hangi üç harfi öğrendiğini sorunca Demipho "Amo" (Seviyorum/Severim) diye yanıt verir (*Mercator*, 2, 2.303-304). Klasik öğretimde Latin dili gramerine girişte 1. fiil çekimi öğretilirken öğrencilere sık sık *amare* (sevmek) fiilinin çekimi örnek olarak verilirdi.

[2] Söylenceye göre Nestor'un babası Neleus, Iphitos'u öldüren Herakles'i cinayet suçundan arındırmadığı için Herakles, Nestor dışında onun bütün oğullarını öldürür. Bu nedenle Nestor'a tanrı Apollon tarafından üç kuşaktan daha fazla yaşama hakkı verilir. *Ilias* ve *Odysseia* destanlarında Homeros, onu sakin, ağırbaşlı, verdiği tavsiyelerle herkesin saygısını kazanan, çok güzel konuşan bir karakter olarak gösterir. Hangi konuda konuşursa konuşsun, dilinden bal gibi damlayan sözlerle herkes huşu içinde onu dinler, aklı başında sözlerine ve yaşına büyük saygı gösterir.

benzere çeker.[1] Çünkü yaşlının oldukça kırışmış olması ve daha çok doğum günü sayması dışında aralarında ne fark vardır? Ağarmış saçları, dişsiz ağzı, bir ölçü daha küçük bedeni, süte karşı duyduğu heves, dilinin dolaşması, gevezeliği, aptallığı, unutkanlığı, düşüncesizliği, kısaca geri kalan her şey birbirine benzer. Ne kadar yaşlanırlarsa o kadar çocukluk çağına benzer bir hale dönerler, çocuklar gibi oluncaya dek; hayatın bezginliğinden uzak, ölüm hissinden uzak, hayattan göçüp giderler. Şimdi kim isterse gitsin ve benim bu lütfumu, diğer tanrıların yaptıkları dönüşümle kıyaslasın. Öfkeyle yaptıkları bir şeyi aktarmak hoş olmaz ama özellikle cana yakın saydıklarını ağaca, kuşa, cırcır böceğine hatta yılana bile dönüştürmeyi âdet edinmişlerdir sanki başka bir şey olmak aslında ölmek demek değilmiş gibi. Ben ise aynı insanı, hayatının en iyi ve en mutlu çağına döndürürüm.

Eğer ölümlüler, bilgelikle ilgili her ilişkiden kesinlikle kaçınsalardı ve sonsuza kadar benimle ömür sürselerdi yaşlılık diye hiçbir şey olmazdı, mutlu insanlar olarak sonsuz gençliğin tadını çıkarırlardı. Yoksa görmüyor musunuz *felsefe* çalışmalarına ya da ciddi ve zahmetli işlere kendini kaptırmış şu suratsızların endişelerle yavaş yavaş ruhlarını ve o yaşamsal özü tüketen sürekli düşünmenin şiddetli etkisiyle daha delikanlı olmadan yaşlandıklarını?

[1] Homeros'tan bir alıntı: Αἰει τὸν ὁμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοιον. (*Odysseia*, 17.18)

Buna karşın benim *ahmaklarım*,[1] tombul, semiz, parlak ve *Akarnania* domuzları[2] gibi dedikleri bakımlı ciltleriyle yaşlılığın hiçbir sıkıntısını asla hissetmeyeceklerdi, eğer her zaman olduğu gibi bir şekilde bilgelerle girdikleri temasla bozulmasalardı. İnsan hayatı, her açıdan mutlu olmak için hiçbir şeye o kadar izin vermez.

Halk arasında bilinen bir atasözü, bu söylediklerime güçlü bir kanıt teşkil eder. Şöyle derler: "Hem gençliğin tez elden gitmesine engel olan hem huysuz yaşlılığı uzak tutan tek şey Aptallıktır."[3] Brabantlar hakkında bir atasözü, halkın diline boş yere sakız olmamıştır.[4] Yaş, geri kalan insanlara sağgörü sağlarken bunları, ne kadar çok yaşlanırlarsa o kadar çok aptallaştırır. Buna rağmen bu soydan başka, toplumsal ilişki açısından daha şen şakrak ya da yaşlılığın hüznünü en az hisseden bir soy yoktur. Bölge olarak ve hayat tarzıyla benim *Hollandalılar*ım bunlara öyle yakındırlar ki (O kadar hevesli tapımcılarımı, neden *benim* diye çağırmayayım?) bu nedenle avamca adımı hak etmişlerdir.[5]

---

[1] *Moriones mei.*

[2] Χοῖροι Ἀκαρνάνιοι. Yunanistan'ın batısındaki Akarnania Bölgesi'nde yetiştirilen domuzların oldukça parlak, gergin derileri olduğu ve semiz oldukları söylenir. Ayrıca bu örnekle Tanrıça Aptallığın eşlikçileri olanların hayatı çok ciddiye almayan sadece yemeye içmeye ve eğlenceye düşkün oldukları da vurgulanmaktadır.

[3] *Stultitia una est res quae et iuventam alioqui fugacissimam remoratur et improbam senectam procul arcet.*

[4] Eskiden topraklarının bir kısmı Belçika'da bir kısmı Hollanda'da olan Brabantia'nın halkı. Haklarında söylenen atasözü şudur: *Hoe ouder, hoe zotter Brabander.* (Brabantlar ne kadar yaşlanırlarsa, o kadar ahmak olurlar.)

[5] *Hoe ouder, hoe botter Hollander.* (Hollandalılar ne kadar yaşlanırlarsa o

Bu addan hiç utanmazlar, bu nedenle özellikle kendilerine *aptal* derler.

Gitsinler şimdi aptal mı aptal ölümlüler hem *Medeia*lara, *Kirke*lere, *Venus*lara, *Aurora*lara[1] hem kendilerini yeniden gençleştirmek için sordukları bilmem hangi pınara. Çünkü gençliği sadece ben verebilirim ve vermeye alışkınım. Memnon'un kızının, dedesi Tithonos'un gençlik süresini uzun kıldığı o olağanüstü özsu benim yanımda.[2] Ben o *Venus*um, iyiliğiyle şu Phaon'un yeniden gençleştiği, öyle ki Sappho tarafından delicesine sevildi.[3] Otlar benim, eğer varsa, büyüler benim, şu pınar benim, sadece kayıp giden gençliği geriye çağırmakla kalmayan aynı zamanda oldukça arzu uyandıran bir şekilde sürekli koruyan.[4] Eğer herkes bu düşüncenin altına imza atarsa yani

---

kadar aptal olurlar.) Erasmus, Hollandalı olduğu için aptallığın en büyük onurunu kendi halkına atfetmektedir.

[1] Kolkhis kralı Aietes'in kızı, büyücü Kirke'nin yeğeni ve Tanrı Helios'un (Güneş) torunu olan büyücü Medeia, kayınpederi Aison'u büyülü otlar ve büyüsel sözlerle yeniden gençleştirmiştir.

* Tanrı Helios'un kızı, Medeia'nın halası olan Kirke, büyülü otlarıyla ve asasıyla her şeyi her şekle dönüştürebilirdi; nitekim Odysseus'un arkadaşlarını önce domuza çevirip sonra yeniden insana dönüştürmüştü.

* Şafak tanrıçası Aurora, kocası Tithonos için Zeus'tan ölümsüzlük istedi ama onun için sonsuz gençlik istemeyi unuttu. Bu nedenle Tithonos yaşlandıkça büzüşmeye başladı sonunda Aurora, onu orak böceğine dönüştürdü.

[2] Burada bir hata söz konusudur. Antik Dönem'e ait hiçbir kaynakta Memnon'un bir kızının olduğundan bahsedilmez. Memnon, Tithonos'la Aurora'nın oğludur ve kocasının yaşlanmaması için Zeus'a yalvaran Aurora'dır.

[3] Güzellik tanrıçası Venus, kayığıyla onu Küçük Asya'ya götüren ve ücret almayan yaşlı Phaon'a, gösterdiği cömertlikten ötürü bir kutu büyülü merhem vermiş, yaşlı adam bunu yüzüne sürünce yakışıklı bir delikanlıya dönüşmüştü. Daha sonra şair Sappho'nun bu gence delicesine âşık olduğu söylenir.

[4] Gençlik pınarı (Fons iuventutis) vurgulanmaktadır.

gençlikten daha iyi, yaşlılıktan daha nefret verici hiçbir şey olmadığına dair, o kadar büyük bir kötülüğü savuşturduktan sonra o kadar büyük bir iyiliği koruyan bana, sanırım ne kadar borçlu olduğunuzu görürsünüz.

Ama ölümlüler hakkında hâlâ ne konuşup duruyorum? Bütün semayı dikkatle inceleyin, tanrısal gücümle yüceltilmediği takdirde bütün tanrılar arasında sevimli ve küçümsenmeyen birini bulursa kim isterse adıma sövüp sayabilir. İşin doğrusu Bakkhos, neden her zaman genç ve uzun saçlıdır? Elbette aptal ve mest olmuş bir halde ziyafetlerle, horon tepmekle, danslarla, oyunlarla bütün hayatını geçirdiği için Pallas'la zerre kadar ilişkisi yoktur. Bilge sayılmayı istemekten o kadar uzaktır ki eğlenceler ve şakalarla tapılmaktan zevk alır. Ona *ahmak* lakabını atfeden şu tür bir atasözünden gücenmez: "Morykhos'tan daha ahmak."[1] Daha sonra tapınağının kapılarının önünde otururken çiftçilerin gülüp eğlenerek ballı şarap ve taze incirlerle onu sıvamalarına alıştığı için adı *Morykhos*'a dönüşür. Sonra şu Eski Komedya ona karşı açık seçik ne sarf eder?[2] "Ey mankafa tanrı," derler ve "kasıktan doğmaya layık olan."[3] Ama kim tercih etmez bu ahmak ve

[1] Μορύχου μωρότερος. Sicilya Adası'nda Bakkhos'un lakabı Morykhos olduğu için söylenegelen bir Sicilya atasözü.

[2] Eski Komedya'nın temsilcisi olan Aristophanes'in *Βάτραχοι* (Kurbağalar) adlı oyununda Bakkhos'un aptal yerine koyulması vurgulanıyor. Bu türün özelliği, hiçbir şeyin saklanmadan halkın önünde açık seçik söylenmesiydi.

[3] *O insulsum deum et dignum, qui ex inguine nasceretur.* Kadmos ile Harmonia'nın kızı ve Autonoë'nin kız kardeşi Semele, Zeus'la birlikte oldu ve bu birliktelikten Bakkhos'a gebe kaldı. Kıskançlık damarları kabaran

mankafa tanrı olmayı, daima şen şakrak, daima genç, daima herkese eğlence ve haz veren; herkese korku salan şu düzenbaz Iupiter, kargaşalarıyla her şeyi güçten düşüren Pan,[1] küllere bulanmış ve her zaman atölyesinde ağır işlerden dolayı kir pas içindeki Vulcanus, hatta Gorgon göğüslüğüyle[2] ve mızrağıyla korkunç ve daima delici bir şekilde bakan Pallas olmaktansa? Neden Cupido[3] daima çocuktur? Neden? Çünkü delidoludur, ne akıllıca bir şey yapar ne düşünür. Neden altın Venus'un güzelliği daima tazelenir? Kuşkusuz benimle akrabalığı olduğu için babamın rengini yüzünde taşır ve bu nedenle Homeros'ta *altın Aphrodite* olarak anılır.[4] Eğer bir şekilde şairlere ya

---

Tanrıça Hera, Semele'nin sütannesi Beroë'nin kılığına bürünüp genç kadına tanrısal âşığından bütün ihtişamıyla kendisine görünmesini isteme fikrini telkin etti. Tedbirsizlik ederek daha önce Semele'ye her isteğini yerine getireceğine dair söz vermiş bulunan Zeus, ona yıldırımlarıyla yaklaşmak zorunda kaldı. Semele, hemen yanarak can verdi ama Zeus, Semele'nin karnından henüz altı aylık olan bebeği çekip aldı ve onu hemen kalçasına dikti. Bebeğin doğum süresi dolduğunda onu canlı ve tam şeklini almış olarak baldırından çıkardı.

[1] Çobanların ve sürülerin tanrısı olan Pan, ormanlarda ve kırlarda yaşar. Öfkelendiği ve aşk acısı çektiği zamanlarda dengesini kaybettiği için haykırır, çığlık atar ve feryat eder; bu nedenle bütün ormanı ayağa kaldırır ve yaşayan her canlıyı kargaşaya sürüklerdi. Panik sözcüğü, onun bu huyundan ve adından türemiştir.

[2] Üzerine *gorgon* Medusa'nın başı işlendiği için *gorgoneon* olarak adlandırılan, Athena'nın göğsüne taktığı savaş zırhı.

[3] Antik Yunan söylencesinde Eros olarak bilinen aşk tanrısı. Çok değişken olan kişiliği ve görünümü, Arkaik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar büyük bir değişim göstermiştir. Şairler onun, güzellik tanrıçası Venus'un oğlu olduğunu aktarır ve onu çoğu kez kanatlı, gönderdiği aşk oklarıyla ya da yanarcalarıyla yürekleri yaralayıp yakan küçük bir çocuk olarak tasvir ederler.

[4] Χρυσῆ Ἀφροδίτη. Homeros'un *Ilias* adlı destanında Aphrodite (Venus), Zeus ile Dione'nin kızı olarak gösterilir. Aptallığın babası Ploutos'un annnesi Demeter, Zeus'un kız kardeşidir bu bakımdan Venus ile Aptallık

da bunların rakipleri olan yontuculara inanırsak sürekli gülümser.[1] Romalılar, hangi tanrısal güce bütün hazların anası olan Flora'nın tanrısal gücüne taptıklarından daha dindar bir şekilde taptılar?[2] Buna rağmen eğer biri, suratsız tanrıların hayatını da Homeros'un ve geri kalan şairlerin eserlerinden oldukça dikkatlice araştırırsa hepsinin hayatının aptallıkla dolu olduğunu görür. Yıldırım fırlatan Iupiter'in aşklarını ve cilveleşmelerini hakkıyla öğrendiğinizde neden diğer tanrıların eylemlerini anlatmaktan vazgeçmez? Şu merhametsiz Diana, Endymion'a delice âşık olduğunda cinsiyetini unutup avlanmaktan başka hiçbir şey yapmadı.[3] Aslında onların kendi eylemlerini bir zamanlar çok sık dinlemeye alışık oldukları şu Momos'tan[4]

---

kuzen olur. Burada Venus'un deniz köpüğünden doğduğunu bilen okuyucuyu ikileme düşürmemek için Venus'un doğuşuyla ilgili Hesiodos tarafından anlatılan söylenceyi es geçmemek gerekir. Hesiodos'a göre Venus, Zeus'un büyükbabası Ouranos'un kendi oğlu olan Titan soylu Kronos tarafından kesilen hayalarının denize düşmesiyle oluşan köpükten doğmuştur. Bu nedenle Venus'un ilk tanrısal kuşakla kan bağı vardır ve bu açıdan bakıldığında Titanlar ve Olymposlu tanrılar kuşağından daha üstündür. Ploutos zenginlik tanrısıdır; zenginliğin göstergesi paradır, onun da simgesi altındır. Bu nedenle Homeros, altın gibi ışık saçtığı için Aphrodite'yi Altın Aphrodite olarak adlandırır (Χρυσῆ Ἀφροδίτη: *Odysseia*, 8.337).

[1] Homeros, *Ilias*, 3.424.

[2] Söylenceye göre Flora, Roma'ya diğer Sabin tanrılarıyla birlikte Titus Tatius tarafından getirilmiştir. Ağaçları çiçeklendiren bitkisel bir güç olan Flora, gerek Latin gerek İtalik halklardan da saygı görürdü. Tanrıçanın onuruna düzenlenen *Floralia* (Çiçek Festivali), 28 Nisan'da başlayıp 3 Mayıs'ta sona ererdi. Bu festivalin en önemli özelliği her sınıftan insanın bu şenliklere katılabilmesi ve içlerinden geldiği gibi özgür davranmasıydı. Festival zamanında *Circus Flora*'da oyunlar düzenlenir, bu oyunlarda nezih hayat kadınları sahneye çıkarlardı.

[3] Tanrıça Diana'nın delice âşık olduğu genç ve yakışıklı bir çoban.

[4] Sivri dilli alay ve tenkit kavramının kişileştirilmiş şekli.

duymalarını tercih ederdim ama sonra bilgeliğiyle huzur kaçırıp tanrıların mutluluğuna gölge düşürdüğü için ona öfkelenip Ate[1] ile birlikte baş aşağı yeryüzüne fırlattılar. Ölümlülerin hiçbiri bir sürgünün konukseverliğe layık olduğunu düşünmez, benim *Kolakia*mın baş köşelere kurulduğu soyluların saraylarında Momos'un yerinin olması abesle iştigaldir; onunla kurdun kuzuyla anlaşmasından daha çok anlaşmaz. Böylece o, ortadan kaldırıldıktan sonra tanrılar, hiçbir tenkitçi olmadığı için artık çok daha özgürce ve hoşça gevezelik ederler; Homeros'un dediği gibi gerçekten *zevkusefa* ederek. Çünkü şu mankafa Priapos hangi şakaları yapmaz?[2] Mercurius, hırsızlıkları ve hileleriyle hangi oyunları sergilemez?[3] Vulcanus; tanrı-

[1] Hata kavramının kişileştirilmiş şekli. Ayaklarıyla ölümlülerin başına bastığı halde onların bundan hiç haberi olmaz. Zeus'u öfkelendirdiği için Momos'la birlikte Olympos'tan baş aşağı yeryüzüne fırlatılmıştır. Bu nedenle hata, ölümlülerin yazgısı olmuştur.

[2] Priapos, Çanakkale ilinin Anadolu yakasındaki bir ilçe olan Lapseki'nin (Lampsakos) büyük tanrısıydı. Bakkhos ile Aphrodite'nin oğlu olarak bilinir. Bağları ve özellikle meyve bahçelerini korumakla görevlidir ama asıl görevi; kötü nazarı savuşturmak, ürünleri çalmaya çalışan hırsızları korkutmak ya da bağa bahçeye zarar vermeye çalışan kıskanç kişilerin büyülerini boşa çıkarmaktı. Priapos'un bereketi simgeleyen erkeklik organı (phallos) her zaman hazır vaziyette betimlenir; aşırılığın, ölçüsüzlüğün ve şehvetin simgesidir.

[3] Mercurius (Hermes): Zeus ile Maia'nın oğlu olan Mercurius, Arkhadia'nın güneyinde Kyllene Dağı'nda bir mağarada doğdu. Daha doğduğu gün kıpırdaya kıpırdaya kendini kundağının sargılarından kurtarmanın bir yolunu buldu ve o sıralarda kardeşi Apollon'un çobanlık yaptığı, Admetos'un sürülerini güttüğü Teselya'ya kadar gitti. Apollon, Magnes'in oğlu Hymenaios'a âşık olduğu için çobanlık görevini ihmal ederken Mercurius onun hayvanlarından on iki inek, yüz düve ve bir boğa çaldı. Hayvanların kuyruğuna bir dal bağlayarak onları bütün Yunanistan'dan geçirip Pylos'ta bir mağaraya getirdi. Hayvanlardan ikisini kurban etti ve her biri bir tanrı için

ların şölenlerinde tam bir soytarı gibi davranmaya bazen topallamasıyla, bazen alaylarıyla, bazen gülünç sözleriyle içki âlemini neşelendirmeye alışkındır. Sonra şu kart zampara Silenos[1] ve çıplak ayakla dans eden *nympha*larla birlikte *kordaks*[2] yapıp duran kaba saba Polyphemos;[3] yarı keçi *satyrus*lar *Atellana*[4] dansı yaparlar; Pan, saçma ama iç gıdıklayan bir ezgiyle herkesi güldürür, Mousaları dinlemektense öylece onu dinlemeyi tercih ederler, özellikle artık *nektar*la mest olmaya başladıklarında. Ah, tamamen mest olan tanrıların şölenden sonra neler yaptıklarını şimdi baştan sona bir anlatsam. Herakles adına, o kadar aptalca şeyler ki bazen ben bile gülmekten kendimi alamam. Ama bu şölenlerde Harpokrates'i[5] hatırlamak

---

olmak üzere on iki parçaya ayırdı. Geri kalan hayvanları sakladı, Kyllene'deki mağarasına kaçtı ve kundağının içine girdi. Bu hırsızlık öyküsünden dolayı hırsızlar Mercurius'a taparlar ve ona hırsızların efendisi derler.

[1] Silenos aslında yaşlanmış *satyros*lara verilen genel bir addır ama aynı zamanda Tanrı Bakkhos'u yetiştirmiş olan ünlü bir *satyros*un da adıdır. Bakkhos'un cümbüş alayında eşeğinin sırtında en önde giderdi, tanrı nereye giderse onu da yanında götürürdü. Silenos son derece çirkindi; kel bir kafası, yassı bir burnu, kalın dudakları, sürekli yiyip içtiği için kocaman bir göbeği vardı. Genellikle bir eşeğin üstünde ve çok sarhoş olduğundan dengesini güçlükle koruyabilirdi. Bu halde olsa bile güzel *nympha*lara duyduğu aşkla yanıp tutuşurdu.

[2] Atlayıp zıplayarak yapılan kaba saba güldürücü danslar. Özellikle Eski Komedya türünde sahnelenen oyunlarda seyirciyi güldürmek için bu tür danslar yapılırdı.

[3] Deniz tanrısı Poseidon'un (Neptunus) oğlu olan Polyphemos bir *kyklops*tu yani devasa boyutta, alnının ortasında tek gözü olan bir yaratıktı. Sicilya'da Etna Dağı'nda bir mağarada yaşar ve çobanlık yapardı.

[4] Adını Campania'daki Atella kasabasından alan kıvrak ve şehvet uyandıran bir dans.

[5] Yunanların Harpokrates olarak adlandırdıkları bu tanrı, aslında Isis'le Osiris'in oğlu olan Horus'tur. Başparmağını dudaklarına götürmüş bir

evlâdır, olur ya Korykoslu[1] bir tanrı, Momos'un bile cezasız kalmadan ifşa ettiği o şeyleri anlatırken bizi de gizlice dinleyivermesin.

Ama artık Homeros'a özgü bir örnek olan semavi tanrıları geride bırakıp benim lütfum olmaksızın mutlu ya da şanslı hiçbir şeyin olmadığını göreceğimiz yeryüzüne tekrar dönme zamanıdır. Görüyor musunuz insan soyunun anası ve yaratıcısı olan sağgörülü doğanın, o soyun aptallığın baharatından hiç yoksun olmaması için ne kadar özen gösterdiğini? İşin doğrusu, tanımcı Stoacılara göre bilgelik, akılla yönetilmekten; buna karşın aptallık, tutkuların idaresiyle harekete geçirilmekten başka bir şey değilse insanların hayatı hüzünlü ve acımasız olmasın diye Iupiter, hayatlarına akıldan ziyade ne kadar tutku koydu? Sanki on dört gramı, yarım kiloya eşit kıldı. Üstelik aklı, başın tenha bir yerine sürgün etti, geri kalan bütün bedeni kargaşa içinde bıraktı. Sonra sanki en şiddetli iki tiran gibi göğsün kalesini yani aslında hayatın kaynağı olan kalbi elinde tutan öfkeyi ve kasıkların dibine doğru her yandan yayıla yayıla hüküm süren şehveti, tek başına kalan aklın karşısına koydu. Bu çifte gücün karşısında aklın ne kadar güçlü olabildiğini, insanların ortak yaşamı yete-

---

şekilde betimlendiği için Yunanlar tarafından hatalı bir şekilde *sessizliğin tanrısı* olduğuna inanılmıştır.

[1] Söylentiye göre dağlık Kilikya'da bir kent olan Korykos halkı, tüccarları gizlice dinler ve onların mallarının yerini Korykos Dağı'nı mesken tutan çapulculara ve yağmacılara gizlice haber verirmiş. Bu nedenle adları kötüye çıkmış. *Bunu Korykoslu ele verdi* diye haklarında bir atasözü söylenegelmiş.

rince gösterir. Aklın yapabildiği tek şey, sesi kısılıncaya kadar sürekli haykırmak, edep ve ahlak kurallarını tekrar edip durmaktır. Elbette şu insanlar, krala hiç aldırmazlar ve hayli iğrenç bir şekilde yaygara koparırlar; ta ki artık o da yorulup kendi rızasıyla boyun eğerek ellerini teslim edinceye kadar.

Diğer yandan işlerin yürümesi için erkek doğduktan sonra on dört gramdan biraz daha fazla akıl eklenmesi gerekti. Iupiter, hep yaptığı gibi şu erkek hakkında fikrimi sormak için beni meclisine çağırdı, az sonra kendime layık bir akıl verdim: Elbette işin içine kadını yani gerçekten aptal ve arsız ama gülünç ve tatlı olan o varlığı sokmasını söyledim; erkek fıtratının somurtkanlığını, hem evcil ilişkisiyle hem aptallığıyla terbiye etsin ve hoşa gider kılsın diye. Nitekim Platon, kadını akıllı varlıklar mı yoksa aptal varlıklar mı diye iki sınıftan hangisine koyacağından şüphe eder göründüğü için onun cinsiyetinin üstün bir aptallığa işaret etmesinden başka hiçbir şey istememiştir. Çünkü olur da bir kadın, bilge sayılmak isterse iki kere aptal olmaktan başka hiçbir şey yapmaz, sanki birinin *öküzü yağlanmaya götürmesi*[1] gibi, "Akıl, istemediği ve direndiği halde,"[2] derler ya, işte öyle. Doğasına karşı seçkinlik rengi kuşanan ve fıtratını başka yöne saptıran kişi, iki kez hata

[1] Metinde kullanılan *ceroma* sözcüğü, güreşçilerin güreşmeden önce vücutlarına sürdükleri bir yağdır ve burada *öküzü* (*güreşmeden önce*) *yağlanmaya götürmek* anlamında kullanılmıştır.

[2] *Invita reluctanteque Minerva.*

yapar. "Maymun her zaman maymundur, erguvan renkli kumaşlar kuşansa bile,"[1] diyen Yunanların atasözü gibi işte öyle, kadın her zaman kadındır yani aptaldır, hangi karaktere bürünürse bürünsün. Kadın cinsinin onlara hem bizzat bir kadın[2] olduğum hem Aptallık olarak aptallığı atfettiğim için bana öfkelenecek kadar aptal olduğunu sanmıyorum. Çünkü durumu doğru bir şekilde düşünürlerse, işi hesaba vurduklarında erkeklerden daha mutlu oldukları için alacak makbuzunu Aptallığa kesmek zorunda kalırlar. İlk olarak hakkıyla, her şeye tercih ettikleri ve sayesinde tiranlara karşı tiranlığı bile dize getirdikleri güzelliğin cazibesi gelir. Aksi halde kadınların sanki sonsuz gençliğin suretini sunar gibi daima yumuşak yanakları, daima zarif sesleri ve narin tenleri varken aklın noksanlığından değilse erkekteki o korkunç görünüş, kıllı deri ve orman gibi sakal ve açıkça çökmüş hal nereden gelir? Sonra kadınlar, mümkün olduğu kadar çok erkeğe hoş görünmekten başka ne arzu ederler bu hayatta? Acaba onca bakımı, onca güzel kokuyu, onca hamam sefasını, onca saç bakımını, onca kokulu yağı, onca esansı, yüzü, gözleri ve teni o kadar güzel kılma; boyama ve şekil verme hünerini görmüyorlar mı? Acaba artık aptallıktan başka bir adla erkeklere daha hoş görünebilirler mi? Erkeklerin kadınlara izin vermedikleri şey nedir? En azından zevk dışında hangi düşünceyle?

[1] *Simia semper est simia, etiam si purpura vestiatur.*

[2] Hem Yunan hem Latin dilinde Aptallık (Μωρία/*Stultitia*) dişi cinstir.

Erkeklerin aptallığından başka bir şey kadınları cezbetmez. Bir erkeğin bir kadınla birlikteyken nasıl aptalca şeyler söylediğini, nasıl saçmalıklar yaptığını, kadının zevkine varmak için her defasında ezilip büzüldüğünü kendi kendine düşünen biri, bunun doğru olduğunu inkâr etmeyecektir.

O halde hayatın ilk ve ana zevkinin hangi kaynaktan çıktığını biliyorsunuz. Ama bazıları vardır, yaşlanır yaşlanmaz kadın düşkünü olmaktan ziyade içkiye düşkün olurlar; bunlar en büyük zevki içki âlemlerinde alırlar. Elbette kadının olmadığı bir şölenin mükemmel olup olmadığını başkaları düşünsün. Kesin olan şey, Aptallığın baharatından uzak olan hiçbir şeyin tamamen tat vermediğidir. O kadar ki ister gerçek ister sahte, aptallıkla güldüren biri yoksa ya ücretle tuttukları bir soytarıyı çağırırlar ya gülünç bir asalağı, güldürüleriyle yani saçma sapan sözleriyle içki âleminin sessizliğini ve kasvetini savuştursun diye davet ederler. Çünkü ne önemi kalırdı onca çerezle, onca iştah açıcıyla, onca etli sütlüyle mideyi doldurmanın hem gözler hem kulaklar ve aynı anda bütün ruh, kahkahayla, alaylarla, şakalarla beslenmeseydi? Ama bu tür tatların tek yaratıcısı benim. Ayrıca bir zamanlar kralı kurayla seçmek,[1] zar oyunları oynamak, sağlığa kadeh kaldırmak, elden ele sırayla içmek, *myr* dalını kabul edip şarkı söylemek,[2] dans

[1] Şölen başı, *rex* (kral) olarak adlandırılırdı.

[2] Eski bir âdet olarak yapılan şölenlerde şarkı söylemesi istenen konuğa *myr* dalı uzatılır, bunu kabul eden konuk şarkısını söyledikten sonra kendinden sonra şarkı söylemek isteyene *myr* dalını teslim ederdi.

etmek, taklit yapmak gibi şölenlerdeki uygulamalar, Yunan soylu Yedi Bilge[1] tarafından değil, insan soyunun iyiliği için aslında bizim tarafımızdan icat edilmiştir. Bu türden her şeyin doğası budur, içinde ne kadar çok aptallık olursa ölümlülerin hayatına o kadar çok şey katar ki hayat hüzünlü olursa onun hayat olarak bile adlandırılmaması gerekir. Eğer akrabası olan bezginliği, bu tür zevklerle korkutup kaçırmazsan, hüzünlü olması işten bile değildir. Ama belki bu tür bir zevki de önemsemeyenler, dostlarının muhabbeti ve samimiyetiyle doyuma ulaşanlar olacaktır. Bunlar sadece dostluğun her şeye tercih edilmesi gerektiğini söylerler. Onlara göre dostluk gerçekten o kadar gerekli bir şeydir ki ne hava, ne ateş, ne de su ondan daha çok gereklidir. Yine o kadar hoş bir şeydir ki bunu ortadan kaldıran, güneşi ortadan kaldırmış sayılır; sonra –bu konuyla ne alakası varsa– o kadar saygındır ki bizzat filozoflar onun başlıca iyilikler arasında olduğunu beyan etmekten korkmazlar. Ama ne, bu kadar büyük iyiliğin de pupasının ve pruvasının ben olduğumu anlatsam?[2] Tasımlarla, zincirleme kıyaslarla, ikilemlerle ya da mantığın bu tür başka incelikleriyle anlatmaya-

[1] Antik Yunan'da İÖ 7. ve İÖ 6. yüzyılda ilk kez akılla sorgulama kıpırtılarını yani felsefi düşünceyi başlatan yedi bilge vurgulanmaktadır. Yedi Bilgeler olarak bilinen Thales, Kleoboulos, Solon, Khilon, Bias, Periandros, Pittakos erdem kavramının içinde barındırdığı edep, dürüstlük, doğruluk, görev sevgisi, insan sevgisi ve ilim sevgisiyle filozof, devlet adamı ve kanun koyucular olarak yeni bir çığır açmışlardır.

[2] *Pupa* ve *pruva* denizcilik literatüründe kullanılan, geminin baş ve kıç tarafını tarif eden iki terimdir. İlgili cümlenin bu şekilde değerlendirilmesi daha uygun olur.

cağım; durumu dingin bir akılla ve dedikleri gibi parmakla gösterir gibi tek tek açıklayacağım.

Haydi, dostlarınızın kusurlarına göz yummak, hayal kırıklığına uğramak, kör olmak, saçmalamak hatta doğru düzgün davranışları yerine apaçık hatalarını sevmek ve onlara hayran kalmak, aptallıkla ilgili görünmüyor mu? Biri sevgilisinin benini özlemle öptüğünde, başka birini sevgilisinin burnundaki ur büyülediğinde, bir baba, şaşı gözlü oğluna şehla dediğinde nedir yani, halis muhlis aptallıktan başka ne diyeyim? Bunun aptallık olduğunu üç kez, dört kez haykırsınlar. Buna rağmen bu biricik aptallık hem birleştirir hem birleştirdiği dostlukları korur. Hiçbirinin hatasız doğmadığı ölümlüler hakkında konuşuyorum; en küçük hatalarla içi daralan, en iyi adamdır. Bu arada şu bilge tanrılar[1] arasında dostluk ya hiç kök salmadığı ya araya suratsızlık ve lanetlik girdiği için çok az kişi hariç –çünkü hiç kimseyle demek vicdansızlık olur– kimseyle dostluk oluşmaz. Bu yüzden insanların büyük kısmı aptal olduğu için, hayır, birçok bakımdan deli olmayan hiç kimse olmadığı için aralarında benzer değillerse dostluk oluşmaz. Günün birinde şu asık suratlılar arasında karşılıklı dostluk oluşursa kesinlikle hiç sağlam ve dayanıklı olmayacaktır. Elbette bu aksi ve haddinden fazla gizli kapaklı adamlar arasında bazıları vardır ki tıpkı bir kartal ya da *Epidauros* soylu bir yılan gibi keskin gözlerini dostlarının hatalarına dikerler ama kendi hatalarına gelince tıpkı yarı kör olanlar ve sırtla-

[1] Stoacılar vurgulanmaktadır.

rında asılı duran heybeyi görmeyenler gibidirler. İnsanların doğası bu olduğu için büyük hatalara meyilli olmayan hiç kimse bulunmaz; ekle bunlara onca farklı huyu ve isteği, onca kusuru, onca yanlışı, ölümlü hayatın onca akıbetini. Dostluğun verdiği haz, şu *Argos*lar[1] arasında bir saat nasıl sürerdi? Eğer Yunanların şaşılası bir şekilde *εὐήθεια* olarak adlandırdıkları, ya aptallık ya iyi kalplilik olarak çevrilebilecek o lütuf olmasaydı? Öyleyse ne? Yoksa her dostluğun yaratıcısı ve babası olan, güzel olmayan şeyleri güzel gibi gören şu Cupido,[2] tamamen gözlerini kaybetmedi mi? Sizin aranızda da aynı şekilde olur, her kişiye kendine ait olan güzel görünsün, moruk kocakarıyı, benzer şekilde oğlan kızı sevsin diye. Bunlar hem fark gözetmeden olur hem güldürür ama yine de bu gülünç şeyler insanı hayata bağlar ve dostluğu hoş kılar.

Dahası, dostluk hakkında söylenenlerin aslında hayatın bölünmez bağından başka hiçbir şey olmayan evlilik hakkında çok daha fazla hissedilmesi gerekir. Ey ölümsüz tanrı! Boşanmalar ya da her yerde boşanmalardan bile beter şeyler nasıl olmazdı, kadının ve erkeğin evcil ilişkisi özellikle hizmetkârlarımdan Pohpohlama, Şaka, Nezaket,

[1] Tanrıça Hera'nın hizmetindeki yüz gözlü yaratık ve gözünden hiçbir şey kaçmayan bekçi. Burada çoğul olarak kullanılan Argoslar ifadesiyle vurgulanmak istenen Argos gibi diktikleri gözleriyle başkalarının kusurlarını araştırıp ortaya çıkarmaya can atan Stoacılardır.

[2] Erasmus'un kaleminden konuşan Aptallık, Cupido'nun kör olmasıyla âşık olan, seven kişinin karşısında görmek istediğinden başka hiçbir şeyi görmediğini yani bir bakıma "Aşkın gözü kördür," deyişini vurgulamaktadır.

Hata ve İkiyüzlülük[1] sayesinde korunmasaydı ve beslenmeseydi? Gerçekten ne kadar az evlilik olurdu, eğer damat, ihtiyatlı bir şekilde araştırsaydı öyle narin ve utangaç görünen o bakireciğinin düğünden çok önce ne naneler yediğini? Üstelik kocanın ya ihmalkârlığı ya aptallığı yüzünden evli hanımların yaptığı bir sürü şey gizli kapaklı kalmasaydı süregiden evlilikler ne kadar dayanırdı? Ve bunlar gerçekten hakkıyla Aptallığa atfedilir; bu sırada o, hanımın kocasına hoş, kocanın hanımına hoş görünmesini, evin huzurlu olmasını ve evlilik birliğinin sürüp gitmesini sağlar. "Guguk kuşu", "boynuzlu" diye alaya alınır koca ve ona ne söylenmez, zina yapan hanımının gözyaşlarını dudaklarıyla sildiğinde? Ama böyle yanılmak, bitmek bilmez bir kıskançlıkla kendini mahvetmekten ve her şeyi acıklı olaylarla alt üst etmekten çok daha hayırlıdır.

Özetle hiçbir dostluk, hiçbir hayat birliği, bensiz hoş ya da sağlam olamaz, o derece ki ne halk, hükümdarına ne aile reisi, kölesine ne hizmetçi, hanımına ne öğretmen, öğrencisine ne arkadaş, arkadaşına ne hanım, kocasına ne ev sahibi, kiracısına ne ortak, ortağına ne de oda arkadaşı, oda arkadaşına uzun süre katlanır; eğer karşılıklı bazen hata yapmazlarsa, bazen birbirlerini pohpohlamazlarsa, bazen bilgece alttan almazlarsa, bazen aptallığın balıyla kendilerinden geçmezlerse. Artık bunların çok büyük sözler olarak görüldüğünü biliyorum ama bunlardan daha büyük sözler işiteceksiniz.

[1] Sırasıyla *adulatio*, *iocus*, *facilitas*, *error* ve *dissimulatio*. Her bir kavram, Tanrıça Aptallığın hizmetkârları olarak kişileştirilmiştir.

Soruyorum, acaba kendinden nefret eden kişi kimi sevecektir? Acaba kendiyle çatışan kişi, kiminle anlaşacaktır? Acaba kendine yük ve sıkıntı olan kişi, kime zevk verecektir? Hiç kimsenin "Şu adam" demeyeceğini düşünüyorum, eğer Aptallıktan daha aptal değilse. Buna rağmen eğer beni saf dışı bırakırsan hiç kimse başka birine katlanamaz, o derece ki kişi pislikten kokar, leş gibi görünür ve kendinden tiksinir. Çünkü birçok durumda ana olmaktan ziyade analık olan doğa, kendine ait olana hayıflansın, başkalarına ait olana hayran kalsın diye bu kötü eğilimi özellikle biraz daha akıllı olan ölümlülerin fıtratına aşılamıştır. Bu eğilimle hayatın bütün nimetleri, bütün zarafeti ve güzelliği bozulup kaybolur. Neye yarar ölümsüz tanrıların başlıca lütfu olan güzellik, çürüyüp giderse? Neye yarar gençlik, yaşlılık hüznünün mayasıyla bozulursa? Sonra hayata karşı üstleneceğin her görevde ya kendi kendine ya başkalarının önünde güzelliğinle ne yapacaksın (çünkü sadece sanatın değil, aynı zamanda her eylemin oynayacağın role uygun olan bir teması vardır), hakkıyla kız kardeşim gibi olan şu Philautia sağ yanında olmazsa? Aslında o, her yerde canla başla benim rolümü oynar. Kendinden memnun olman ve aynı şekilde kendine hayran olman aptalca değil de nedir? Buna karşın kendinden memnun olmadan oynayacağın rol; zarif olacak mı, beğenilecek mi, göze hoş görünecek mi? Hayatın bu baharatını ortadan kaldır, derhal bir ha-

tip, hitabet tarzıyla soğuk duş etkisi yaratacaktır; bir çalgıcı, ezgisiyle hiç kimseyi hoşnut etmeyecektir; bir oyuncu, mim oyunuyla kovulacaktır; bir şair *Mousa*-larıyla alaya alınacaktır; bir ressam sanatıyla adamdan sayılmayacaktır; bir hekim ilaçlarıyla aç kalacaktır. Sonra Nireus yerine Thersites,[1] Phaon yerine Nestor,[2] Minerva[3] yerine domuz, dilbaz yerine kekeme, kentli yerine köylü göreceksin. Her kişinin kendini pohpohlaması ve başkaları tarafından değer görmeden önce değerli olduğunu kabul etmesi bir dereceye kadar gereklidir. Ve sonra neysen o olmayı istemek, mutluluğun en önemli parçası olduğu için kuşkusuz bütün bu şeyi tasarrufuyla benim *Philautia*m sağlar, hiç kimse kendi güzelliğinden, hiç kimse kendi fıtratından, hiç kimse soyundan, hiç kimse yerinden, hiç kimse yaşam tarzından, hiç kimse memleketinden pişman olmasın diye, o derece ki ne İrlandalı İtalyanla ne Trakyalı Atinalıyla ne Skythialı[4] Bahtiyarlar Adası'yla yer değiştirmek ister. Ey doğanın tek kaygısı, o kadar farklı şartlarda her

[1] *Ilias*'a göre Nireus, Troya önünde konuşlanan Yunan kamplarında Akhilleus'tan sonraki en yakışıklı ikinci adamdır. Topal, çarpık bacaklı ve alçak bir adam olarak tanıtılan Thersites ise Troya önündeki Yunanların en çirkini ve en aşağılığıdır.

[2] Venus'un lütfuyla gençleşen Phaon yerine, üç yüz yaşındaki Nestor örnek verilmektedir.

[3] Minerva bilgelik tanrıçası olduğu için burada bilgeler vurgulanmaktadır.

[4] Skythia, çorak ve yaşanması zor bir bölgeydi, halkı da vahşi ve barbar olarak bilinirdi. Bu nedenle bu sözcük doğal ortamına alışmış bir Skythialının bile Bahtiyarlar Adası'nda yaşamak istemeyeceğini, Philautia sayesinde bulunduğu doğal ortamında mutlu mesut yaşadığını vurgulamak için kullanılmıştır.

şeyi nasıl da eşit kıldı. Nimetlerinden bir miktar eksiltiği yerde biraz daha Philautia katmaya alışkındır, gerçi aptalca laf ettim çünkü asıl bu, en büyük nimettir.

Bu arada benim itici gücüm olmadan hiçbir önemli eyleme geçilmediğinden, önderliğim olmadan hiçbir üstün buluşun keşfedilmediğinden hiç bahsetmeyeyim. Yoksa bütün övülen eylemlerin tohumu ve kaynağı savaş değil midir? Hangi nedenlerden dolayı olduğunu bilmediğim bu tür bir savaşa girmekten daha aptalca bir şey var mıdır, her iki tarafın daima kazanmaktan ziyade zarara uğradığı? Tıpkı ölüp giden Megaralılar gibi, adları kalmaz.[1] Sonra artık her iki yanda zırhlı askerlerden oluşan saflar karşı karşıya geldiği ve kalın sesiyle borazanlar gürlediği zaman yalvarırım söyleyin, çalışmalarla tükenmiş, kanı çekilmiş ve donmuş bir halde can çekişen şu bilgelerin kime faydası dokunur? Yiğitlik açısından en yüksek, akıl açısından en düşük seviyede olan, cüssesi dayanıklı ve sağlam adamlara ihtiyaç vardır. Eğer biri, Arkhilokhos[2] gibi düşünen Demosthenes'in[3] asker olmasını tercih etseydi, düşman zar zor fark edildiği anda kalkanını atıp bilge bir hatip olduğu kadar tıpkı korkak bir asker gibi kaçardı. Ama derler ki savaşlarda *savaş mantığı* çok önem-

[1] Girit kralı Minos tarafından yakılan Megara kenti ve halkı vurgulanmaktadır.

[2] Yunan şair Arkhilokhos (yak. İÖ 680-645), Spartalılar tarafından sınırlarından çıkmaya zorlandığında savaş alanında ölmemek için kalkanını atıp kaçtığı için övünmüştür.

[3] Arkhilokhos'un izinden giden Atinalı hatip Demosthenes (İÖ 384-322), kalkanını atıp savaş alanından kaçmış, bu nedenle kendisine *rhipsaspis* (kalkanını atıp düşmandan kaçan) lakabı takılmıştır.

lidir. Kuşkusuz komutanın sahip olduğu bu şeyin felsefi değil, aslında askerî mantık olduğunu kabul ediyorum. O kadar ünlü savaşlar, filozof kandilleriyle değil; asalaklar, dümbükler, haydutlar, suikastçılar, çiftçiler, aptallar, borca batmışlar[1] ve bu tür adamlarla yapılmıştır. Gerçekten bunların insanlığa her açıdan ne kadar faydasız olduklarına, Apollon'un kehanetiyle tek akıllı adam olan ama hiç de akıllıca yargılanmayan Sokrates kanıt olabilir.[2] Halk önünde ne yapmaya çalıştığını bilmediğim bu adam, herkes kendine kahkahalarla gülerken çekip gitti. Gerçi o adam, şu bakımdan tamamen aptal değildi çünkü bilge lakabını kabul etmemiş, bunu bizzat tanrıya teslim etmiş ve bilge bir adamın devlet işlerine karışmaktan uzak durması gerektiğini öne sürmüştür. Bir de insan sayılmak isteyen kişinin bilgelikten kaçınması gerektiğini sürekli tavsiye etmiştir. Sonra suçlanan aynı adamı baldıran otu içmeye zorlayan neydi, bilgelikten başka? Çünkü bulutları ve *ideal*arı[3] düşünürken, pirenin ayaklarını ölçerken,

[1] Ödeyemediği borç nedeniyle zorla askere alınan kişiler (obaerati) vurgulanmaktadır.

[2] İÖ 469-399 yılları arasında yaşamış Atinalı ünlü filozof ve ahlak felsefesinin kurucusu. İÖ 399 yılında kentin tanrıları yerine başka tanrılara inandığı ve böylece gençliği zehirlediği ileri sürülerek hakkında dava açıldı. Bu davada suçlayıcılardan biri de Anytos idi. Suçlamaların sonucunda Sokrates ölüme mahkûm edildi ve baldıran zehri içerek öldü. Platon ve Ksenophon'a göre Delphoi'daki Apollon kâhinesi Pythia, "Yunanistan'daki en bilge adam kim?" sorusuna "Sokrates," yanıtını vermişti.

[3] Platon, gerçek bilginin temelinin ancak idealar dünyasında bulunabileceğini savunur. Bu kavramı açıklamak için verdiği örneğe göre bir insan, bir mağaranın girişinde arkasını güneşe dönmüş oturmakta ve kendi gölgesini görmektedir. Yaşamını bu şekilde sürdürerek gölgenin kendisi olduğuna inanır ama arkasını

sivrisineklerin sesine hayret ederken,[1] ortak hayatla ilgili şeyleri öğrenmedi. Ama kelleyi tehlikeye atan hocasına, öğrencisi ve açıkça seçkin bir avukat olan Platon, kalabalığın şamatasından gururu kırılmasına rağmen şu ünlü cümlesini[2] yarım yamalak söyleyebilerek yardım etti. Artık Theophrastos hakkında ne diyeyim?[3] Hatip kürsüsüne ilerlerken aniden dili tutuldu, sanki insan gören kurda olduğu gibi.[4] Bu adam mı savaşta askere cesaret verecekti? Isokrates, doğuştan korkaklığı yüzünden ağzını açmaya hiç cesaret etmedi. Roma hitabetinin babası Marcus Tullius,[5] her zaman utanç verici heyecanı yüzünden sanki aynen hıçkırıp içini çeken bir çocuk gibi konuşmayı âdet edinmişti. Bu şeyi Fabius, akıllı ve konunun tehlikeli olduğunu idrak eden bir hatibe özgü yöntem olarak yorumlamıştır. Aslında bunu yazdığı zaman olaya tam anlamıyla hâkim olmak için bilgeliğin engel teşkil ettiğini açıkça itiraf etmiyor mu? Sadece kılıçla savaşıldığında değil, aynı zamanda yalın sözlerle mücadele etmesi gerektiğinde korkudan dehşete düşen bu adamlar ne yapa-

---

dönüp her şeyi fark etse aslında yaşamın kendisi, yaşam kaynağının da güneş olduğunu anlar.

[1] Aristophanes'in *Νεφέλαι* (Bulutlar) adlı eserinde alaya aldığı Sokrates vurgulanmaktadır.

[2] "Quamquam omnium natu minimus adsum." (Yaşça hepinizin en küçüğü olarak burada olsam da.)

[3] Theophrastos (İÖ 371-287), Aristoteles'in öğrencisi ve onun izinden giden ünlü hatip.

[4] Antik Dönem'de kurdun insanı ilk gördüğünde sesinin çıkmadığına inanılırdı.

[5] Marcus Tullius Cicero (İÖ 106-43), Romalı ünlü devlet adamı ve hatip.

caklardı? Bunca şeyden sonra tanrıların hoşuna giderse Platon'un şu parlak düşüncesi kutlanır: "Ya felsefeciler imparator olurlarsa ya da imparatorlar felsefe yaparlarsa devlet bahtiyar olur."[1] Hayır, eğer tarihçilere danışırsan, kuşkusuz hiçbir imparatorun felsefe yapan ya da edebiyat düşkünü birine yetki verdiği zamandan daha çok devlete zararlı olmadığını öğrenirsin. Catoların bu duruma yeterli örnek oluşturduğunu düşünüyorum. Bunlardan biri çılgın suçlamalarla Cumhuriyet'in huzurunu kaçırdı,[2] diğeri Roma halkının özgürlüğünü pek akıllıca korurken[3] tamamen yok etti. Ekle bunlara Brutusları, Cassiusları,[4] Gracchusları[5] ve hatta Romalıların Cumhuriyeti'ne Atinalı Demosthenes'ten[6] daha az zararlı olmayan Cicero'yu.[7] Dahası Marcus Aurelius,[8] haydi *iyi* imparator olduğunu

[1] *Res publicae beatae fiunt si aut imperent philosophi aut philosophentur imperatores.*

[2] Marcus Porcius Cato (İÖ 234-149), Censor Cato olarak da bilinen Romalı devlet adamı. Son derece muhafazakâr ve Antik Yunan'la ilgili her şeye karşı çıkan bir hatipti.

[3] Marcus Porcius Cato Uticensis (İÖ 95-46), ahlaki dürüstlüğü, dedesi gibi inatçılığı, muhafazakârlığı ve özellikle Iulius Caesar'a karşı sürdürdüğü mücadeleyle tanınır.

[4] Brutus ve Cassius, Iulius Caesar'ı öldüren suikastçılardı.

[5] Tiberius Gracchus ve Gaius Gracchus vurgulanmaktadır. İleri görüşlü, güzel konuşan, çalışkan ve yeni kalkınma planlarıyla çığır açan kardeşlerdi ancak her ikisi de Roma halkının ayaklanıp karmaşa çıkarması sonucu öldürülmüştür.

[6] Atinalıları Philippos'a karşı savaşmaları için kışkırtan ve teşvik eden ünlü hatip. Bu savaşın sonunda Atinalılar büyük bir bozguna uğramışlardır.

[7] Marcus Tullius Cicero, Marcus Antonius'u Roma Cumhuriyeti'ni yıkıma götürmekle suçlamış ve ona karşı çok sert söylevler vermiştir. Bunun sonucunda Antonius'un emriyle öldürülmüş, kesilen başı ve elleri Forum'daki hatip kürsüsünde (rostra) teşhir edilmiştir.

[8] İS 161-180 yıllarında hüküm süren, beş iyi imparatorun sonuncusu olarak

ihsan edelim ama artık o sıfatı saymayabilirim çünkü bu sıfatla vakur ve yurttaşlar tarafından haset edilen o kadar *iyi* bir filozof oldu. Yine de *iyi* olduğunu ihsan edelim ama geride bıraktığı öyle bir oğulla devlete, kendi aklı başında yönetiminden kesinlikle daha çok zararı dokundu.[1] Kendini bilgelik hevesine kaptıran bu tür insanlar, sadece başka konularda değil, aynı zamanda özellikle çocuklarına aktarılması gereken konularda fazlasıyla bahtsız olmaya alışkın oldukları için bilgeliğin neden olduğu bu kötülük, sanırım doğanın sağgörüsüyle ölümlüler arasında daha geniş bir alana yayılmaz. Bu yüzden Cicero'nun yozlaşmış bir oğlunun olduğu bilinir ve şu bilge Sokrates'in babadan ziyade analarına benzeyen yani bir yazarın[2] hiç de kötü bir şekilde yazmadığı gibi *aptal* çocukları vardı.

Ama sadece resmî kamu görevlerinde lir karşısında eşekler olsalardı bir şekilde katlanmak gerekirdi, eğer hayatın her alanında pek beceriksiz olmasalardı. Bir bilgeyi şölene davet et ya hüzünlü bir sükûnetle ya da bezdiren sorgulamalarla can sıkacaktır. Danslı eğlenceye davet et, bir devenin tepindiğini söyleyeceksin. Halk eğlencelerine götür, ifadesiyle halkın neşesini kaçıracaktır ve bilge Cato, çatık kaşlarına hâkim olamadığı için tiyatrodan çekip gitmeye

kabul edilen ve Stoacı filozoflardan biri olan Marcus Aurelius Antoninus (İS 121-180).

[1] Babası sayesinde çok iyi bir eğitim aldığı halde on iki yıl boyunca (İS 180-192) sürdürdüğü korkunç yönetimle Nerva-Antoninus Hanedanı'nın sonunu getiren İmparator Commodus vurgulanmaktadır.

[2] Seneca'ya atıf yapılmaktadır.

zorlanacaktır.[1] Sohbete girerse aniden hikâyede kurt belirir.[2] Satın alınması, anlaşma yapılması, kısaca onlar olmadan şu gündelik hayatın durabileceği şeylerden yapılması gereken bir şey varsa şu bilgenin insan değil, bir kütük olduğunu söyleyebilirsin. O derece ki ne kendine ne yurduna ne de ailesine herhangi bir açıdan faydası olur, bunun nedeni hayati konulardan bihaber olması, toplum düşüncesinden ve halka özgü yaşam tarzından her açıdan farklı ve uzak olmasıdır. Kuşkusuz hayatının ve düşüncelerinin o kadar farklı olması yüzünden üzerine nefret çekmesi kaçınılmazdır. Ölümlüler arasında aptallıkla dolu olmayan, aptallar tarafından ve aptallar nazarında yapılmayan bir şey var mıdır? Eğer biri, tek başına herkese karşı çıkmak isterse ben ona Timon'u taklit etmesini, inzivaya çekilmesini ve orada yalnız başına bilgeliğinin tadını çıkarmasını tavsiye ederim.[3]

Evet, başladığım yere geri döneyim. Hangi güç şu taş gibi, odun gibi vahşi insanları toplum olmaya zorladı, tatlı dilden başka? Nitekim Amphion'un ve Orpheus'un şu *kitharas*ı, bundan başka bir şey vurgulamaz.[4] Hangi son

---

[1] Sınıf ayrımı gözetmeden herkesin katılabildiği ve istediği her şeyi yapabildiği bir festival olan *Floralia*'da (Çiçek Festivali) Cato, suratsızlığı, lanet bakışları ve olup biteni kınayan mırıldanmalarıyla herkesin keyfini kaçırmış, bu nedenle halkın baskısıyla festivalden ayrılmak zorunda kalmıştır.

[2] *Lupus in fabula*/*Lupus in sermone*: Aniden konuşmaya girip konuşan kişinin sözünü kesen ve onu utanç verici bir duruma düşüren kişi anlamında kullanılan bir deyiş.

[3] Atinalı Timon (İÖ 431-404), insanların çıkarcılığından ve yozluğundan nefret edip inzivaya çekilmiş ve insanlardan kaçmıştır.

[4] Amphion: Thebailı Nykteus'un kızı Antiopa'ya âşık olan Zeus, bir *satyros* kılığında onunla birlikte oldu. Bu birliktelikten Amphion ve Zethos adlı ikizler doğdu. Amphion, ikiz kardeşi Zethos'un aksine müzikle uğraşır, lir ve

olay, canla başla mücadele ederken Roma halkını, devletin birliği için geri çağırdı? Acaba felsefi bir söylev mi? Hiç de değil, bilakis mide ve bedenin geri kalan uzuvları hakkında uydurulmuş gülünç ve çocuksu bir hikâye.[1] Themistokles'in "Tilki ile Kirpi" hakkındaki benzer bir hikâyesi aynı şekilde etkili oldu.[2] Hangi bilgenin söylevi, Sertorius'un şu uyduruk geyiğinin,[3] şu Spartalının iki

---

kithara çalardı. Onun çaldığı lirle büyülenen taşların kendiliğinden hareket ettiği ve böylece Thebai kentinin duvarlarının örüldüğü söylenir.

* Orpheus: Çaldığı lir ve *kithara*yla herkesi ve her şeyi mest edip büyüleyen Trakyalı ünlü ozan.

[1] *Secessio plebis* (Halkın çekilmesi) olarak adlandırılan bu olay ilk kez İÖ 494 yılında Roma'da *patricii* (soylular) ile *plebs* (halk) arasında sınıfsal bir iç çatışma sırasında meydana gelir. Bunun sonucunda halk *Mons Sacer* denilen kutsal tepeye çekilir. Roma tarihinde yaşanan ilk toplu grev örneğidir. Halkla konuşması için Senato tarafından gönderilen hatip Menenius Agrippa, onları ikna etmek için bir hikâye anlatır. Hikâyeye göre bir zamanlar vücudun bütün organları mideye karşı ayaklanıp onu, tembellikten başka hiçbir şey yapmayıp sadece yiyecekleri mideye indirdiği için suçlar. Bu suçlamalara karşı mide, isyan eden organlara bunun tam da olması gerektiği gibi olduğunu söyleyip kendini savunur. Vücudun deposu olduğu için aldığı gıdayı damarlardan kalbe ve beyne gönderdiğini, vücuttaki tüm sinirleri ve damarları aldığı gıdalarla beslediğini, bütün organlara her şeyi verdiğini ama kendine sadece yediklerinin posasının kaldığını söyler. Hikâyenin sonunda Agrippa, halka seslenip onun hikâyede geçen mide yerine senatörleri, isyan eden organlar yerine kendini koymasını, o zaman ne demek istediğini anlayacağını ve kendine hak vereceğini söyler. Agrippa'nın anlattığı bu hikâyeden etkilenen halkın grevi sona erdirdiği söylenir.

[2] Atinalı politikacı ve general Themistokles (yak. İÖ 524-459), kamu görevlilerinin aç gözlülüğüne ve yozluğuna dayanamayan Atina halkına şu hikâyeyi anlatmış böylece isyan çıkarmamaları için onlara bir bakıma göz dağı vermiştir: Hikâyeye göre bir tilki bataklıktan su içiyormuş. Bunu gören bir kirpi, onun başına üşüşen sivrisinekleri kovmak isteyince, tilki "Bunu yapma!" demiş. "Çünkü halihazırda kanla doymuş olanları kovduğun zaman diğer aç sivrisinekler onların yerini alacak."

[3] Ploutarkhos'un *Βίοι Παράλληλοι* (Paralel Yaşamlar) adlı eserinde anlattığına göre Romalı bir general ve devlet adamı olan Quintus Sertorius (İÖ 123-72), Diana tarafından kendine beyaz bir geyik verildiğini ve bu hayvan sayesinde

köpeğinin[1] ve at kuyruğu kıllarının yolunmasıyla ilgili gülünç hikâyenin[2] yapabildiği kadar yararlı olabildi? Uyduruk hikâyelerle aptal bir topluluğa hükmeden Minos[3] ve Numa[4] hakkında bir şey demeyeyim. İşte bu tür saçmalıklarla şu devasa ve güçlü bir canavar olan halk harekete

---

düşmanlarının gizli kapaklı planlarından haberdar edildiğini söylermiş. (Eumenes – Sertorius, 11)

[1] Ploutarkhos'un *Περί Παίδων Αγωγής* (Çocukların Eğitimi Üzerine) adlı eserinde anlattığına göre Spartalı Lykourgos şu örnekle iyi bir eğitim aldığını göstermiş: Aynı batında doğan ikiz enikten birini tembel ve obur, diğerini saldırgan ve avcı olarak yetiştirmiş. Sonra Spartalılara "Ey Spartalılar, şimdi eğitim ve öğretimin cesaret için ne kadar gerekli olduğunu gösterme zamanıdır," demiş. Sonra orta yere bir çömlek ve yabantavşanı koyduktan sonra köpekleri salmış. Saldırgan olan köpek hemen yabantavşanına saldırmış, diğeri çömleğe saklanmış. Spartalılar şaşkınlık içinde birbirlerine bakarken Lykourgos şöyle demiş: "Bu ikiz köpekler doğduktan sonra birbirlerinden ayrılıp farklı eğitime tabi tutuldular, böylece biri güçlü bir avcı, diğeri tembel ve obur oldu."

[2] Ploutarkhos'un *Βίοι Παράλληλοι* (Paralel Yaşamlar) adlı eserinde anlattığına göre Quintus Sertorius, Pompeius'a karşı savaşırken ordunun komutanın yetkisine boyun eğmemesi için şöyle bir plan yapar: Bütün orduyu topladıktan sonra biri cılız ve yaşlı, diğeri güçlü ve siyah kuyruklu iki at getirilmesini emreder. Cılız atı güçlü kuvvetli bir adama, güçlü atı çelimsiz bir adama doğru sevk eder. İşaret verdikten sonra güçlü kuvvetli adam, verilen talimat doğrultusunda cılız atın kuyruğunu iki eliyle kavrayıp bütün kıllarını bir hamlede koparmaya çalışır. Buna karşın çelimsiz adam, güçlü atın kuyruğunu azar azar koparır. Sonunda güçlü kuvvetli adam beyhude yere çaba harcayıp yorulur ve herkesi kendine güldürür, öbürü ise hiç yorulmadan kılları durmadan koparır. O zaman Sertorius ayağa kalkıp "Erler, dehanın güçten daha çok işe yaradığını görüyorsunuz çünkü bir hamlede yenilemeyen şeyler, yavaş yavaş yenilir," der. (Eumenes – Sertorius, 16)

[3] Zeus ile Europa'nın oğlu, efsanevi Girit kralı Minos, koyduğu mükemmel yasalarla Giritlileri uygarlaştırmıştı. Minos, her dokuz yılda bir Zeus'un bebekken saklandığı Girit'teki Ida Mağarası'na gidip orada tanrıyla yemek yediğini ve ondan talimatlar aldığını söylerdi.

[4] Antik Romalıların ikinci kralı olan Numa Pompilius dindarlığıyla ünlüydü. Egeria adlı bir *nympha*nın hanımı ve akıl hocası olduğuna halkı inandırmıştı. Söylediğine göre bu *nympha*, kralla gece saatlerinde buluşur, ona etkili dualar, büyüler öğretir ve uygulayacağı dinî siyaset konusunda akıl verirdi.

geçirilir. Ama yine hangi kent, Platon'un ya da Aristoteles'in yasalarını ya da Sokrates'in savlarını kabul etti? Sonra hangi olay, gönül rızasıyla kendilerini yeraltı tanrılarına sunmaları için Deciusları ikna etti?[1] Quintus Curtius'u hayret verici yarığın içine ne çekti,[2] tatlı mı tatlı bir Seiren[3] olan ama şu bilgeler tarafından itham edilen boş bir ünden başka? Çünkü "Yalvaran bir adayın halka yaltaklanmasından, ianelerle destek satın almasından, onca aptalın alkışlarının peşinde koşmasından, bağıra çağıra kendini tatmin etmesinden, zafer alayında sanki halkın izlencesi olan bir tanrı yontusu gibi etrafta dolaştırılmasından, bronz yontusunun Forum'da durmasından daha

[1] Üçü de aynı adla yani Publius Decimus Mus olarak adlandırılan ve büyükbaba, baba ve oğul olmak üzere üçü de girdikleri savaşlarda Roma Cumhuriyeti'nin kurtuluşu için kendilerini yeraltı tanrılarına adayıp savaş alanında ölen Romalı devlet adamları.

[2] Burada Erasmus küçük bir hata yapmış. Çünkü söz konusu kişi Quintus Curtius değil, Marcus Curtius'tur. Bu hikâyeye göre Roma Cumhuriyeti'nin ilk zamanlarında Forum'un orta yerinde yer yarılır. Romalılar, açılan yarığı toprak dökerek doldurmaya çalışsalar da yarık kapanmaz. Bunun üzerine bir biliciye başvururlar, o da yarığı kapatmak için Romalıların en değer verdikleri şeyi oraya atmaları gerektiğini söyler. Genç bir adam olan Marcus Curtius, Roma'nın en değerli şeyinin gençliği ve askerleri olduğunu anlar ve herkesin esenliği için kendini feda etmeye karar verir. Bir ata biner ve kendini yeraltı tanrılarına adadıktan sonra silahlarıyla birlikte halkın gözü önünde yarığa atlar. Yarık hemen kapanır ve geriye küçük bir göl kalır. Bu göl, Romalılar tarafından Lacus Curtius olarak adlandırılır.

[3] Antik Dönem söylence yazarlarının anlattığına göre nehir tanrısı Akheloos'un kızları olan Sirenler (Seirenes) sesleriyle dinleyeni büyüleyip mest eden bir yeteneğe sahiptiler. Ceres'in (Demeter) kızı Proserpina (Persephone) amcası/dayısı Pluto (Hades) tarafından kaçırıldığı zaman onu yoldaşları olarak koruyamadıkları ve Ceres'ten korktukları için tanrılar tarafından yarı genç kız yarı kuş kılındılar ama büyüleyici seslerinden yoksun bırakılmadılar.

aptalca olan şey nedir?" derler. Ekle bunlara, adların ve unvanların kabul edilmesini. Ekle, küçük adama verilen tanrısal onurları, ekle en melun tiranların bile kamu törenleriyle tanrısallaştırılmalarını. Bunlar en aptalca şeylerdir ve gülmek için tek bir Demokritos da yetmez. Kim inkâr edebilir? Buna rağmen bu kaynaktan doğdu yiğit kahramanların, güzel konuşan onca adamın eserleriyle semaya yükselen eylemleri. Bu aptallık; kentleri meydana getirir, onunla imparatorluklar, kamu makamları, din, siyaset, hukuk sağlam durur; insan hayatı da tam anlamıyla Aptallığın oyunundan başka bir şey değildir.

Şimdi sanatlar üzerine birkaç şey söyleyeyim: Ölümlülerin fıtratını, seçkin olarak düşündükleri onca öğretiyi keşfetmek ve gelecek nesillere devretmek için şan ve şerefe karşı duyulan susuzluktan başka ne harekete geçirdi? Gerçekten pek aptal olanlar, bilmediğim ve ondan daha boş hiçbir şeyin olamadığı ünün onca uykusuz geceyle, döktükleri onca terle satın alınması gerektiğini düşündüler. Ama buna karşın hayatın onca seçkin nimetini Aptallığa borçlusunuz, en acı olan şey ise başkasına ait delilikten yarar sağlamanızdır.

O halde cesaretin ve gayretin övgüsünü kendime mal ettikten sonra sağgörünün övgüsünü de mi kendime mal etsem? Ama biri, "Aynı gayretle ateşi suya karıştırabilsen ya," derdi. Gerçekten bunu da başaracağımı düşünüyorum sadece siz, daha önce yaptığınız gibi sadece kulak verip ruhunuzla beni desteklerseniz. Öncelikle eğer sağgörü,

olaylara yönelik deneyime karşılık geliyorsa o sözcüğün onuru ikisinden hangisine daha çok yakışacaktır, kâh utanç kâh ruhunun korkaklığı yüzünden hiçbir şey üstlenmeyen bir bilgeye mi yoksa hem utançtan hem ölçüp tartmadığı tehlikeden azade, hiçbir şeyden korkmayan bir aptala mı? Bilge, eskilerin kitaplarına sığınır ve onlardan sözlerin saf inceliklerini öğrenir. Aptal, yüklenmesi ve göğüs göğüse mücadele etmesi gereken durumlarla, yanılmıyorsam, gerçek sağgörü kazanır. Homeros'un, kör olduğu halde "Olup biteni, aptal bile öğrendi,"[1] dediği zaman bunu öngörmüş olduğu düşünülür. Çünkü olayların muhakemesini yapmak için başlıca iki engel vardır: Ruha duman gibi yayılan utanma duygusu ve tehlikeyi gördüğü anda girişilmesi gereken eylemlerden caydıran korku. Ama Aptallık, ruhu bunlardan görkemli bir şekilde azat eder. Pek az ölümlü, asla utanmamanın ve her şeyi göze almanın birçok başka hayra da vesile olduğunu anlar. Eğer olaylar karşısında *keskin yargı*[2] demek olan sağgörüye sahip olmayı tercih ederlerse, yalvarırım dinleyin *sağgörülü* diye caka satanların ondan ne kadar uzak olduklarını. Öncelikle bütün insani olayların Alkibiades'in *silenos*ları[3] gibi birbirinden çok farklı iki yüzü olduğu bi-

[1] Ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω.

[2] Sağgörü, tam anlamıyla gerçekleri yanılmadan ve zamanında görüp sonuçlarını kestirebilme yeteneğidir.

[3] Burada Silenos sözcüğü *Silenos'un yontuları* anlamında kullanılmıştır. Şarap tanrısı Bakkhos'u yetiştiren ve onun en yakın eşlikçisi olan Silenos her ne kadar yaşlı, zampara, her zaman şarapla mest olmuş bir dış görünüş sergilese ve yontuları da bu dış görünüşü yansıtacak şekilde komik ve gülünç

linir. O derece ki "İlk bakışta ölü olan şeyi, biraz daha yakından incelersen diri olur, buna karşın diri olan şey ölü,"[1] dedikleri gibi. Güzel olanı çirkin, zengin olanı yoksul, itibarsız olanı ünlü, bilgili olanı bilgisiz, güçlü olanı çelimsiz, cömert olanı soysuz, neşeli olanı üzgün, talihli olanı talihsiz, dost olanı düşman, yararlı olanı zararlı, kısaca her şeyi birdenbire tersine dönmüş halde bulursun, eğer *Silenos*'u açarsan. Eğer bu, birine çok filozofça söylenmiş görünürse söylenegeldiği gibi *haydi, şişman Minerva*'yla[2] açıklayayım.

Bir kralın hem zengin hem hükümdar olduğunu kim kabul etmez? Buna rağmen ruhunu hiçbir iyilikle donatmadıysa, hiçbir şey ona yetmiyorsa kesinlikle en yoksul adamdır. O halde ruhunu bir sürü zaafa tutsak ettiyse artık utanç verici bir şekilde köledir. Biri, aynı ölçüde diğer şeyler için de filozofça düşünebilir ama bu örneği ortaya koymuş olmak yeterlidir. "Ama bunlar nereye varacak?" diye sorabilir biri. Konuyu nereye getireceğimi dinleyin: Eğer biri, sahnede rol yapan oyunculardan maskelerini çekmeye ve izleyicilere onların gerçek ve doğal yüzlerini

---

yapılsa da aslında bu yontular ön taraftan ikiye ayrılıyor ve içinden küçük tanrısal yontular çıkıyordu. Bu açıdan Silenos yontuları, hem dıştan hem içten bambaşka bir görünüş sergiliyordu. Bu vurguyu Platon'un *Συμπόσιον* (Şölen) adlı eserinde Alkibiades, Sokrates'i örnek vererek yapar ve onun, dıştan mankafa ve aptal görünse de içten saf bir tanrısallık barındırdığını söyler.

[1] *Adeo ut, quod prima, fronte mors est, si interius inspicias, vita sit; contra, quod vita, mors.*

[2] *Pinguiore Minerva*: Basitçe, beceriksizce, üstünkörü anlamında kullanılan bir kalıp.

göstermeye çalışsa o adam bütün oyunu altüst etmez mi ve herkes onun, delinin teki diye taşlanıp tiyatrodan atılmasını hak ettiğini düşünmez mi? Bir anda olayların yeni yüzü görünecektir, az önce kadın olan şimdi bir erkek, az önce delikanlı olan şimdi bir yaşlı, biraz önce kral olan aniden bir soysuz, az önce tanrı olan aniden aciz bir insan olarak meydana çıkacaktır. Aslında o hileyi ortadan kaldırmak, bütün oyunun altüst olması demektir. İzleyicilerin gözlerini alan o şey, kurgu ve hiledir. Dahası ölümlülerin bütün hayatı, bir oyundan başka nedir ki, başkalarının başka maskelerle gizlenip sahneye çıktığı ve her birinin kendi rolünü oynadığı, ta ki koro yöneticisi[1] onları sahneden çıkarıncaya kadar? O, sık sık aynı oyuncunun farklı kılıklara bürünmesini emreder yani az önce erguvan kaftanlı bir kralı oynayan, şimdi paçavralar içinde bir köleyi oynayabilir. Gerçekten her şey kurgudur ama bu oyun başka türlü oynanmaz. Tam burada, semadan düşen bir bilge, aniden önümde hasıl olsa[2] ve herkesin tanrı ve İsa gibi saygı duyduğu o adamın koyunlar gibi içgüdüleriyle yönetildiği için insan olmadığını, o kadar çok ve o kadar iğrenç efendiye gönül rızasıyla hizmet ettiği için son derece adi bir köle olduğunu haykırsa ne olur? Yine aynı kişi

[1] Khoragos: Oyunculardan ve dansçılardan oluşan bir koronun yetiştirilmesi ve donatılması için tüm giderleri karşılayan kişi.

[2] Eskiler aslını bilmedikleri kişilerin aniden insanlar arasında görünüvermesine hayret ederler, onların semadan düştüklerini ve semanın oğulları olduklarını söylerlerdi. Burada semadan pat diye Aptallığın önüne düşen bilgeden kasıt iki Cato'dur yani Censor Cato ve Cato Uticensis.

"Bu hayat, ölümden başka hiçbir şey değildir," deyip "Kesinlikle şimdi, baban öbür tarafta yaşamaya başladı," diye göçüp giden babasına yas tutan birine gülmesini emretse ne olur? Dahası soyuyla övünen başka birini, soyluluğun tek kaynağı olan edep ve ahlaktan o kadar uzak olduğu için soysuz ve piç olarak çağırsa ve geri kalan bütün herkes hakkında aynı şekilde konuşsa, sorarım, herkesçe deli ve çılgın biri olarak düşünülmesinin dışında eline başka ne geçecektir? Yoldan çıkmış bilgelikten daha aptalca hiçbir şey yoktur, öyle ki hiçbir şey, yanlış sağgörüden daha yersiz değildir. Kişi, var olan koşullara uyum sağlamazsa, durumdan yararlanmak istemezse, en azından *ya iç ya çek git*[1] olarak bilinen şu şölen kuralını hatırlamazsa, oyunun da artık oyun olmamasını talep ederse gerçekten edepsizce davranmış olur. Buna karşın gerçekten sağgörülü kişinin işidir –ölümlü olduğun için– gücünün ötesinde hiçbir şey bilmeyi istememek, bütün toplulukla içtenlikle uyuşmak ya da içtenlikle hata yapmak. Ama bunun Aptallığın ta kendisi olduğunu söylerler. Gerçekten hiç inkâr etmeyeceğim, sadece onlar, bunun hayat oyununu oynamak olduğunu sırayla itiraf etsinler.

Ey ölümsüz tanrılar, geri kalanı söyleyeyim mi yoksa susayım mı? Eğer hakikatse neden susayım? Belki bu

[1] Eskiden şölenlerde bolca içilir, siyaset, âdetler, gelenekler ve görenekler üzerine her tür şey konuşulur, şakalar yapılır ve şölene katılan herkes, kimseyi kınamamak ve kimsenin keyfini kaçırmamak diye bilinen şölen kuralına uyardı. Bu nedenle ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι (Ya iç ya çek git) deyişi, kurala uymayan ve ortamın neşesini kaçıran kişiler için kullanılırdı.

kadar derin bir konu için şairlerin halis muhlis saçmalıklar yüzünden Helikon'dan sıkça çağırıp durdukları şu *Mousa*ları çağırmak önemli olacaktır. O halde, ey Iupiter'in kızları, kısa bir süre burada olun, bizzat bilgelerin dediği gibi *mutluluğun kalesi* olan şu seçkin bilgeliğe doğru Aptallık önder olmadıkça herhangi birine yol olmadığını gösterirken. Öncelikle, bütün tutkuların Aptallığa ulaştığı genellikle kabul edilir. Birini tutkular, diğerini mantık yönettiği için bu işaret, aptaldan bilgeyi ayırır. Bu nedenle Stoacılar, bir bilgeden güya hastalıklar gibi bütün zihinsel ve ruhsal dengesizlikleri savarlar, aslında şu tutkular, bilgeliğin limanına koşanlarla sadece *paidagogos*[1] edasıyla ilgilenmekle kalmaz, aynı zamanda ahlakla ilgili her eylemde başarılı olmaları için teşvikçiler olarak mahmuzlar ve üvendireler gibi onlara yardım etmeye alışkındırlar. Gerçi şu iki kez Stoacı[2] Seneca, buna gayretle karşı çıksa da kesinlikle bilgeden bütün tutkuyu söküp atar. Aslında bunu yaptığı zaman artık geride insan bile bırakmaz, daha çok hiçbir yerde asla var olmamış ve var olmayacak yeni bir tanrı yaratır. Hayır, daha açık söyleyeyim insanın mermerden, ahmak ve her tür insani histen uzak bir heykelini yapar. Hoşlarına giderse kendi bilgelerinin tadını çıkarsınlar, rakip

[1] Antik Yunan ve Roma Dönemi'nde varlıklı ailelerin eğitimli köleleri ya da azatlıları. Bu kişiler, ailenin erkek çocuklarının ergenlik çağına gelene kadar eğitimi ve öğretimiyle ilgilenirlerdi.

[2] Seneca'nın Stoa öğretisine aşırı derecede bağlı olduğunu vurgulamak için *bis Stoicus Seneca* ifadesi kullanılmıştır.

olmaktan uzak sevsinler, onunla ya Platon'un Devlet'inde, tercih ederlerse İdealar Ülkesi'nde ya da Tantalos'un Bahçelerinde[1] birlikte yaşasınlar. Çünkü kim bu tür bir insandan bir ucube ve hayalet gibi korkmaz ve kaçmaz, doğanın bütün duyularına tümüyle sağırlaşmış, hiçbir duygusu olmayan, aşkın ve merhametin sert çakmaktaşı ya da Marpesia Kayası gibi durmaktan daha çok hareketa geçirmediği, hiçbir şey ondan kaçmayan, hiçbir hata yapmayan, sanki Lynkeus[2] gibi hiçbir şey gözünden kaçmayan, ince eleyip sık dokuyan, hiçbir şeyi affetmeyen, sadece kendinden hoşnut, sadece kendisi zengin, sadece kendisi aklı başında, sadece kendisi kral, sadece kendisi özgür, kısaca her şey sadece kendisi olan ama kendi hükmüyle bir başına kalan, hiçbir arkadaşına değer vermeyen, hiç kimsenin arkadaşı olmayan, tanrıları da göz ardı etmeye tereddüt etmeyen, hayatta olan biten ne varsa deliymiş gibi yargılayan ve gülen? Tam anlamıyla bu türden bir hayvandır şu bilge adam. Rica ederim oylama yapılsa, hangi kent bu türden bir kamu görevlisi seçer ya da hangi ordu, böyle bir komutan ister? Hayır, hangi kadın bu tür bir koca, hangi şölen sahibi bu tür bir konuk, hangi köle, bu tür davranışlara sahip bir efendi

[1] Hayal olduğu için *hiçbir yerde olmayan* anlamında kullanılan bir Yunan atasözü.

[2] Antik Yunan söylencesine göre Aison'un oğlu Iason'un altın postu aramak için *Argo* adındaki gemiyle yola çıkan ekibinden keskin görüşlü olmasıyla ünlü bir denizci. Asıl anlamı *vaşak gözlü*, mecazi anlamı *keskin gözlü* demektir.

isteyebilir ya da ona katlanabilir? Kim tercih etmez en aptal insanların orta sınıfından birini, bir aptal olarak ya aptallara buyurabilen ya da boyun eğebilen, bir sürü kişiden ziyade kendine benzeyenlerden hoşlanan, karısına yoldaş, dostlarına samimi, hoş bir sofra arkadaşı, içten bir konuk, en nihayet *insanca olmayan hiçbir şeyin kendine yakışmadığını düşünen*?[1] Ama şu bilge çoktandır canımı sıkıyor. Bu nedenle söylev, uygun konulara geri dönsün.

Haydi eğer biri, hani şairlerin Iupiter'in yaptığını söyledikleri gibi yüksek bir gözetleme kulesinden çevresine göz gezdirse, insan hayatının ne çok felaketle tehlikeye maruz kaldığını, ne kadar sefil ve kirli bir doğası olduğunu, ne kadar zahmetle yetiştirildiğini, çocukluk döneminin ne kadar acımasız muamelelere maruz kaldığını, gençlik döneminin ne kadar sıkı çalışmalara zorlandığını, yaşlılık döneminin ne kadar çekilmez ve ölümün ne kadar amansız bir zaruret olduğunu, sürüsüne bereket ne kadar hastalığın saldırdığını, ne kadar kazanın tehdit ettiğini, ne kadar sıkıntının üzerine çullandığını, hiçbir yerde, hiçbir şeyin daha fazla kinle boyanmamış olduğunu gördüğü gibi, uzun uzadıya anlatmayayım, insana insan tarafından yapılan şu tür kötülükleri yani yoksulluğu, hapsi, açlığı, iftirayı, işkenceyi, hilekârlığı, hainliği,

[1] İÖ 2. yüzyılda yaşamış komedi yazarı Publius Terentius Afer'in ünlü sözü vurgulanmaktadır: "Homo sum, humani nil a me alienum puto." (*Heauton Timoroumenos*, 77)

sövüp saymayı, davaları ve dolandırıcılığı da görür. Ama ben şimdi açıkça onca kum tanesini saymaya kalkışıyorum.[1] Ne suç işlediler de bunlara maruz kaldı insanlar ya da hangi öfkeli tanrı, onları bu dertlerle doğmaya zorladı; bu noktada anlatmam caiz değildir. Şunları kendi kendine araştıran bir kişi, acıklı bir olay olsa da Miletoslu bakireleri[2] örnek olarak vermeyecek mi? Ama hangi insanlar yaşama karşı duydukları bezginlikle özellikle ölümü çağırdı? Acaba bilgeliğe komşu olanlar değil mi? Onların arasında –şimdilik Diogenes'i, Ksenokrates'i, Catoları, Cassiusları saymayayım– şu Kheiron, ölümsüz olmaya izni olduğu halde kendi rızasıyla ölümü tercih etti.[3] İnsanlar bir şekilde akıllı olurlarsa sanırım ne ola-

[1] Euboialıların İtalya'da Campania kıyısında kurduğu Kyme'de söylencesel ünlü mucit Daedalos tarafından inşa edilen tapınağın ve Tanrı Apollon'un rahibesi olduğuna inanılan Sibylla vurgulanmaktadır. Apollon bu genç kıza âşık oldu ve dilediği şeyi ona bahşedeceğine söz verdi. Bunun üzerine Sibylla, yere boşaltılmış bir kum yığınını gösterip Apollon'dan kum zerrelerinin sayısınca kendisine uzun bir ömür vermesini istedi ama tanrıdan sonsuz gençlik istemeyi unuttu. Apollon, bunu ona bekâreti karşılığında vermeyi teklif ettiyse de Sibylla tanrıyı reddetti. Bu yüzden yaşlandıkça ufaldı ve kurudu. Söylencenin sonunda Sibylla'yı bir kuş gibi kafese koyup Kyme'deki Apollon Tapınağı'na astıkları ve kendisine "Sibylla ne istiyorsun?" diye sorulduğunda "Ölmek istiyorum," diye karşılık verdiği söylenir.

[2] Burada *virgo* (bakire) sözcüğü, evlenmemiş genç kız anlamında kullanılmaktadır. Aulus Gellius, Ploutarkhos'un *Moralia* adlı eserine atıf yaparak şu olayı aktarır: Miletoslu ailelerin genç kızları, ortada hiçbir neden yokken aniden bir plan yapıp kendilerini asarak yaşamlarına son verirler. Bu olayın ardından aynı şekilde yinelenen vakalar ortaya çıkınca, Miletoslular kendilerini asarak yaşamlarına son veren bütün genç kızların cenaze törenlerinin boyunlarındaki ip dışında bedenlerinin çırılçıplak bırakılarak yapılması kararını alırlar. Bu kararın ardından böyle utanç verici bir şekilde gömülmekten korktuğu için hiçbir genç kız canına kıymaz. (*Varia Historia*, 15.10)

[3] Tanrı Kronos ile Phillyra'nın oğlu ve ölümsüz olan Kheiron, at adamların

cağını görüyorsunuz, kesinlikle bir yanda balçığa, diğer yanda çömlekçi Prometheus'a gerek olacaktır.[1] Aslında ben, bazen bilgisizliğim, bazen kötü şeyleri unutmam, bazen iyiliğe karşı duyduğum umut nedeniyle zaman zaman hazlara biraz bal çalarak o kadar büyük kötülüklerde öyle yardıma koşarım ki Yazgı tanrıçalarının sona gelen ipliğiyle[2] hayat onları çoktandır geride bıraktığı halde, işte o zaman bile hayatı geride bırakmak istemezler; hayatta kalmaya mecbur eden en küçük bir nedenle yaşama daha çok bağlanırlar, öyle ki hayatın verdiği bezginlik artık onları hiç etkilemez. Elbette bu benim lütfumdur, nitekim şurada burada artık insan görünümü bile kalma-

---

en akıllısı ve bilgilisiydi. Kronos, onu dünyaya getirmek için bir at kılığına girerek Phillyra'yla birlikte olmuştu. Kheiron'un öğretimi müziği, savaş ve av sanatlarını, ahlakı ve tıbbı içeriyordu çünkü o, ünlü bir hekimdi. Teselya'da Pelion Dağı'nda bir mağarada yaşıyordu, insanlara karşı çok dostane ve iyilikseverdi. Peleus, oğlu Akhilleus'u yetiştirmesi için Kheiron'a emanet etmişti. At adamların Herakles tarafından topluca öldürülmesi sırasında onun yanında yer alan Kheiron, Herakles'in *hydra*nın ölümcül kanına bulanan okuyla kaza eseri çok kötü yaralandı. Kheiron yarasına merhem sürdü ama yara bir türlü iyileşmedi. Bunun üzerine mağarasına çekildi ve ölmek istedi ancak ölümsüz olduğu için bu imkânsızdı. Sonunda ölümlü olarak doğmuş olan Prometheus'un, ölme hakkını ona vermesi sonucunda Kheiron huzura kavuştu.

[1] Titan Iapetos'un oğlu Prometheus'un kile şekil vererek insanı yarattığına inanılır. Bu nedenle Aptallık onu *figulus* (çömlekçi) olarak nitelendirmektedir.

[2] Parcae/Fates/Moirai olarak bilinen ve Klotho, Lakhesis, Atropos olarak adlandırılan kader tanrıçaları, her kişinin kaderinin ve bu dünyadaki nasibinin temsilcileri olan üç kız kardeştir. Bunlar, tanrıların bile bozamayacakları bir yasayı temsil ederler. Her ölümlü için doğumdan ölüme kadar bütün yaşam süresini bir iplik aracılığıyla belirleyen bu üç kız kardeşten Klotho ömür ipliğini eğirir, Lakhesis değneğiyle bu ipliğin uzunluğunu ölçer, Atropos da kişinin yaşamı sona erdiğinde ipliği keserdi. Bu üç iplikçi, Zeus ile Themis'in kızları ve Horaların (Saatler) kız kardeşleriydiler.

mış, Nestor'un yaşında[1] yaşlılar görürsünüz; kekeme, kaçık, dişsiz, ak saçlı, kel ya da daha çok Aristophanes'in şu sözlerle onları tarif ettiği gibi "Pis pinti, eğri büğrü, buruş buruş, kel, dişsiz, işlevsiz". Hayattan o kadar fazla zevk aldığını ve o kadar delikanlı gibi hareket ettiğini görürsünüz ki kimi ak saçlarını boyar, kimi perukla kelliğini gizler, kimi olasılıkla birinden ödünç aldığı dişleri kullanır; kimi bir genç kıza umutsuzca kapılır ve yersiz zamparalıklarıyla herhangi bir delikanlıyı alt eder. Artık gözü toprağa ve cenaze ziyafetine baktığı için çeyizsiz[2] ve başkalarına meze olacak narin bir genç kızla evlenir, bu neredeyse o kadar sık olur ki övgüye layık görülür. Ama eğer biri, artık geçkin yaşından dolayı Yeraltı Dünyası'ndan geri dönmüş cesetler gibi görünen kocakarılara dikkat etse daha da hoş olur. Bunlar her zaman *güzel ışık* sözünü[3] ağızlarından düşürmemeye ve arzu içinde olmaya, Yunanların *kızışmış domuzlar* dedikleri gibi yüksek ücretle kiralanan bir Phaon'u[4] ayartmaya, boyalarla sü-

[1] Ünlü bilici Nestor, Tanrı Apollon'un lütfuyla çok uzun bir ömür sürdü çünkü Nestor'un babası Neleus, Iphitos'u öldüren Herakles'i cinayet suçundan arındırmadığı için Herakles, Nestor dışında onun bütün oğullarını öldürdü. Yapılan bu haksızlık karşısında Nestor'a Tanrı Apollon tarafından üç kuşaktan daha fazla yaşama hakkı verildi.

[2] Antik Yunan'da ve Roma'da bir genç kız evlendirilirken kocasının evinde rahat ve huzurlu yaşaması için kızın babası âdet olarak damada *dos* (çeyiz) verirdi. Burada çeyizsiz sözcüğüyle kimi kimsesi olmayan ya da olsa bile damada çeyiz parası veremeyecek denli yoksul bir ailesi olan bir genç kız vurgulanmaktadır.

[3] Φῶς ἀγαθόν, kelimesi kelimesine *iyi ışık* demektir, mecazi olarak *güzel hayat* anlamına gelir.

[4] Venus'un lütfuyla gençleşen yakışıklı Phaon'un adından gelen, daha sonra

rekli yüzlerini sıvamaya, asla ayna önünden çekilmemeye, kukularının orman gibi kıllarını yolmaya, pörsümüş ve sarkmış memelerini göstermeye ve kesik kesik iç geçirişlerle güçten düşen arzuyu kıpırdatmaya, çok içmeye, genç kızların topluluğuna karışmaya, aşk mektupları yazmaya alışkındırlar. Bu aptallıklara herkes güler ama onlar hallerinden hoşnutturlar, en büyük hazlarla meşgul olur ve kendilerini hazzın balıyla kaplarlar, elbette benim lütfumla mutlu insanlar olarak. Dahası bu kadınları gülünç gören kişilerin şunu göz önünde bulundurmalarını isterim: Acaba bu insanlar açıkça bu tür bir aptallıkla sıvanmış ballı bir yaşamı sona erdirmeyi mi yoksa dedikleri gibi, kendilerini asmak için bir kiriş aramayı mı kesinlikle düşünürler? Hem sonra genellikle rezaletin daniskası olarak düşünülen bu şeyler, bunu kötü bir şey olarak algılamayan ya da algılasalar da kolayca görmezden gelen benim aptallarıma göre hiçbir şeydir. Taş başına düşerse gerçekten kötü olur. Diğer yandan ayıp, rezillik, iffetsizlik, hakaretler ne kadar çok duyumsanırsa o kadar çok zarar verir. Eğer kişi, bunlara karşı duyarsızlaşırsa onları artık kötü olarak bile algılamaz. Ne zararı var, bütün halk sana karşı ıslık çalsa sen sadece güvenle kendini alkışlasan? Bunu da sadece Aptallık sağlayabilir.

Ama sanki filozofların bana bağırıp çağırdıklarını duyuyorum. "Aptallıkla ele geçirilmek, hata yapmak,

---

yaşlı kadınların paralı âşık olarak tuttukları genç ve yakışıklı erkeklere takılan bir lakap.

yanılmak, bilmemek acınası bir şeydir," diyorlar. Hayır, bilakis bu insan olmaktır. Neden acınası bir şey olarak adlandırdıklarını anlamıyorum çünkü böyle doğdunuz, böyle eğitildiniz, böyle yaratıldınız; bu durum herkesin ortak yazgısıdır. Hiçbir şey acınası değildir çünkü kendi fıtratıyla var olmaktadır, haydi oldu da biri, ne kuşlar gibi uçabilen ne geri kalan hayvanlar gibi dört ayağıyla yürüyebilen ne de boğalar gibi boynuzlarıyla silahlanabilen acınası bir insan takdir etseydi, o başka. Aslında o kişi, aynı gayretle güzeller güzeli bir atı bile bahtsız olarak adlandıracaktır çünkü ne dil bilgisi öğrenmiştir ne tatlı kekler yemektedir; boğayı zavallı olarak adlandıracaktır çünkü güreş okulunda bir faydası yoktur. O halde dil bilgisi bilmeyen at, zavallı olmadığı gibi işte öyle aptal insan da bahtsız değildir, nedeni bu şeylerin kişinin fıtratına uygun olmasıdır. İşte yine sivri zekâlılar ısrar ediyorlar. Diyorlar ki bilimsel sanatların[1] bilgisi, insana özgü bir şekilde verildi, böylece o, bunların yardımıyla doğanın esirgediği şeyi zekâsıyla düşünüp yargılayabilir. Sivrisineklerin, otların ve çiçeklerin o kadar üstüne titreyen doğanın, sanki gerçeğin yüzünü hiçbir şekilde görmesin de bilimsel sanatlara ihtiyaç duysun diye bir tek insanda uyuduğunu söylüyorlar. Bu bilimsel sanatları, insan soyuna düşman bir kötü güç olan şu Theutus,[2] onu en büyük yıkıma sü-

[1] Antik Dönem'de bilim yerine sanat anlamına gelen *ars* sözcüğü kullanılırdı yani Tıp bilimi yerine Tıp sanatı, Hitabet bilimi yerine Hitabet sanatı gibi.
[2] Bilgeliğin, harflerin, yazının tanrısı olduğuna inanılan Mısır tanrısı Thoth (Lat. *Theutus*/Yu. Theuth).

rüklemek için tasarladı, mutluluğa o kadar faydasızdırlar ki bizzat ona da engel olurlar, Platon'da hayli sağgörülü şu kral, harflerin icadıyla ilgili mükemmel bir kanıt sunduğunda[1] özellikle hangi amaçla keşfedildikleri anlaşılır. İşte böylece bilim dalları, insan hayatının geri kalan belalarıyla birlikte bütün rezillikleri çıkaran aynı elebaşları yani *daemon*lar[2] yüzünden gizlice dünyaya süzüldü. Hatta bu nedenle onlara takılan *δαήμονες* adını da "bilmiş iblisler" (scientes) diye adlandırabilirsin.

Altın Çağ'ın[3] şu hilesiz soyu, hiçbir sanatla donatılmadan sadece doğanın yönetimi ve itici gücüyle gerçekten yaşadıysa öyle ya ne gerek vardı dil bilgisine, herkes aynı dili konuştuğu ve birbirini anlamanın dışında laf sokuşturmadığı için. Mantığın ne yararı vardı, birbiriyle çekişenlerin arasında düşünce ayrılığı yoksa? Hitabetin ne yeri vardı, hiç kimse başkasının başına dert açmasaydı? Ne için yasal tedbirler aranırdı, kuşkusuz iyi yasaların

[1] Antik Mısır söylencesinde tanrıların kralı olduğuna inanılan Ammon, Yunan dilinde Thamos olarak adlandırılmıştır. Platon'un *Φαίδρος* (Phaidros) adlı eserinde Theuth ile Thamos arasında geçen karşılıklı konuşmada Kral Thamos, hafızanın ilacı olarak yazının sözde faydalarını yücelttiği için Tanrı Theut'u eleştirip bunun ancak hafızayı zayıflatıp unutkanlığa neden olacağını söylemiştir.

[2] Klasik Latincede (iyi/kötü) tanrısal güç anlamına gelen *daemon*, Kilise Latincesinde *iblis* anlamında kullanılmıştır.

[3] Antik Yunan söylencesinde insanın varoluşundan itibaren geçirdiği öne sürülen çağlardan biri. Hesiodos'a göre Altın Çağ, Titan Kronos'un göklerdeki krallığı zamanında insanların tanrılar gibi tasasız, kaygısız, hilesiz ve saf masumiyetle yaşadığı bir çağdır. Bu çağ o kadar güzel bir çağdır ki tarlalar ekilmeden ürün verir, insanlar savaş ve suç diye bir şey bilmezler, ceza korkusu diye bir şey yoktur, ne isterlerse ellerinin altında bulurlar ve ölürken tatlı bir uykuya dalarlar.

doğduğu kötü davranışlar olmasaydı? Hem sonra ölümlü insanın yazgısının ötesini bilmeye kalkışmasının caiz olmadığını düşündükleri için günahkâr merakla doğanın gizlerini, yıldızların boyutlarını, hareketlerini, etkilerini ve olguların gizli saklı nedenlerini inceleyenlerden daha dindardılar. Semanın dışında ne var diye araştırma çılgınlığı aklına bile gelmiyordu ama Altın Çağ'ın yavaş yavaş akıp giden saflığıyla başta da dediğim gibi; kötü güçler tarafından bilimsel sanatlar icat edildi ancak bunlar az sayıdaydı ve gerçekten birkaç kişi tarafından kabul edildi. Daha sonra Keldanilerin[1] batıl inancı ve Yunanların boş vakti, bunlara, dehaların halis kazıkları olan altı yüz bilimsel sanat ekledi, o derece ki bir dil bilgisi, hayatın bitmeyen işkencesine fazlasıyla kâfi gelir.

Bu bilimsel sanatlar arasında insani duygulara yani aptallığa en yakın olanlar özellikle değerlidir. Din adamları açlık çekerler, doğa bilimciler donarlar; yıldız bilimciler alaya alınırlar, mantıkçılar yadsınırlar. Bir tek hekim adam, birçok kişiye hükmeder. Bu tür bir sanatta oldukça eğitimsiz, küstah ve düşüncesiz olan her kim varsa şu gerdanlık takan imparatorlar nazarında bile daha kıymetli sayılır. Tıp sanatı özellikle şimdi çok sayıda kişi tarafından uygulandığı için elbette Hitabet sanatından daha az olmayacak şekilde dalkavukluğun küçük bir parçasından

[1] İÖ 10.-6. yüzyılda Mezopotamya'nın güneydoğusunda kurulan, Mesih'in dili Aramiceyi konuşan Khaldea ülkesinin halkı. İlk çiviyazısının onlar tarafından keşfedildiği söylenir. Türkçeye Keldaniler olarak geçmiştir.

başka hiçbir şey değildir. Sonra bunlara en yakın yer –hiç bilmiyorum yoksa ilk yer mi– avukatlara verilir. Bunların mesleğine –neyse bir şey demeyeyim– filozoflar, eşeğe güldükleri gibi tam bir ittifakla gülüp dururlar. Ama yine de bu eşeklerin kararıyla en büyük ve en küçük konular değişilir. Tahtakuruları ve bitlerle sürekli savaşan din adamı, tanrısallığının bütün muhafazalarını çıkarıp acı baklayı ısırırken bunların büyük arazileri oluverir. Bu yüzden hani Aptallıkla yakın ilişkili bilimsel sanatlar insanı daha mutlu kılar ya, bütün bilimsel sanatlarla ilişkisini kesebilen ve sadece rehber olarak hiçbir kısımdan yarım yamalak olmayan doğayı takip edebilenler işte öyle çok daha mutlu olurlar, güçlü bir ölümlü olarak rastgele sınırları aşmak istemezsek. Doğa, hilelerden nefret eder; kutsallığı hiçbir hileyle bozulmayan şey, çok daha mutlu görünür.

Haydi, bilim dallarıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan ve doğa dışında hiç kimsenin öğretisiyle yönlendirilmeyen bir hayvan türü olan arıların ne kadar mutlu yaşadıklarını görmüyor musunuz hiç? Arılardan daha mutlu ya da daha harika olan ne var? Bunlar, bedensel olarak bütün duyulara bile sahip değildir. Ne yani, mimarlık sanatı, inşa edilmesi gereken binalarda aynı sistemi kurabilir mi? Kim bir filozof olarak aynı devleti kurabildi?[1] Diğer yandan at, insancıl hislere yakın olduğu ve insanların hizmetine ayrıldığı için insanın başına gelen felaketlerin de ortağıdır. Bu nedenle sık sık çarpışmalarda

[1] Platon'un *Πολιτεία* (Devlet) adlı eseri vurgulanmaktadır.

yenilmekten utanırken nefes nefese kalır, savaşlarda da zafere koşarken öldürülür ve seyisiyle birlikte yere yıkılır. Güçlü adamlara öykünüp canla başla düşmandan öç almaya gayret ederken bu arada sivri dişli gemleri, diken diken mahmuzları, ahır damını, kamçıları, sopaları, kayışları, seyisi kısaca gönüllü olarak kendini adadığı köleliğin bütün o dramını hatırlatmayayım. Ne kadar daha caziptir koşullara uygun ve bir tek doğanın duyumuyla yaşayan sineklerin ve kuşların hayatı, sadece insanların tuzağından kurtulabilseler. Kafeslere kapatılan kuşlar, günün birinde insan dilini konuşmaya alışsalar, ne kadar tuhaf bir şey olurdu ama o doğal güzellikten yoksun kalırlardı. Gerçekten doğanın yarattığı herhangi bir şey, sanatın renk verdiği şeyden her açıdan daha mutludur. Bu nedenle şu horoz Pythagoras'ı[1] asla yeterince övmüş olmayacağım, tek başına her şey yani filozof, erkek, kadın, kral, yurttaş, balık, at, kurbağa, sanırım sünger hayvanı bile olduğunda hiçbir hayvanın insandan daha zararlı olmadığına hükmetti, başka hayvanlar doğanın sınırlarıyla mutlu oldukları ama yalnızca insan, yazgısının sınırlarını aşmaya kalkıştığı için. Yine insanlar arasında cahilleri birçok yönden bilgili ve soylu kişilere tercih eder. Şu Gry-

[1] Tanrıça Aptallık burada Loukianos'un *Ὄνειρος ἢ Ἀλεκτρυών* (Düş ya da Horoz) adlı eserine atıf yapmaktadır. Hikâyeye göre yoksul bir kunduracı olan Mykillos, onu zenginlikler içinde gördüğü düşten uyandırdığı için horozunu öldürmekle tehdit eder ama horoz, kendisinin Pythagoras'ın yeniden bedenlenmiş hali olduğunu söyler. Böylece sahibi Mykillos'a zenginlerin hayatını göstermek ve kendi yoksulluğunun çok daha iyi olduğunu kanıtlayabilmek için görünmezlik gücünü vereceğini vaat eder.

llus da cin fikirli Odysseus'tan çok daha az akıllı değildir hani onunla pek çok acı veren olaya atılmaktansa domuz ağılında homurdanmayı tercih eden. Saçmalıkların babası Homeros da bence bu görüşlere katılmaktadır. Çünkü sadece bütün ölümlüleri defalarca sefil ve perişan olarak adlandırmakla kalmaz, aynı zamanda akıllı adam örneği olan Odysseus'u sıklıkla *çilekeş* olarak adlandırır ama hiçbir yerde Paris'ten, Aias'tan, Akhilleus'tan böyle söz etmez. Peki bunun nedeni nedir, eğer o hilekâr ve kurnaz, her şeyi Pallas'ın verdiği akılla yapıyor ve doğanın önderliğinden olabildiğince uzaklaşıp gereğinden fazla biliyorsa? O halde ölümlüler arasında kendini bilgeliğe verenler nasıl ki mutluluktan en uzak olan kişilerse yani insan olarak doğdukları halde yine de kendi halini unutup ölümsüz tanrıların yaşamını hedefleyen ve Devleri[1] örnek alıp bilimsel araçlarla doğaya karşı savaş açanlar kuşkusuz bu durumda iki kez aptallarsa işte öyle hantal hayvanların yaradılışına ve aptallığına hayli yakın olanlar, en az derecede sefil görünür, insanı aşan herhangi bir şey için

[1] Devler (Gigantes), Kronos tarafından hadım edilen Ouranos'un yarasından akan kanla döllenen Gaia'nın doğurduğu devasa yaratıklardı. Tanrısal olmalarına rağmen ölümlüydüler ama hem bir tanrı hem bir ölümlü eliyle olmak şartıyla öldürülebiliyorlardı. Ayrıca Gaia tarafından üretilmiş ve onları ölümlülerin darbelerinden koruyabilecek güce sahip sihirli bir ot vardı ama bu otu kimse ele geçiremeden Zeus toplamıştı. Gaia, Devleri Zeus'un Tartaros'a kapattığı Titanların öcünü almaları için doğurmuştu. Yenilmez güçlere sahip olan bu yaratıkların çok gür saçları, kirpi gibi sakalları vardı, bacakları da yılan biçimindeydi. Bunlar doğar doğmaz, ağaçları ve kayaları kökünden koparıp gökyüzüne atmaya başladılar. Olymposlu tanrılarla yapılan korkunç savaşın sonunda Zeus'un attığı yıldırımlarla ve yarı tanrı olan Herakles'in oklarıyla öldürüldüler.

de çaba harcamazlar. Haydi ama bunu da Stoacı kıyaslarla sınamayalım, kabaca bir örnekle gösterebiliriz. Ölümsüz tanrılar sayesinde halk ağzında ahmak, aptal, mankafa ve salak olarak –gerçekten hayal ettiğim gibi en güzel lakaplarla– adlandırdıkları şu insan sınıfından daha mutlu bir sınıf var mıdır? Durumun ilk bakışta aptalca belki de saçma ama yine de fazlasıyla tek gerçek olduğunu söyleyeyim. Öncelikle ölüm korkusundan uzaktırlar, Iupiter adına, yani az buz olmayan bir kötülükten. Vicdan azabından uzaktırlar. Göçüp gitmiş ruhların hikâyeleriyle dehşete kapılmazlar. Hayaletler ve gölgelerle korkutulmazlar, günahlardan hesaba çekilme korkusuyla azap içinde olmazlar; gelecek olan mülkün umuduyla böbürlenmezler, özetle bu hayatın düşkün olduğu bin dertle azap çekmezler. Utanmazlar, korkmazlar, yaltaklanmazlar, kıskanmazlar, sevmezler. Ve sonra eğer hantal hayvanların akılsızlığına biraz daha yaklaşırlarsa din otoritelerine göre günah bile işlemezler. Şimdi bu noktada hatırım için düşünmeni isterim ey aptal mı aptal bilge, her yandan ruhunu saran kuruntularla günler ve geceler boyunca ne kadar işkence gördüğünü. Hayatının bütün sıkıntılarından bir yığın yapsan, aptallarımı ne kadar çok kötülükten alıkoyduğumu sonunda anlarsın. Ekle buna, onların sadece sürekli eğlenmek, oynamak, şarkı söylemek, gülmekle kalmayıp aynı zamanda nereye dönerlerse başka herkese keyif, güldürü, eğlence ve kahkaha sağladıklarını sanki tanrıların hoşgörüsüyle insan yaşamının hüznünü gidermeleri için

bahşedilmişler gibi. Bu nedenle başkaları üzerinde farklı bir etki bıraktıkları için herkes bu insanları ayrım gözetmeden tıpkı kendi aile üyeleri gibi tanır, özler, doyurur, ısıtır; onlara sarılır, yardım eder, söyledikleri ya da yaptıkları herhangi bir şeye ceza kesmeden izin verirler. Hiç kimse onları incitmek istemez, o derece ki vahşi hayvanlar da doğal masumluğa karşı duydukları bir içgüdüyle onlara zarar vermekten sakınır. Çünkü gerçekten tanrılar nazarında ama özellikle benim nazarımda kutsaldırlar ve bu nedenle herkes onlara haklı olarak bu saygıyı gösterir. Eğlencelerde en yüce krallara bile nasıl öyle olur ki bazısı bunlar olmadan ne yemek yiyebilir ne konuşabilir ne de tam tamına bir saat dayanabilir. Gerçekten epey farkla bu aptalları yine de itibar uğruna beslemeyi âdet edindikleri şu suratsız Sophistlerine tercih ederler. Tercih etmelerinin nedeninin ise ne anlaşılmaz olduğunu ne de tuhaf göründüğünü düşünüyorum çünkü şu bilgeler, hükümdarlara iç karartan şeylerden başka bir şey söylemezler ve kendi bilgilerine güvenip onların hassas kulaklarını zaman zaman acı gerçekle tırmalamaktan korkmazlar. Ahmaklar ise biricik olan şeyi yani güldürüleri, gülüşleri, kahkahaları, hazları sunmak için herhangi bir yerden, her şekilde hükümdarları avlarlar. Aptallar, dürüst ve doğru sözlü oldukları için bunun onlara bahşedilen ve küçümsenmemesi gereken bir lütuf olduğunu artık anlayın. Hakikatten daha çok övgüye değer olan şey nedir? Platon'un eserinde Alkibiades'in atasözü, hakikati şaraba ve çocukluğa atfet-

tiği halde yine de bütün o övgü özellikle bana tahsis edilmiştir ya da Euripides'in tanıklığında bizim hakkımızda baki kalan şu ünlü söz yani "Çünkü aptal, aptalca şeyler söyler."[1] Aptalın yüreğinde ne varsa onu yüzünde gösterir ve açıkça dile getirir. Ama bilgelerin şu iki dili var ya –aynen Euripides'in dediği gibi– bunların biri gerçeği söyler, diğeri anında fırsata uygun iş çevirir. Bu bilgelerin işidir, siyahı beyaza döndürmek ve o aynı ağızdan aynı zamanda soğuk ve sıcak üflemek,[2] yüreğinde pek çok başka şey gizlerken diliyle başka bir şey uydurmak. Aslında bu kadar büyük mutluluk içinde yine de şu unvan altında hükümdarlar bence son derece mutsuzdurlar çünkü bir kişi yoktur ki ondan gerçeği duysunlar; dostlar yerine dalkavuklara sahip olmaya zorlanırlar. Ama diyecektir biri, "Hükümdarların kulakları, hakikatten tiksinir ve bu nedenle bilgelerden sakınırlar çünkü hoş şeylerden ziyade gerçekleri söylemeye cüret eden hayli açık sözlü birinin ortaya çıkmasından korkarlar" Gerçekten durum böyledir, hakikat krallara düşmandır. Ama yine de bu durum

[1] "Μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει."

[2] İS 4./5. yüzyılda yaşamış şair Avianus'un yazdığı *Satyrus et Viator* (Satyros ve Yolcu) adlı bir kıssa vurgulanmaktadır. Bu kıssaya göre ormanda yaşayan bir *satyros*, kış günü yolculuk yaparken kaybolan bir insanı mağarasına konuk eder. Yolcu mağaraya girdiğinde donan ellerini hareket ettirmek için üfleyip onları ısıtmaya çalışır, *satyros* buna anlam veremediği için hayret eder ama sonra konuğuna sıcak şarap ve yemek ikramında bulunur. Yolcu bu sefer sıcak şaraptan dudakları yanmasın diye üfleyip şarabı soğutmaya çalışır. Bu durum karşısında *satyros*, konuk olarak mağarasına davet ettiği insanı iki ağızlı bir canavar sanır ve onu bir daha dönmemek üzere mağarasından ve ormandan kovar.

hayret verici bir şekilde benim aptallarımın işine yarar; sadece gerçeklerin değil, aynı zamanda açık seçik sövgülerin zevkle duyulması için o derece ki aynı söz, bir bilgenin ağzından çıksa akıbeti ölüm cezası olurdu. Aptaldan çıkan söz ise inanılmaz bir zevk verir. Çünkü hakikat, neşe vermenin doğal gücüne sahiptir, eğer gücendiren bir durum söz konusu değilse. Tanrılar o hakikati, gerçekten bir tek aptallara verdiler. Hemen hemen aynı nedenle kadınlar, bu tür insanlardan oldukça hoşlanırlar çünkü doğaları gereği, zevke ve saçma şeylere hayli meyillidirler. Bu nedenle kadınlar, bu tür bir şey yaptıklarında –bazen çok ciddi bir şey olsa da– bunu, şakaya ve eğlenceye çevirirler özellikle suçlarını kapatmak için bu da kadın cinsinin doğal yeteneğinden ileri gelir.

O halde aptalların mutluluğuna döneyim. Hayatı zevk içinde tamamladıktan sonra ölüme karşı hiçbir korku ya da his duymadan doğrudan *Elysium* Diyarı'na[1] göçerler orada dindar ve sakin ruhları oyunlarıyla eğlendirmek için. Şimdi yol alalım ve bir bilgeyi, bu aptalın yazgısıyla karşılaştıralım. Bununla karşılaştırmak için bilgelik örneği olan yani bütün çocukluğunu ve gençliğini, bilimsel sanatları ezbere öğrenmekle geçirmiş, hayatın en tatlı kısmını sürekli uykusuzlukla, kaygılarla, sıkı çalışmayla mahvetmiş; hayatının geri kalanında bile zerre kadar tat almamış, her zaman cimri, yoksul, kederli, suratsız, bizzat kendine adaletsiz ve acımasız, başkalarına haşin ve

[1] Antikçağ'da iyi ve kutsanmış ruhların öldükten sonra gideceğine inanılan yer.

düşman, solgunlukla, zayıflıkla, güçsüzlükle, kısmi görme kaybıyla, erken yaşlılıkla ve ak saçlarla hayatı kısalıp gününden önce hayattan göçüp giden bir insan hayal et. Hiçbir zaman yaşamamış bu tür bir adamın ne zaman öldüğünün ne önemi var? İşte, bir bilgenin o seçkin suretine sahipsiniz.

Ama Stoacı kurbağalar burada yine bana vıraklıyorlar. "Hiçbir şey," diyorlar, "delilikten daha acınası değildir."[1] Ama bariz aptallık, ya deliliğe çok yakındır ya daha çok deliliktir. Çünkü deli olmak, akılla orayı burayı dolaşmaktan başka nedir? Ama onlar, tam yol dolaşırlar. Haydi, bu tasımı yerle bir edelim, kutsal kılan *Mousa*larla. Platon'un eserinde Venus'u ayırıp iki Venus ve Cupido'yu ayırıp iki Cupido yapan Sokrates, şu adama bunu gerçekmiş gibi zekice anlatır,[2] aynı şekilde şu mantıkçılara da deliliği delilikten ayırmak yakışırdı, sadece aklı başında görünmek isteselerdi. Çünkü her delilik sürekli zararlı değildir. Aksi halde Horatius, "Yoksa beni oyuna mı getiriyor sevimli delilik?"[3] demezdi. Platon da şairlerin, kâhinlerin ve sevenlerin hezeyanını, hayatın başlıca nimetleri arasına yerleştirmezdi. Şu kâhine, Aineias'ın çabasını, delilik olarak adlandırmazdı.[4] Deliliğin iki türü olduğu gerçektir: Birini,

[1] *Nihil miserius insania.*

[2] Burada bir hata var gibi görünüyor çünkü Platon'un *Συμπόσιον* (Şölen) adlı eserinde aşk üzerine tartıştığı halde onu ne ayıran ne tanımlayan Phaidros'un sözlerine karşı, Eros'un (Cupido) ve Aphrodite'nin (Venus) bir değil, iki tane olduğunu söyleyen aslında Pausanias'tır.

[3] "An me ludit amabilis insania?" (Carmina, 3.4)

[4] Vergilius'un *Aeneis* adlı eserinde Troya, Yunanlar tarafından yakılıp

Ölüler Diyarı'ndan uğursuz öç alıcılar gizlice gönderdiği için yılanları salıverdikleri anda ya savaş tutkusunu ya altına karşı doymak bilmez susuzluğu ya tiksinç ve iğrenç tutkuyu ya ana baba katlini, aile içi cinsel ilişkiyi, zındıklığı ya da bu tür başka bir musibeti ölümlülerin yüreklerine salarlar veya suçluyu ve suçunu bilen ruhu, Öç tanrıçalarına ve gulyabanilerin meşalelerine sevk ederler.[1] Bundan çok farklı olan diğeri, elbette benden ortaya çıkar, her şeyden çok arzu edilmesi gereken bir şeydir. Akıl, hoş bir oyun oynadığı anda o şey olur, hem azap veren dertlerden ruhu azat eder hem onu karmaşık bir hazza bulayıp teslim eder. Bunu, aklın oyununu ya da tanrıların büyük lütfunu, Atticus'a yazarken Cicero arzu eder, elbette bu lütufla o kadar büyük günahların hissinden yoksun olabilmek için. Hiçbir şey oynanmadığı halde olağanüstü dramlar oynandığına inandığı için bütün gün tiyatroda gülerek, alkış tutarak, eğlenerek tek başına oturan, hayatın bütün yükümlülüklerinde adil bir şekilde davrandığı için arkadaşlarına hoş, hanımına yoldaş, lagün şişenin mantarına zarar verildiğini fark edince cinnet geçirmeden köleleri-

yıkılırken birkaç yoldaşıyla birlikte kurtulmayı başaran Troyalı prens Aineias, yeni bir Troya kurmak için diyar diyar gezerken Kyme kıyılarına varır ve burada kâhine Sibylla'nın yaşadığı mağaraya giderek ondan gelecekte başına neler geleceğini öğrenir.

[1] Birinci tür delilikten kasıt cinnettir, buna öç tanrıçaları olarak bilinen Furialar neden olurlar. Kanatlı ve saçlarında yılanlar bulunan bu öç tanrıçalarının ellerinde yanarcalar ve kırbaçlar bulunur. Saçlarındaki ya da bellerine bağladıkları yılanları fırlatıp ele geçirdikleri kişiye cinnet geçirtip her türlü işkenceyi yaparlar.

ni affedebilen ve o ana kadar deli olan şu Argoslu yanlış hüküm vermedi. Akrabalarının çabasıyla verilen ilaçlar, bunu hastalıktan kurtarınca ve tam anlamıyla kendine gelince bu duruma dostlarıyla birlikte itiraz ederek "Pollux adına, beni öldürdünüz, ey dostlar, kurtarmadınız," dedi, "zevkimi böyle söküp alarak ve aklımın en aziz oyunundan beni zorla mahrum bırakarak."[1] Ve haklıydı elbette. Çünkü o kadar mutlu ve sevimli deliliğin kötü bir şeymiş gibi şuruplarla savuşturulması gerektiğini düşünenler yanılıyorlardı ve asıl kendilerinin çöpleme otuna[2] daha çok ihtiyaçları vardı. Acaba herhangi bir duyumsama mı ya da aklın oyunu mu delilik adıyla adlandırılmalıdır diye gerçekten henüz karar vermedim. Çünkü yarı kör olan biri, katırı eşek sanırsa ya da eğer biri, usulsüz bir nağmeyi usullüymüş gibi beğenirse derhal o kişinin deli olduğu düşünülür. Eğer biri sadece duyumla değil, aynı zamanda aklının kararıyla yanılıyorsa ve o şey olağan dışı ve sürekliyse sonunda o kişinin deliliğe yakın olduğuna karar verilir, tıpkı ne zaman eşek anırtısı duysa olağanüstü bir *sonat*[3] dinlediğini düşünen biri ya da alt sınıftan doğan birinin, Lydialıların kralı Kroisos olduğuna inanması gibi. Ama bu tür bir delilik, aşağı yukarı hazza meylediyor gibiyse kâh onunla meftun olanlara kâh

[1] Horatius'un *Epistulae* adlı eserinde anlattığı bir hikâyeye atıf yapılmaktadır (*Epistulae*, 2.129-140).

[2] Latinlerin *veretrum/veratrum*, Yunanların *elleboros/helleboros* (çöpleme, herbak, danakıran) olarak adlandırdıkları ve deliliğe iyi geldiğine inandıkları bir ot.

[3] Sonat: Bir ya da iki çalgıyla seslendirilmek için bestelenmiş, üç ya da dört bölümlük müzik yapıtı.

bunu anlayanlara orta karar bir haz vermez, aynı seviyede deli olmadıkları halde. Çünkü deliliğin bu türü, insan sürüsünün anladığından biraz daha geniş bir alanda yayılır. Ama deli, deliyle karşılıklı güler ve birbirleri için karşılıklı ve sessiz bir haz yaratırlar. İleri seviye bir delinin geri seviyedeki bir deliye katıla katıla güldüğünü sık sık görebilirsiniz.

Aslında kim daha mutluysa Aptallığın hâkimiyetinde pek çok yönden o kadar aptaldır, sadece bize özel olan bu tür delilikte kalsın çünkü bu tür delilik o derece sınırların ötesine açılır ki ölümlülerin yaşadığı dünyadan her saatin tadını çıkarıp da bu tür bir deliliğe tutulmayan birini bulmak mümkün müdür bilmiyorum. Kabak gördüğü zaman onun kadın olduğuna inanan biri, büyük fark yaratsa da böyle bir şeyin pek az kişinin başına gelmesinden ötürü ona deli adını takarlar. Ancak biri, hanımı orta malı olduğu halde onun Penelope'den[1] katbekat üstün olduğuna yemin ettiğinde ve mutlu mesut aldanıp neşeyle kendini alkışladığında hiç kimse bu adamı deli olarak adlandırmaz, nedeni bu olayın kocaların başına genellikle geldiğini görmeleridir.

Vahşi hayvan avı nedeniyle her şeyi küçümseyen, boruların çalışını, köpeklerin ulumasını duydukları her seferinde ruhlarında inanılmaz bir zevk hissettiklerini öne süren kişiler de bu sınıfa uygundur. Hatta, köpeklerin

[1] Odysseus'un karısı olan Penelope, yirmi yıl boyunca kocasının Troya Savaşı'ndan dönmesini sadık bir şekilde beklemiş, sadakat ve iffet örneği olarak ün kazanmıştır.

salgılarını kokladıklarında onlara tarçın kokusu gibi geldiğini düşünüyorum. Sonra, vahşi bir hayvan parçalanırken duyulan zevk nasıl bir zevktir? Boğaları ve öküzleri parçalaması için alt sınıftan halka izin verilirken soylu biri dışında vahşi bir hayvanın kesilmesi caiz değildir. O adam; başı açık, diz çökerek bu iş için seçilen bir bıçakla –çünkü aynı işi herhangi bir bıçakla yapmak caiz değildir– belirli hareketlerle, belirli uzuvları, belirli sırayla dinî bir şekilde keser. Bu esnada etrafında dikilen sessiz kalabalık, bu gösteriyi bin kereden fazla izlemesine rağmen sanki yeni bir şeymiş gibi olup bitenlere hayret eder. Sonra hayvandan bir parça tatmaya vasıl olan o adam, gerçekten başının göğe erdiğini düşünür. Böylece onlar, sürekli vahşi hayvanların peşine düşüp tıkınarak neredeyse onlara benzemekten başka hiçbir şey elde etmezler buna rağmen kral hayatı yaşadıklarını düşünürler.

Bunlara son derece benzer olan bir sınıf adam vardır. Bunlar kâh karelerle daireleri kâh dairelerle kareleri değiştirip bina dikmek için doymak bilmez bir şevkle yanıp tutuşurlar. Gerçekten ne sınırları ne ölçüleri vardır, ta ki yoksulluğun dibine vurup ne kalacakları bir yer ne yiyecekleri bir şey ellerinde kalıncaya kadar. Sonra ne olur? Önemi yok yine de birkaç yılı çok büyük bir zevkle geçirmişlerdir.

Bence bunlara çok benzer olanlara geldim. Bunlar alışılmadık ve gizli sanatlarla eşyanın biçimini değiştirmeye çaba harcarlar ve hem karada hem denizde beşinci elementin ardına düşerler. Tatlı umut bunları o kadar aldatır ki ne

emek ne masraf canlarını sıkar, tekrar tekrar kendilerini aldattıkları o olağanüstü dehayla hep bir şey düşünürler ve kendilerini bu tatlı hileye kaptırırlar, ta ki her şeyi tüketip küçük bir fırın almaya güçleri yetmeyinceye kadar. Buna rağmen başkalarını bütün güçleriyle aynı mutluluğa ermeye teşvik edip hoş rüyalar görmekten vazgeçmezler. Artık bütün umutları tamamen boşa çıktığında yine de fazlasıyla büyük bir teselli olarak şu söz baki kalır: "Büyük işlerde istemiş olmak da yeterlidir."[1] Ve o zaman büyük bir iş yapmaya yetmediği için hayatın kısalığına suç bulurlar.

Ardından kumarbazlar gelir ama acaba cemiyetime kabul edilmeliler mi biraz kuşkuluyum. Buna rağmen tam anlamıyla aptal ve gülünç bir gösteridir; her seferinde görürüz, bazıları o kadar bağımlıdır ki aşık kemiklerinin[2] şakırtısını duyar duymaz hemen yürekleri hoplar ve çarpar. Sonra her zaman yanlış yola götüren kazanma umuduyla Malea Burnu'ndan[3] daha az dehşete düşürmeyen Zar Kayası'na gemiyi çarpıp bütün fırsatlarının gemisini enkaz haline getirdiklerinde çırılçıplak güçlükle karaya çıkarlar ve elbette onursuz adamlar sayılmamak için kazanan dışında herhangi birilerini dolandırırlar. Artık yaşlı ve yarı kör halde hatta gözlerinde gözlükle oynamalarına ne de-

[1] Sextus Propertius'un *Elegiae* adlı eserinden bir alıntı: "In magnis et voluisse sat est." (*Elegiae*, 2.10).

[2] Antik Dönem'de zarlar küçükbaş hayvanların aşık kemiklerinden yapılırdı, bu gelenek daha sonra da devam etmiştir.

[3] Peleponnesos (Mora) Yarımadası'nın en önemli kentlerinden biri olan Lakonia/Lakedaimonia'da denizcilerin en çok korktukları, tehlikeli bir burun.

meli? Sonra artık hakkıyla eklemlerine damla hastalığı yerleştiğinde bile aşık kemiklerini kendileri yerine zar kutusuna atmaları için ücretle bir yardımcı köle tutmalarına ne demeli? Gerçekten hoş olurdu eğer bu oyun, çoğu kez öfkeye dönüşmeyi ve artık benden çıkıp öç tanrıçalarına ulaşmayı huy edinmeseydi.

Diğer yandan acayip yalanlardan ya dinlerken ya anlatırken zevk alan şu tür insanlar kuşkusuz tam anlamıyla yoğurulmuş hamurumuzdur. Hayaletler, göçüp gitmiş ruhlar, hortlaklar, ölüler ve bu tür tansıkların binlercesi hakkında doğaüstü şeyler anlatıldığı zaman böyle hikâyelere hiç doymazlar. Gerçeklikten uzaklaştıkça bunların daha zevkli olduğuna inanılır ve oldukça hoş bir hisle kulaklar gıdıklanır. Bu hikâyeler, sadece sıkıcı saatleri olağanüstü bir şekilde geçirmeye yaramakla kalmaz aynı zamanda özellikle rahiplere ve vaizlere kazanç sağlar.

Bu tür insanlara yakın olanlar, gerçekten aptalca ama yine de hoş bir batıl inanca kendilerini kaptıranlardır. Polyphemosvari Khristophoros'un[1] bir yontusunu ya da resmini görürlerse, o gün ölmeyeceklerine inanırlar ya da Barbara'nın[2] yontusunu dua edip selamlayan, sağ salim savaştan döneceğine ya da eğer biri Erasmus'u[3] belli

[1] Ressamlar ve yontucular, Aziz Khristophoros'un resmini ve yontusunu devasa büyüklükte yaptıkları için Tanrıça Aptallık onu *kyklops* Polyphemos'a benzetmiştir.

[2] Azize Barbara'nın savaşçıların koruyucusu olduğuna inanılırdı.

[3] Sanctus Erasmus Formianus (Elmo di Formia, yak. İS 240-303), İtalyan bir piskopos ve aziz. En büyük belalarda ve tehlikelerde nurani bir şekilde göründüğüne ve denizcilerin koruyucusu olduğuna inanılırdı.

günlerde, belli mumlarla ve belli dualarla ziyaret ederse kısa sürede zengin olacağına inanır. Hatta şimdilerde Georgios'un[1] Herakles, Hippolytos'un[2] da tıpkı diğeri gibi olduğunu uydurdular. Bunun[3] süslü koşum takımları ve muskalarla pek dindar bir şekilde donatılan atına sadece tapmakla kalmıyor, her seferinde yeni bir hediyecikle saygı gösteriyorlar, adamın tunç miğferine yemin etmek açıkça kraliyet yemini sayılıyor. Ama günahlarına karşı uyduruk hibelerle kendilerini en hoş şekilde pohpohlayan ve Araf'ın süresini su saatleriyle ölçer gibi ölçen, onun yüzyıllarını, yıllarını, aylarını, günlerini, saatlerini sanki matematiksel bir listeden hiçbir hata yapmadan ölçüp ayı-

[1]Aziz Georgios'un krallığa zarar veren bir ejderhayı öldürmesi, Herakles'in Argolis'te bir bataklık olan Lerna'da yaşayan ve kesildikçe yerine yenisi oluşan çok başlı su yılanını (hydra) öldürmesine benzetilmiştir.

[2] Sanctus Hippolytus Romanus (yak. İS 170-235): Dönemin papalarına karşı çıkan ünlü din adamı. Hıristiyanları katleden İmparator Maximinus Thrax tarafından Sardinya Adası'na sürülür, orada maden ocaklarında ölür. Ölümünden sonra aziz ilan edilir. Metinde bahsedilen diğer Hippolytos, Antik Yunan söylencesindeki talihsiz kahramandır. Söylenceye göre Minos ile Pasiphaë'nin kızı Phaidra, Atina'da hüküm süren Theseus ile evlendirildi. Ne var ki Phaidra, Theseus'un Amazon karısından olan Hippolytos adındaki oğluna âşık oldu. Kadınlardan nefret eden bu genç adam, üvey annesine hiç yakınlık göstermedi. Bunun üzerine Phaidra bir plan yaptı ve kocasına, Hippolytos'un kendisine tecavüz etmeye kalkıştığını söyledi. Theseus, genç adamı kentten sürdü ve deniz tanrısı Poseidon'a onu yok etmesi için yalvardı. Hippolytos sürgün olarak atlarının çektiği arabayla Troizen kentine giderken Poseidon denizden devasa bir boğa gönderdi. Hayvandan çok korkan atlar kontrolden çıkıp arabayı devirdiler, dizginlere takılan Hippolytos sürüklenerek paramparça oldu. Tanrıça Diana'nın ricası üzerine Apollon'un oğlu Asklepios, genç adamı yeniden hayata döndürdükten sonra tanrıça, Hippolytos'u Aricia'daki (Nemi) kutsal korusuna götürdü ve adını, Virbius olarak değiştirerek onu kendi kültüne bağlı tanrısal bir güç yaptı.

[3] Aziz Hippolytos vurgulanmaktadır.

ran şunlar hakkında ne diyeyim? Ya da dindar görünen bir sahtekârın ya eğlence ya kazanç sağlamak için düşündüğü birtakım bilindik büyülere ve dualara güvenip kendilerine her şeyi yani varlık, makam, zevkusafa, bolluk, daimi sağlık, uzun yaşam, dipdiri bir yaşlılık ve sonra göklerde Mesih'in yanı başında oturmayı vaat edenler hakkında ne diyeyim? Buna rağmen çok geç olmadan ona kavuşmayı istemezler yani bu hayatın zevkleri, gönülsüz olmalarına ve sebatla direnmelerine rağmen onları terk ettiğinde o zaman göklerin şu zevkine varmak isterler. Şimdi şunu düşün; bir tüccar, asker ya da yargıç, onca hırsızlıktan fırlattığı bir adet metelikle hayatının Lernavari bataklığının tek seferde temizlendiğini sanır ve onca yalan yere yeminin, onca ahlaksızlığın, onca ayyaşlığın, onca kavganın, onca kıyımın, onca alçaklığın, onca hainliğin anlaşmayla satın alındığını düşünür ve öyle satın alındığını ki artık tertemiz bir halde yeni bir günahlar döngüsüne girebilir. Her gün yüksek sesle okudukları kutsal Mezmurların[1] yedi ayetiyle katbekat mutluluğu kendilerine vaat edenlerden daha aptalca ve evet, daha mutlu eden bir şey var mıdır? Bu büyülü dizeleri de gerçekten şakacı ama hilekâr olmaktan ziyade boşboğaz olan şu Şeytan'ın Aziz Bernardus'a ifşa ettiğine ama kurnazlıkla aldatılan bir zavallı olduğuna inanılır.[2] Bu hikâye o kadar aptalcadır ki

[1] Tevrat'ın (Eski Ahit/Eski Antlaşma) bir bölümü olan Mezmurlar (Zebur), bir ilahi ve dua kitabıdır ve makamla okunur.

[2] Hikâyeye göre bir gün Şeytan, Aziz Bernardus'un karşısına çıkmış ve Mezmurlardan yedi ayet bildiğini söylemiş, bunlar o kadar kutsal

neredeyse beni bile utandırır; buna rağmen sadece halk tarafından değil, aynı zamanda din hocaları tarafından da onaylanır. Ne yani, her bölge kendi özel azizinin olduğunu iddia ettiğinde ve her birine tek bir uzmanlık alanı tahsis ettiğinde, her birine kültürünün birtakım âdetlerini atfettiğinde bu, hemen hemen aynı kapıya çıkmaz mı? Yani bu aziz diş azabına çare olsun, şu aziz doğum sancısı çeken kadınların sağ kolu olsun, başka bir aziz, gizlice çalınan malı iade ettirsin, bu aziz deniz kazasında üzerine ışık saçsın, şu aziz sürüyü korusun vesaire. Çünkü her şeyi tek tek saymak uzun zaman alır. Bazı seçkin azizler vardır ki daha fazla şeye hükmederler özellikle tanrıyı doğuran Bakire,[1] halk ona, oğlundan daha fazla şey atfeder.

İnsanlar gerçekten bu azizlerden nihayetinde aptallıkla ilgili olmayan bir şey dışında ne talep ederler? Haydi, bazı tapınakların bütün duvarlarını ve çatı katını tıka basa doldurduğunu gördüğünüz asılı duran onca adak sunusu arasında aptallıktan kaçan ya da kargısıyla hayli bilge kılınan birini hiç gördünüz mü? Biri yüzerek sağ salim kaçmış, diğeri düşman tarafından delik deşik edilmesine

---

ayetlermiş ki her gün onları okuyan kesinlikle semaya kabul edilirmiş. Bunun üzerine Aziz Bernardus hangi ayetler olduğu konusunda ısrar edince Şeytan, onları ifşa etmek istememiş. Bunun üzerine Bernardus bunun hiçbir öneminin olmadığını çünkü her gün Mezmurlardaki bütün ayetleri okuduğunu dolayısıyla yedi ayeti bilmemenin hiçbir fark yaratmayacağını söylemiş. Böylece Şeytan, Aziz Bernardus'un tanrı katında daha çok sevap kazanmasından korkup yedi ayeti ona söylemiş.

[1] *Deipara/Deigenetrix* (tanrıyı doğuran/tanrının annesi), Bakire Meryem'e atfedilen bir lakaptır.

rağmen yaşamış, öbürü diğerleri çarpışırken gayretinden hiç de az olmayan talihiyle savaştan kaçmış; biri tam çarmıha gerilirken haram varlıkla yüklü bazılarının yükünü boşaltmayı sürdürsün diye hırsızlara dost olan bir azizin desteğiyle düşmüş, diğeri hücreyi kırıp kaçmış, hekim küplere binse de[1] öbürü ateşten kurtulmuş, zehirli içki birinin bağırsaklarını yumuşattığı için ölüme değil, şifaya neden olmuş ve bu durum emeği ve masrafı boşa giden hanımını hiç de mutlu etmemiş, diğeri yük arabası devrildiği halde atlarını sağ salim eve götürmüş, öbürü enkaz altında ezildiği halde yaşamış, âşığının kocası tarafından basılan biri paçayı kurtarmış. Hiç kimse, Aptallık sayesinde savuşturulan şeyler için şükretmez. Hiçbir şey bilmemek o kadar hoş bir şeydir ki ölümlüler Aptallıktan ziyade her şeyi yalvar yakar savuştururlar. Ama ne demeye ben, bu batıl inançlar denizine giriyorum?

Yüz dilim ve yüz ağzım,
ahmakların her türünü okumak için güçlü bir sesim olsa,[2]
aptallığın bütün adlarını dile getiremem ki.

Bütün Hıristiyanların hayatı tamamen bu tür aptallıklarla doludur. Buna rağmen rahipler, bu kaynaktan gelen küçük bir kazancın katlanarak arttığını bildikleri için bu şeyle-

[1] Hastasının rahatsızlığı uzun sürdüğü sürece kazanç sağlamaya devam eden şarlatan bir hekimin, hastasının bir anda iyileşmesi sonucunda kazancı kesildiği için öfke içinde olduğu vurgulanmaktadır.
[2] Vergilius, *Georgica*, 2.43-44.

re bile bile izin verir ve bunları teşvik ederler. Bu arada tiksinç bir bilge dikilirse ve gerçek olan "İyi bir hayat sürersen, kötü bir şekilde ölmezsin; işlediğin günahlara karşı duyduğun nefrete biraz sadaka sonra gözyaşlarını, uykusuz geceleri, duaları, oruçları katarsan günahlarından kurtulursun ve hayata karşı duyduğun düşkünlüğü kökten değiştirirsin, bu azizin hayatına imrenirsen sana merhamet eder," derse, eğer o bilge, bu ve bu tür başka şeyleri diyeyim, hırlarsa, ölümlülerin ruhlarını o kadar büyük mutluluktan anında nasıl bir karmaşaya sürüklediğini gör. Benim cemiyetime ait olanlar, hayattayken gömülmek istedikleri cenaze törenini o kadar özenli bir şekilde düzenlerler ki ne kadar meşale, karalar giymiş ne kadar davetli, ne kadar şarkıcı, rol yapan ne kadar ağıtçı olmasını istiyorlarsa önce ayrıntılarıyla yazarlar, sanki biri bu gösteri için düşüncelerini onlara bildirecekmiş ya da cesetleri görkemli bir şekilde gömülmezse ölü oldukları halde utanacaklarmış gibi, eğer *aedilis*ler[1] seçilselerdi gösteriler ya da şölenler düzenlemek için kesinlikle başka türlü emek harcamazlardı.

Gerçekten acele etsem de hiçbir şekilde alt sınıf bir işçiden farklı olmayan ama yine de boş bir soyluluk unvanıyla kabara kabara kendilerini pohpohlayan şunları sessizce es geçemem. Biri kendi soyunu Aineias'a, diğeri

[1] Devlet binalarının yapımı, halk gösterileri ve festivaller düzenlemekle görevlendirilen yüksek kamu görevlileri.

Brutus'a, öbürü Arktouros'a dayandırır.[1] Her yerde atalarının yontularını ve boyalı portrelerini gösterirler. Büyük büyükbabalarını ve büyük büyük büyükbabalarını sayarlar, eski lakaplarını da hatırlatırlar, kendileri sessiz bir heykelden farklı değilken bizzat övündükleri o heykellerden daha aşağıdırlar. Yine de o kadar tatlı Philautia ile birlikte kesinlikle mutlu mesut bir hayat yaşarlar. Bu tür hayvanlara tanrılar gibi hürmet eden eşit derecede aptallar da yok değildir.

Ama ne demeye bir ya da iki tür hakkında konuşuyorum? Sanki şu Philautia, fark gözetmeden her yerde bir sürü insanı olağanüstü yöntemleriyle en mutlu insanlar kılmıyormuş gibi. Yoksa, herhangi bir maymundan daha çirkin olan şu adam kendini Nireus sanır mı? Başka biri, pergelle üç çizgi çizer çizmez kendini Eukleides[2] sanır

[1] İlgili cümle "Arktouros adıyla soyunu, insanların ve tanrıların kralı olan Zeus'a dayandırır," olarak anlaşılmalıdır. Söylenceye göre Lykaon'un kızı Kallisto, bakire kalmaya yemin etmişti ve hayatını Tanrıça Artemis'in eşlikçileriyle birlikte dağlarda avlanarak geçiriyordu. Bir gün Zeus onu gördü ve âşık oldu. Ona yakınlaşabilmek için Artemis'in kılığına girdi ve onunla zorla birlikte oldu. Kallisto, gebe olduğu sırada Tanrıça Artemis ve eşlikçileri bir kaynakta yıkanmaya karar verdiler. Kallisto soyunmak zorunda kaldı ve gebe olduğu ortaya çıktı. Artemis, bekâretini korumadığı ve iffetini kirlettiği için suları da kirletmeye hakkı olmadığını söyleyerek onu kaynaktan kovdu ve bir ayıya dönüştürdü. Kallisto, Arkas adını verdiği bir çocuk dünyaya getirdi. Arkas büyüyüp de ava çıkmaya başlayınca bir gün ayı kılığındaki annesiyle karşılaştı ve onu takip etti. Kallisto, Lykia'da Zeus'un tapınağına sığındı, Arkas da onun peşinden kutsal yere girdi. Tam da annesini okuyla öldüreceği sırada Zeus onlara acıdı. Her ikisini de Büyük Ayı (Ursa Maior) ve Arktouros (Ayıyı gözden kaçırmayan avcı) olarak bilinen yıldızlara dönüştürdü.

[2] Geometrinin mucidi olduğuna inanılan İskenderiyeli ünlü Eukleides (İÖ 330-275.).

mı? *Lir karşısında eşek*[1] misali ve tavuğun üstüne binen horozdan beter gürültü yapan şu adam yine de başka bir Hermogenes[2] olduğuna inanır. Deliliğin hoş mu hoş bir türü vardır. Bu gruba giren birkaç kişi, kendisine değil de adamlarına nasip olan yeteneği, kendi yeteneği sayıp onunla övünür. Seneca'nın eserinde iki kez mutlu olan şu zengin adam gibi, hani bir öykü anlatmak için adları söylesinler diye elinin altında hazır köleler bulunduran ya da evinde birçok güçlü kuvvetli kölesi olduğu için bu durumda kendine güvenip yumruk dövüşüne girmeye tereddüt etmeyen, oysa bu adam o kadar çelimsizdi ki güçlükle ayakta duruyordu.

Sanat hocaları hakkında söz etmenin ne önemi var? Hepsinin özelliği Philautia olunca o derece ki çabucak anlarsın. Yeteneğinden vazgeçmektense babadan kalma küçük arazisinden vazgeçmek ister; özellikle oyuncular, şarkıcılar, hatipler ve şairler, bunlardan her biri ne kadar az yetenekliyse o kadar küstahça davranmaktan hoşlanır, kendiyle daha çok övünür ve yayıldıkça yayılır. Ve "Dudaklar, benzer marullar bulur."[3] Evet, ne kadar arsız bir şeyse o kadar çok hayran elde eder, en kötü şeylerin her zaman bir sürü insanın hoşuna gitmesi gibi. Bu nedenle insanların en büyük bölümü, dediğimiz gibi aptallığa düşkündür. Sonuç

[1] Ὄνος πρὸς λύραν.

[2] Iulius Caesar ve Augustus Caesar'ın arkadaşı olan güzel sesli şarkıcı Marcus Hermogenes Tigellius vurgulanmaktadır.

[3] *Inveniunt similes labra lactucas*: Layık, layığını bulur/Benzer, benzeri çeker anlamında söylenmiş bir atasözü.

olarak biri, oldukça deneyimsizse ama hem kendi gözünde hem bir sürü insanın hayran bakışları altında oldukça hoş görünüyorsa ne demeye önce büyük masrafa mal olacak sonra karşılığı ödenecek hem hayli kokuşmuş hem hayli ürkek olacağı ve en sonunda çok daha az kişiyi memnun edeceği gerçek eğitimi tercih etsin?

Şimdi gerçekten doğanın her ölümlüye kendi Philautia'sını aşıladığı gibi her millete ve hatta kentlere de ortak bir Philautia aşılamış olduğunu görüyorum. Bu nedenle Britanyalılar, başka şeylerin yanı sıra güzelliği, müziği ve görkemli yemekleri tekellerine almışlardır. İskoçyalılar, mantıksal zekâlarıyla değil, evlilik yoluyla elde ettikleri soyluluk ve *kralın akrabası* yaftasıyla böbürlenirler. Fransızlar, nezaketi tekellerine alırlar. Parisliler, uzaktan yakından bütün bilimsel sanatları ortadan kaldırıp din biliminin övgüsünü tekellerine alırlar. İtalyanlar, edebiyatı ve belâgati kendilerine mal ederler ve ölümlülerden bir tek bunlar, barbar olmadıkları için pek hoş şekilde övünürler. Gerçekten bu tür bir mutlulukta Romalılar ilk sırayı alırlar ve hâlâ tatlı tatlı şu Antik Roma'yı düşlerler. Venedikliler, soyluluğa karşı duydukları inançla mutludurlar; Yunanlar, tıpkı bilimsel sanatların öncüleri oldukları gibi kusursuz kahramanlarının kadim şanıyla övünürler. Türk ve aslında bütün şu barbar güruhu bile batıl inançları yüzünden Hıristiyanlara gülerek din sisteminin övgüsünü kendilerine mal ederler. Ama çok daha hoş bir şeydir Yahudilerin hâlâ kendi Mesihlerini sabırla beklemeleri ve bugün de sebatla

Musa'yı tutmaları. İspanyollar, savaş şerefini hiç kimseye bırakmazlar. Almanlar, uzun boylu olmaktan ve büyü bilgisinden hoşnutturlar.

Tek tek anlatmayayım, sanırım Philautia'nın her yerde seçkin ve sıradan bütün ölümlülere ne kadar zevk verdiğini görüyorsunuz, kendine benzeyen kız kardeşi *Assentatio*[1] bunun yanı başındadır. Çünkü *Philautia*, birinin kendi gururunu okşamasından başka bir şey değildir. Aynı şeyi başkasına yapsan *Kolakia* olur ve günümüzde adı kötüye çıkmış bir kavram olan dalkavukluktur ama kavramlardan ziyade kavramların adlarına takılanlar nezdinde. Dalkavuklukla inancın birbiriyle uyuşmadığını düşünürler. Aslında kendilerini çok başka türlü düşünebilenler belki vahşi hayvanların örneğiyle uyarılabilirler. Nitekim köpekten daha dalkavuk bir hayvan var mıdır? Ve tam tersi, daha sadık? Sincaptan daha güleryüzlü olan bir hayvan var mıdır? Ve insana bundan daha dost olan bir hayvan var mıdır? Hani olur da saldırgan aslanlar, amansız kaplanlar ya da gözü kara panterler, insan hayatı için daha faydalı görünmezse. Buna rağmen dalkavukluk, birtakım hainlerin ve alaycı kimselerin zavallıları yıkıma sürüklediği tamamen yıkıcı bir şeydir. Aslında bu, fıtratımın lütfundan ve ışığından ileri gelir, kabalıkla ve Horatius'un dediği gibi *anlamsız ve çekilmez*[2] huysuzlukla karşılaştırıldığında erdeme çok daha yakındır. Dalkavukluk; ke-

[1] Kendini beğenme kavramının kişileştirilmiş şekli.
[2] "Inconcinna gravisque." (Epistulae, 1.18)

yifsiz ruhları heyecanlandırır, üzgünleri okşar, bezginleri canlandırır, aptallara hız verir, hastaları ferahlatır, azgınları yumuşatır, sevenleri birleştirir, aşka meyilli olanları bir araya getirir. Çocukları, edebiyat çalışmalarına düşkün olması için cezbeder, yaşlıları sevindirir, hükümdarları övgü görüntüsü altında gücendirmeden hem uyarır hem eğitir. Özetle her kişinin kendini daha hoş ve değerli saymasını sağlar ki bu da mutluluğun en önemli kısmıdır. Katırların birbirini kaşımasından[1] daha zarif olan şey nedir? Dalkavukluğun, şu kusursuz belâgat sanatının büyük, tıp sanatının daha büyük, şiir sanatının en büyük kısmı ve bütün insani ilişkilerin balı ve baharatı olduğunu şimdilik anlatmayayım.

Ama aldatılmak acı bir şeydir diyorlar, hayır, aldatılmamak en acı şeydir. Çünkü insanın mutluluğunun nesnelerde bulunduğunu düşünenler anlayıştan fazlasıyla yoksundurlar. Mutluluk düşüncelerden sarkar: Çünkü insani durumlarda o kadar büyük belirsizlik ve farklılık vardır ki filozoflar arasında en az küstah olan *Akademia*cılarım[2] tarafından dosdoğru söylendiği gibi *hiçbir şey apaçık bilinemez*[3] ya da *eğer bir şey bilinebilirse o şey genellikle hayata karşı duyulan zevke de engel olur.*[4] Sonuç olarak

[1] *Mutuum muli scabunt.* (*Adagia*, 696)

[2] Sokrates'in öğrencisi olan Platon'un Atina'da kurduğu Akademia adlı okulda felsefeyle birlikte matematik, astronomi, fizik, tıp ve siyaset gibi bilimlerde öğretim verilirdi. Bu nedenle Platon'un öğretisini takip edenlere *Akademia*cılar denirdi.

[3] *Nihil dilucide sciri potest.*

[4] *Si quid sciri potest, id non raro officit etiam vitae iucunditati.*

gerçeklerden ziyade yalanlarla ele geçirilmesi için insanın ruhu böyle yontulmuştur. Eğer biri bunun açık seçik deneyini yapmak isterse toplantılara ve kiliselere gitsin; buralarda ciddi bir şey anlatılırsa herkes uyuklar, esner, hasta olur. Şu yaygaracı, pardon, hatip demek istemiştim, hep yaptıkları gibi yaşlı bir kadınla ilgili öykü anlatmaya başlarsa herkes uyanır, dikilir; hepsinin ağzı açık kalır. Aynı şekilde eğer daha söylencesel ve şiirsel bir aziz olursa örnek istersen, uydur bu türden bir aziz olarak Georgios'u, Khristophoros'u ya da Barbara'yı, ona Petros'tan, Paulos'tan ya da bizzat Mesih'ten çok daha dindarca tapıldığını görürsünüz. Gerçekten bunların yeri ve sırası değil. Öyleyse mutluluk için şu yaklaşım ne kadar daha ucuza gelir? Çünkü zaman zaman dil bilgisi gibi en önemsiz şeyleri, zorlu çalışmalarla elde etmen gerekir ve bu düşüncenin pek kolay kabul edilmesi yine de katbekat mutluluk sağlar. Haydi, eğer biri, başka birinin kokusuna tahammül edemediği çürümüş balıklarla besleniyor ve buna rağmen bunlar ona *ambrosia* gibi lezzetli geliyorsa, soruyorum, mutluysa ne fark eder? Buna karşın eğer mersin balığı, başka birinin midesini bulandırıyorsa hayatın mutluluğu için ne yarar sağlar? Eğer birinin hanımı göze çarpacak şekilde çirkinse, buna rağmen kocasına bizzat Venus'la yarışabilecek kadar güzel görünüyorsa, gerçekten güzel olsaydı da aynı şey olmaz mıydı? Eğer biri, kırmızı boya ve çamurla berbat bir şekilde sıvanan bir tabloya bakıyor ve Apelles ya

da Zeuksis'in[1] bir tablosu olduğuna inanıp hayran kalıyorsa o sanatkârların el yapımı bir tablosunu yüksek fiyata satın alan ve belki o tablodan en az zevk alacak o adamdan daha mutlu olmaz mı? Adımı taşıyan bir adam tanıyorum, bu adam yeni evlendiği hanımına birkaç sahte mücevher hediye etti ve zarif bir yalancı olduğu için mücevherlerin sadece gerçek ve doğal olmakla kalmayıp aynı zamanda eşsiz ve değer biçilmez olduğuna onu inandırdı. Soruyorum, hem gözlerini hem ruhunu bir cam parçasıyla tatlı tatlı besleyen, bu ıvır zıvırı sanki seçkin bir hazineymiş gibi yanı başında saklayıp koruyan hanımı için ne fark ederdi? Bu sırada kocası, hem masraftan kurtulmuştu hem sanki pahalı bir şey hediye etseydi kendisine daha çok bağlanacakmış gibi kandırdığı hanımının aldanmasından zevk alıyordu. Acaba şu Platon'un mağarasında çeşitli şeylerin gölgelerine ve hayallerine hayran kalıp kendilerini mutlu edecek başka hiçbir şey arzu etmeyenlerle, mağaradan dışarıya çıkıp gerçekleri gören şu bilge arasında ne fark olduğunu düşünüyorsunuz? Eğer Loukianos'taki Mykillos'a şu zenginliklerle dolu altın düşü, sonsuza kadar düşlemesi için izin verilseydi başka bir mutluluk istemek için onun hiçbir nedeni olmazdı. O halde ya hiçbir şey fark etmez ya da eğer fark ederse aptalların durumu bundan evlâdır. Öncelikle onların mutluluğu, sadece yanılsama

[1] Antik Yunan'ın en ünlü ve en yetenekli ressamları olan Herakleialı Zeuksis (İÖ 5. yüzyıl) ve Koslu Apelles (İÖ 4. yüzyıl) vurgulanmaktadır.

olduğu için çok ucuza gelir. Sonra ondan bir sürü insanla birlikte ortaklaşa zevk alırlar.

Dahası hiçbir iyiliğin mülkü, yoldaşsız hoşnutluk vermez. Çünkü kim bilmez bilgelerin ne kadar az sayıda olduğunu, eğer gerçekten herhangi bir bilge bulunsa? Yunanlar onca yüzyıldan hepi topu yedi tanesini sayıp dursalar da Herakles adına, eğer biri onları kesin olarak incelerse ve ya yarı bilge, hayır hayır, ya da bilge bir adamın üçte birini bulursa yok olayım. Bu nedenle Bakkhos'un birçok lakabı arasında, ruhun sıkıntılarını yok ettiği için birinci sırada sayılan şu lakabın etkisi, çok kısa bir süre için geçerlidir çünkü şarabın etkisi uyuyarak geçer geçmez, derler ki ruhun dertleri hemen dört takım beyaz atla koşa koşa geri gelir. Oysa hiçbir şeye gerek duymadan aklı, daimi sarhoşlukla, neşeyle, zevkle, dansla dolduran benim lütfum hem daha bol hem daha kalıcıdır. Elbette herhangi bir ölümlünün lütfumdan mahrum kalmasına izin vermem, tanrıların diğer lütufları başkalarına ulaşırken. Sıkıntıları kovan, zengin umutlarla gönlü dolduran kaliteli ve yumuşak şarap her yerde yapılmaz. Venus'un hediyesi olan güzellik lütfu birkaç kişiye, Mercurius'un lütfu belagât ise daha az kişiye nasip olur. Kutlu Herakles adına, birçoklarının öyle malı mülkü de olmaz. Homeros'un şu Iupiter'i öyle herhangi birine yetki bahşetmez. Mars, sık sık iki ordudan hiçbirine arka çıkmaz. Pek çok kişi Apollon'un üç ayaklı iskemlesinden üzgün ayrılır.[1] Sa-

[1] Delphoi'daki Apollon Tapınağı'nın kâhinesi Pythia'nın kehanetlerini bildi-

turnus'un oğlu[1] sık sık yıldırım fırlatır. Phoebos,[2] zaman zaman oklarıyla veba gönderir. Neptunus, kurtardığından daha çoğunu yaşamdan koparır. Bu arada şu Veiovisleri, Ploutonları, Ateleri, Poenaları, Febrisleri[3] ve tanrı değil de bir tür cellat olanları hatırlatayım. İşte benim, onca lütufla herkesi eşit şekilde kucaklayan şu biricik Aptallık.

Ne adaklar beklerim ne de herhangi bir ayin ihmal edildiyse kefaret sunuları talep edip öfkelenirim. Yeri göğü karıştırmam eğer biri, geri kalan tanrıları davet edip beni evde bırakırsa ve şu kurban dumanını içime çekmeme izin vermezse. Çünkü bu tür durumlarda geri kalan bütün tanrılar, o kadar lanettirler ki onlara tapmaktansa hiç aldırmamak çok daha yararlı ve o kadar güvenli olur. Böyle birkaç insan da vardır, o kadar zordurlar ve canını yakmak için o kadar kolay dolduruşa gelirler ki onları samimi bir dosttan ziyade düşman saymak daha iyi olur. Ama "Hiç kimse," diyorlar, "Aptallık için kurban töreni yapmaz, tapınak da inşa etmez."[4] Söylediğim gibi aslında bu nankörlüğe hayret ediyorum.

---

rirken oturduğu üç ayaklı iskemle ve kâhinenin tanrının dilinden bildirdiği kehanetlerin kötü şeyler olacağına dair bir uyarı olduğu vurgulanmaktadır.

[1] Zeus/Iupiter.

[2] Parlak anlamına gelen ve Apollon'u niteleyen bir sıfat.

[3] Veiovis: Roma kralı Titus Tatius tarafından Roma dinine sokulan ve Sabin kökenli bir tanrı olan Veiovis için Capitolium Tepesi'nde bir tapınak yaptırılmıştı. Bu tanrı sonradan Iupiter'le özdeşleştirilmiştir.

* Poena: Cezanın kişileştirilmiş hali. Geç dönem Roma söylencesinde Cehennem zebanileri arasında yer almıştır.

* Febris: Ateşli bir hastalık olan humma tanrıçası. Sürekli sel felaketi yaşayan ve bu nedenle rutubetli kalan Roma'da çok korkulan bir tanrıçaydı.

[4] *Nemo Stultitiae sacrificat neque templum statuit.*

Bu tür şeyleri arzulamasam bile nezaketim sayesinde iyi tarafından bakıyorum. Nedir yani, neden tütsü, kaplıca buğdayı, erkek keçi ya da domuz isteyeyim? Dünyanın her yerinde bütün ölümlüler bana özellikle din adamları tarafından onaylanan şu dinî töreni yaparlar. Herhalde, insan kanıyla yatıştırıldığı için Diana'yı kıskanacak değilim.[1] Sadece pek dindarca tapılmakla kalmayıp aynı zamanda herkesin fark gözetmeden bana değer verdiğini, beni içtenlikle kucakladığını, davranışlarıyla sergilediğini, yaşamlarıyla ortaya koyduğunu düşünüyorum. Hıristiyanlar arasında bile azizlere bu kadar hürmet gösterilmez. Onların kaçı, tanrıyı doğuran Bakire'ye öğlen vakti, durup dururken küçük bir mum yakar? Yine aynı azizeyi, yaşamında gösterdiği iffetle, mütevazılıkla, semavi şeylere duyduğu aşkla örnek almaya çalışan ne kadar az kişi vardır? Çünkü bu kesinlikle gerçek ve semavi tanrılar için en makbul tapımdır. Ayrıca, yanılmıyorsam, bütün bu dünya, benim en güzel tapınağım olduğu için neden bir tapınak isteyeyim? Gizli ayinlerimin rahipleri eksik olmaz, insanlar eksik olmadıkça. O kadar aptal değilim ki şu kalın kafalı ve şişman zenginler tarafından azizler yerine saygımıza her zaman gölge düşüren heykellere hürmet gösterildiği için taştan yapılma rengârenk boyalı heykeller isteyeyim. Bu sırada kendi vekilleri

[1] Antikçağ'da Tauris olarak adlandırılan Kırım Yarımadası'nın güney kıyısına yerleşmiş olan Skythia halkı, Tanrıça Diana'ya (Artemis) tapardı. Son derece vahşi olan bu halk, tanrıça için düzenledikleri kurban törenlerinde insan kurban eder ve onu insan kanıyla yatıştırırdı.

tarafından kapı dışarı edilen azizlerin başına gelen şey bizim başımıza gelir. Benim canlı suretimi gösteren ne kadar ölümlü varsa istemeseler bile benim için o kadar heykel dikildiğini düşünüyorum. Yeryüzünün başka köşelerinde ve belirlenmiş günlerde başka tanrılara tapılıyorsa örneğin Rodos'ta Phoebos'a, Kıbrıs'ta Venus'a, Argos'ta Iuno'ya, Atina'da Minerva'ya, Olympos'ta Iupiter'e, Tarentum'da Neptunus'a, Lampsakos'ta Priapos'a, o halde bütün dünya bana ortaklaşa ve sürekli çok daha iyi kurbanlar sağladığı için geri kalan tanrıları kıskanmama hiç neden yok.

Eğer biri, bunları makul bir şekilde söylememden ziyade pervasızca söylediğimi düşünüyorsa o zaman haydi kısa bir süre için insanların yaşamını inceleyelim; böylece onların bana ne kadar borçlu oldukları ve en büyüğünden en küçüğüne bana ne kadar saygı duydukları açığa çıksın. Gerçekten uzun zaman alacağı için herhangi birilerinin değil, geri kalanları kolayca değerlendirebilmek için sadece seçkin kişilerin hayatını gözden geçirelim. Çünkü tartışmasız hepsi benim olan halktan ve ayak takımından söz etmenin ne anlamı var? Nitekim Aptallığın bin bir görünümüyle her yerde o kadar kalabalıktırlar ve günlük o kadar yeni şeyler icat ederler ki o kadar çok kahkahaya bin Demokritos yetmez; gerçi şu Demokritoslara karşılık yine başka bir Demokritos'a ihtiyaç olacaktır. Bu insancıkların semavi tanrılar için her gün hangi oyunları, hangi eğlenceleri düzenledikle-

rini söylemek bile inanılmaz bir şeydir. Çünkü bu tanrılar, aslında öğlenden önce o ayık saatlerini hem kavgalı gürültülü toplantılarına hem dinlemek zorunda oldukları dileklere ayırırlar. Diğer yandan artık *nektar*la mest olduklarında ciddi bir şey yapmaktan hoşlanmazlar, o zaman semanın hayli göze çarpan kısmında birlikte otururlar ve yüzlerini aşağıya çevirip insanların ne yaptıklarını gözetlerler. Onlardan daha hoş başka bir gösteri yoktur. Ey ölümsüz tanrı, ne biçim bir tiyatro, aptallar sürüsünden oluşmuş nasıl bir çeşni! Çünkü ben, her zaman şiirsel tanrıların safında oturmayı alışkanlık haline getirmişimdir. Bu adam bir kıza âşık olur ve ne kadar az sevilirse o kadar inatla sever. Şu adam hanımıyla değil, çeyiziyle evlidir. O adam, kendi hanımına fuhuş yaptırır. Başka biri kıskançlığından Argos[1] gibi gözetleyip durur. Bu adam, hayret bir şey, feryat oyunu oynamaları için oyuncular gibi ücretle tuttuğu ağıtçılarla ağıt yakarken ne kadar aptalca şeyler söyleyip yapar. Şu adam, analığının mezarına gözyaşı döker. Kısa süre sonra yine açlık çekecek bu adam, toplayabildiği her şeyi midesine indirir. Şu adam uykudan ve miskinlikten daha mutluluk veren hiçbir şey olmadığını düşünür. Bazısı vardır, başkalarının işleriyle harıl harıl ilgilenirken kendi işini önemsemez. Bazısı vardır, çok geçmeden iflas edeceği halde ödünç aldığı paralarla ve borçla zengin olduğunu sanır. Başka biri, kendisi yoksulken mirasçısını zengin

[1] Tanrıça Hera'nın hizmetkârı olan yüz gözlü, söylencesel bir yaratık.

etmekten daha mutluluk veren hiçbir şey olmadığını sanır. Bu adam, parayla düzelmeyecek hayatını dalgalara ve rüzgârlara emanet edip yetersiz ve istikrarsız kazancı yüzünden her denizde dolaşır durur. Şu adam, evinde güvenli ve huzurlu yaşamaktansa savaşla servet kazanmayı tercih eder. Bazısı vardır, çocuksuz yaşlıları ağına düşürüp olabildiğince kolay yoldan mal mülk sahibi olacağını sanır. Keza zengin ve yaşlı kadınları kendilerine âşık edip avlamayı tercih eden erkekler de yok değildir. Bunların her ikisinin de peşine düştükleri kişiler tarafından oyuna getirilmeleri, seyirci tanrılara olağanüstü keyif verir. Bütün tüccarların pek aptal ve pek kirli bir türü vardır; en kirli hesaplarla her şeyin en kirlisini yapan, her yerde yalan söyleyen, yalan yere yemin eden, çalıp çırpan, dolandıran, hile yapan; buna rağmen parmaklarını altın yüzüklerle doldurdukları için kendilerini herkesten üstün sanırlar. Kuşkusuz kendilerine haram kazançtan küçük bir pay gelsin diye bunlara hayran olup herkesin önünde *şerefli insanlar* olarak adlandıran dalkavuk keşişler de yok değildir. Başka yerde birtakım Pythagorasçılar göreceksin, bunlar her şeyin sınırsız bir şekilde ortak olduğunu düşünürler ve herhangi bir yerde sahipsiz bir şey bulduklarında o şey sanki miras yoluyla kendilerine gelmiş gibi sabırla iç ederler.[1] Bazısı vardır sadece gönlü zengin olan, kendileri için birtakım hoş düşler

[1] Pythagoras öğretisindeki sabır kavramına gönderme yapılıp alaya alınmaktadır.

kuran ve bunun mutluluk için yeterli olduğunu düşünen. Bazısı dışarıdan zengin görünmekten hoşlanır, evde feci şekilde açlık çeker. Bu adam, sahip olduğu şeyi saçıp savurmak için tez davranır, şu adam meşru ve gayrimeşru yoldan parsayı toplar; bu adam devlet makamlarına aday olup kapı kapı dolaşarak oy toplar, şu adam evinde olmaktan keyif alır. İyi bir kesim, asla bitmeyen davaları takip eder, davayı erteleyen hâkimi ve onun iş birlikçisi olan avukatı zengin etmek için yarışırcasına ordan oraya koşturur. Bu adam devrimlere heveslidir, şu adam büyük bir plan yapar. Bazısı vardır, hanımıyla çocuklarını evde bırakıp hiçbir işi olmadığı halde Kudüs'e, Roma'ya ya da Aziz Iacobos'a[1] gider. Özetle bir zamanlar Ay'dan Menippos'un küçümseyerek baktığı gibi ölümlülerin sayısız karmaşasına bakarsan aralarında ağız dalaşı yapan, savaşan, pusuya yatan, talan eden, oyuna getiren, gülüp eğlenen, doğan, yaşlanan ve ölen sineklerin ya da sivrisineklerin sürüsünü gördüğünü sanırsın. O kadar minik bir hayvanın hangi hareketlere, hangi dramlara neden olacağına ve az sonra öylece öleceğine yeterince inanılamaz. Çünkü bazen önemsiz bir savaş ya da veba fırtınası, onların binlercesini ele geçirir ve yerle bir eder.

Ama halklara özgü aptallıkların ve çılgınlıkların türlerini sayıp dökmeye devam edersem pek aptal olurum ve açıkça Demokritos'un bana kahkahalarla gülmesini hak ederim. Ölümlüler arasında bilge gibi görünenlere ve

[1] Hz. Yakup ve öldüğü yer olan Mısır vurgulanmaktadır.

dedikleri gibi şu altın dalın[1] peşine düşenlere döneyim. Bunların arasında dil bilgisi hocaları ilk safları tutarlar, gerçekten insanların bu türünden daha felaket getiren, daha adi, hakkıyla tanrılar tarafından tiksinilen başka hiçbir tür yoktur, eğer şu berbat mesleğin sıkıntılarını tatlı bir delilik türüyle hafifletmeseydim. Çünkü onlar, bir Yunan epigramının işaret ettiği gibi *πέντε κατάραις* yani beş değil, aslında altı yüz uğursuz lanete[2] o kadar düşkündürler ki her zaman aç, şu okullarında, okullarında dedim evet yani huzursuz düşüncelerinin meskeninde ya da daha çok değirmenlerinde pislik içinde ve çocuk sürüsünün arasında işkencelerle, sıkıntılarla kocarlar; çocuk çığlıklarından tümüyle sağırlaşırlar, leş kokusuyla ve pislikle bir deri bir kemik kalırlar yine de benim lütfumla kendilerini ölümlülerin önde gelenleri sanırlar. Korkak sürüyü tehditkâr bakışları ve sesleriyle dehşete düşürürken, zavallıları değ-

[1] Vergilius (*Aeneis*) ve Ovidius (*Metamorphoses*), Aineias'ın Ölüler Diyarı'na Sibylla'nın rehberliğinde indiğini ve kâhinenin oradaki ormanda bulunan bir ağaçtan altın dalı koparmasını buyurduğunu anlatırlar. Altın dal aslında bilgelik ağacının dalıdır, Aineias bunu kopardığında görmek ve bilmek istediği her şey ayan beyan gözlerinin önüne gelir.

[2] İS 4. yüzyılda yaşamış İskenderiyeli Palladas tarafından yazılan bir şiire atıf yapılmaktadır (9.173). Buna göre Eski Yunanca dil bilgisi, aslında *Ilias* destanının ilk beş dizesinden oluşan bir lanetten başka bir şey değildir: Birincisi öfke, ikincisi acı üstüne acı, üçüncüsü ruhların Hades'e gönderilmesi (=ölüm), dördüncüsü cesetlerin köpeklere yem olması (=işkence), beşincisi Zeus'un öfkesi (=gazap). Dolayısıyla bu beş lanetle Eski Yunanca dil bilgisindeki ismin beş hali olan yalın hal (Casus nominativus), -in hali (Casus genitivus), -e hali (Casus dativus), -i hali (Casus accusativus) ve seslenme hali (Casus vocativus) vurgulanmaktadır. Sonuç olarak sonu gelmeyen çekimlerden ve kurallardan oluşan şu lanetli Eski Yunancanın azabından bir dil bilgisi hocası nasıl kaçınabilir?

neklerle, çubuklarla, kamçılarla yaralarken ve şu Kymeli[1] eşeği taklit edip, kendilerine göre var güçleriyle bağırıp çağırırken kendilerinden o kadar memnun kalırlar ki. Bu arada şu pis kılıkları, onlara saf zarafet olarak görünür, leş kokusunun mercanköşk yağı koktuğu, şu sefil köleliğin krallık olduğu düşünülür; öyle ki tiranlıklarını Phalaris'in ya da Dionysios'un kudretiyle değiştirmek istemezler.[2] Ama eğitimde yeni ikna yöntemiyle çok daha mutludurlar. Gerçekten eğer su katılmamış saçmalıkları, çocukların zihnine sokarlarsa ey lütufkâr tanrılar, değil Palaemon'u, değil Donatus'u kimi açıkça küçümsemezler?[3] Ve kendilerini nasıl saygın görüyorlarsa, aptal annelere ve ahmak babalara da işte öyle saygın görünmelerini hangi yanılsamalarla şaşılası bir şekilde yaptıklarını bilmiyorum. Onlardan biri Ankhises'in anasını[4] ya da düşün ki *öküz çobanı*, *dönek*, *yankesici*[5] gibi bilinmeyen sıradan bir sözcüğü, harap olmuş bir papirüs yaprağında ortaya çıkardıkça ya

[1] Hikâyeye göre Kymeli bir eşek, bir aslan postu bulmuş, posta bürünüp halka korku salmış, ta ki Kyme halkı, onun çıkıntı yapan kulaklarını fark edip bir eşek olduğunu anlayıncaya kadar. Bu nedenle Kymeliler bütün insanların en aptalları sayılmışlar. (*Adagia*, 612)

[2] Agrigentum kentinde tiranlık yapan Phalaris (İÖ 6. yüzyıl) ve Sicilya'da Syracusae kentinde tiranlık yapan Dionysios (yak. İÖ 432-367).

[3] Quintus Remmius Palaemon (İS 1. yüzyıl): Romalı dilbilimci.

* Aelius Donatus: Dil bilgisi kitabı Ortaçağ'da okutulan Romalı dilbilimci ve hatip.

[4] Tanrıça Aptallık iki eserde ele alınan soruya gönderme yapmaktadır. Biri, Aineias'ın babası Ankhises'in sütanasının kim olduğunu sorgulayan Iuvenalis (*Saturae*, 7.234), diğeri Troya kraliçesi Hekabe'nin annesini sorgulayan Suetonius'tur (*Tiberius*, 70.3).

[5] Sırasıyla *bubsequa*, *bovinator*, *manticulator*.

da biri, eksik gedik harflerle yazılmış eski bir taş parçasını bir yerden kazıyıp çıkardıkça, ey Iupiter, o zaman sanki Afrika'yı fethetmişler ya da Babil'i ele geçirmişler gibi nasıl bir coşku, nasıl bir zafer, nasıl övgüler, artık demeyin keyfine. Hele bir de son derece gösterişsiz, tatsız tuzsuz dizeleriyle orada burada gösteriş yaptıkça –hani hayran olanlar da yok değildir– artık açıkça Maro'nun ruhunun göğüslerine girdiğine inanırlar[1] ama aralarında karşılıklı övgüler yağdırmalarından, birbirlerine hayran kalmalarından ve sırayla sırtlarını kaşımalarından daha hoş hiçbir şey yoktur. Eğer başka biri, bir sözcükte yanlış yaparsa ve o yanlışı, şans eseri şu gözü tez olan yakalarsa Herakles aşkına, anında nasıl bir dram, ne kavgalar, nasıl bir velvele, ne hakaretler! Eğer yalan söylüyorsam bütün zarif dil bilgisi hocalarının günahını alayım. Yunancayı, Latinceyi, matematiği, felsefeyi, tıbbı ve gerisini mükemmel bir şekilde bilen ve artık altmış yaşında olan birini tanıyorum. Geri kalan her şeyi bir yana bırakıp yirmi yıldan fazla dil bilgisinde kendine azap çektirdi ve işkence etti, Yunanlardan ya da Latinlerden hiç kimsenin şimdiye kadar yanıt bulamadığı "Bir söylev nasıl sekiz bölüme ayrılmalıdır?" sorusuna çözüm buluncaya kadar yaşayabilirse kesinlikle mutlu olacağını düşünerek sanki biri, bir bağlacı zarfların yetki alanına giren bir ifade kılarsa savaş açıp intikam almak gerekiyormuş gibi. Ve bu incelikle ne kadar dil bilgisi hocası varsa o kadar –hayır daha çok– dil

[1] Şair Publius Vergilius Maro vurgulanmaktadır.

bilgisi vardır; nitekim benim *Aldus*um[1] tek başına beşten fazla dil bilgisi eser yayımladı. Yabancı dilde ya da sıkıcı yazılmış ne kadar eser varsa hiçbirini okumadan ve incelemeden es geçmedi; beyhude yere bu türde çaba sarf eden herkese haset ederek ve olur da birinin şu onuru, elini çabuk tutup almasından ve onca yıl verdiği emeklerin boşa çıkmasından umutsuzca korkarak. Buna delilik mi yoksa aptallık mı demeyi tercih edersin? Benim için hiç önemli değil, sadece bir canlı yahut bütün canlıların en zavallısı olarak öyle bir mutluluğa yelken açmasının ve yazgısını, Pers krallarıyla bile değiştirmek istememesinin benim lütfumla olduğunu itiraf edin.

Şairler bana daha az borçlu olsalar da benim cemiyetimden olduklarını kabul ederler, atasözünün dediği gibi *özgür bir tür* olarak. Bunların bütün gayreti, aptalların kulaklarını saçma sapan şeylerle ve gülünç masallarla okşamaktan başka bir şey değildir. Söylemesi hayret verici olsa da şairler, kendilerine ölümsüzlük ve tanrılara denk bir yaşam vaat ettiği için bu masallara sadece körü körüne inanmakla kalmazlar, aynı zamanda başkalarına da aynı şeyi vaat ederler. Diğerlerine kıyasla bu sınıfın dostu Philautia ve Kolakia'dır, ölümlülerin hiçbir türü tarafından daha içten ve sadık bir şekilde tapılmam.

Ardından hatipler gelir. Aslında sahte savunmalar ve

[1] Aldus Manutius Venetianus (Aldo Manuzio, yak. 1449-1515). Erasmus'un *Stultitiae Laus* adlı eseri yazmadan önce evinde kaldığı ve birlikte çalıştığı bilim insanı, editör ve Aldine Yayınevi'nin kurucusudur.

filozoflarla iş birliği yapmalarına rağmen yine de bunların da benim cemiyetimden olduklarını sadece birçok başka şey değil, aynı zamanda özellikle şu şey yani başka saçmalıkların yanı sıra şaka yapmanın yöntemi üzerine o kadar özenli ve o kadar çok yazmaları kanıtlar. Herennius'a söz söyleme sanatını yazan her kimse,[1] o derece aptallığı mizah türü arasında sayar. Bu sınıfın önde geleni olan Quintilianus'un eserinde bir bölüm, gülme üzerinedir[2] ve *Ilias*'tan daha uzundur: Aptallığa o kadar çok yer verirler ki sıkça hiçbir kanıtla çürütülemeyen şey, gülmeyle savuşturulur. Olur da biri, aptalca sözlerle yani Aptallık sanatıyla kahkahalar attırmanın aptallıkla ilgili olmadığını düşünürse, o başka. Kitaplar yayımlamakla ölümsüz ünün peşine düşen şunlar da bu türden halis muhlis aptallardır. Sadece bunların hepsi değil, aynı zamanda özellikle katışıksız saçmalıklarla papirüs yapraklarını dolduranlar bana çok şey borçludurlar. Çünkü birkaç âlimin yargısına göre derin bilgiyle yazanlar, tenkitçi olarak ne Persius'u ne Laelius'u görmezden gelenler,[3] kendilerine sürekli işkence ettikleri için sanırım mutlu olmaktan ziyade zavallıdırlar. Eklerler, değişti-

[1] Marcus Tullius Cicero'nun *Rhetorica Ad Herennium* adlı eseri. Erasmus'un zamanında eserin Cicero'ya ait olup olmadığı konusunda kuşkular vardı.

[2] Marcus Fabius Quintilianus'un *Institutio Oratoria* adlı eserindeki "De Risu" (Gülme Üzerine) adlı bölüm vurgulanmaktadır.

[3] Yergi yazarı Loukianos'un çağdaşı olan ve çok eğitimli bir adam olan Persius vurgulanmaktadır.

* Laelius: Scipio Africanus'un arkadaşı, Cicero tarafından bilge bir hatip olduğu için övülmüştür.

rirler, çıkarırlar, geri koyarlar; baştan başlarlar, yeniden düzenlerler, teşhir ederler, dokuzuncu yıla geçerler,[1] hiç tatmin olmazlar. İşe yaramaz bir ödül ve kuşkusuz pek az kişinin şu övgüsünü o kadar büyük bir bedelle, onca uykusuz geceyle, her şeyin en tatlısı olan uykuyu ziyan edip onca alınteriyle, onca işkenceyle satın alırlar. Şimdi sağlığı yitirmeyi ekle, görünüşün mahvoluşunu, kısmi görme kaybını ya da körlüğü, yoksulluğu, haseti, zevklerden kaçınmayı, erken yaşlanmayı, zamanından önce ölümü ve bu türden başka şeyler varsa onları da ekle. O bilge, bir ya da iki yarı kör tarafından onaylanmak için o kadar büyük günahların sadakayla savuşturulması gerektiğini düşünür. Oysa benim şu yazarım, gece hiç çalışmadan hakikat bir şekilde ruhuna görünürken, herhangi bir şey kamış kalemine esin verirken ya da düşlerini hemen yazıya dökerken, ne kadar çok saçmalık yazarsa o kadar çok kişi yani tüm aptallar ve eğitimsizler tarafından onaylanacağını bilip papirüs yapraklarını çok az miktarda israf ederek ne kadar daha mutlu bir şekilde delirir. Sorun nedir, şu üç bilgili adamın onları okursa küçümsemesi mi? Ya da o kadar az bilgenin oyunun, itiraz edenlerden oluşan o kadar geniş kalabalık için ne ifade edeceği mi? Ama başkalarına ait eserleri kendilerininmiş gibi yayımlayanlar daha akıllıdırlar, hem başkasına ait hem büyük emekle sağlanan ünü, sözcüklerle kendilerine aktarırlar.

[1] Quintus Horatius Flaccus'un bir dizesi vurgulanmaktadır: "Nonumque prematur in annum." (*Ars Poetica*, 388)

Elbette bu şeye güvenenler özellikle eser hırsızlığından suçlanabileceklerini bile düşünmelerine rağmen yine de belli bir zaman bunun tadını çıkaracak ve bu esnada para kazanacaklardır. Halk tarafından övüldükleri, "İşte bu, o ünlü adam," diye kalabalıkta parmakla gösterildikleri, kitapçılarda satıldıkları, her sayfanın başında üç adı, özellikle yabancı uyruklu adı ve şu büyülere benzer şeyler okunduğu zaman kendilerinden ne kadar memnun olduklarını görmek dikkate şayandır. Ey ölümsüz tanrı, nasıl yani, adlardan başka bir şey yok mu? Dünyanın genişliğini dikkate alırsan, pek az kişinin öğrenmesi ve o kadar az insanın övmesi gereken adlardan başka bir şey yok mu? Kaldı ki eğitimsiz insanların bile farklı yargıları vardır. Hem neden sık sık o adlar icat edilir ya da eskilerin kitaplarından seçilir? Biri kendini Telemakhos, diğeri Stelenos ya da Laertes, bu Polykrates, şu Thrasymakhos olarak adlandırmaktan zevk alırken artık hiçbir şeyi dikkate almaz, kitabı bukalemuna, sukabağına ya da filozofların söyleyip durdukları gibi Alfa'ya ya da Beta'ya atfetsen bile. Şu da pek hoştur, birbirlerini karşılıklı mektuplarla, şiirlerle, methiyelerle sırayla övüp dururlar; aptallar aptalları, bilgisizler bilgisizleri. Bu Alkaios olarak onun yargısıyla, şu Kallimakhos olarak bunun yargısıyla düşüncesini değiştirir. Buna göre şu, Marcus Tullius'tan daha üstün, şuna göre bu, Platon'dan daha bilgilidir. Hatta bazen onun rekabetiyle ünlerini artırmak için bir rakip ararlar. Bu nedenle kararsız halk, muhalif gruplara ayrı-

lır, her iki lider güzelce savaşıp galip olarak ayrılıncaya kadar. Bilgeler, bu aptalca –ki öyledir de– şeylere gülerler. Çünkü kim inkâr eder? Ama bu sırada, kendi zaferlerini Scipiolarınkiyle değiştirmeyecek olsalar bile benim lütfumla tatlı tatlı yaşarlar. Bu esnada okumuş kişiler de zevkten dört köşe olup bu şeylere gülerken ve başkalarının deliliğinden yarar sağlarken bana çok şey borçludurlar ki bunu, bütün insanların en nankörü değillerse, geçersiz kılabilirler.

Okumuşlar arasında avukatlar ilk sırayı kendilerine mal ederler ve hiç kimseden hoşlanmazlar. Sisyphos'un kayasını sürekli yuvarlarken[1] ve altı yüz yasayı aynı ruhla korurken davayla ilgili hiçbir şeyle ilgilenmeyip, açıklamalarla açıklamaları, düşüncelerle düşünceleri üst üste yığıp bunun en zor iş olarak görünmesini başarırlar. Çünkü zor ve aynı şekilde sürekli olan şeyin göz kamaştırıcı olduğunu düşünürler.

[1] Aiolos'un oğlu olan Sisyphos, ölümlülerin en kurnazı olarak tanınmıştı. Zeus, nehir tanrısı Asopos'un kızı Aigina'yı kaçırıp Philonte'den Oinone'ye götürürken Korinthos'tan geçtiğinde Sisyphos onu gördü. Her yerde kızını arayan Asopos ona başvurduğu zaman Sisyphos ona, kentin hisarında bir kaynak fışkırtması koşuluyla kızını kaçıranın kim olduğunu açıklayacağına dair söz verdi. Asopos bunu kabul edince Sisyphos da suçlunun Zeus olduğunu söyledi. Bunun üzerine Zeus, onu hemen yıldırımıyla çarparak Ölüler Diyarı'na gönderdi ve orada sonsuza dek bir kayayı yuvarlaya yuvarlaya bir yokuşun başına çıkarmaya mahkûm etti. Kaya, yokuşun başına gelir gelmez kendi ağırlığıyla gerisin geriye yuvarlanıyor ve Sisyphos aynı kayayı yeniden çıkarmak zorunda kalıyordu.

Bunlara Dodona kazanından[1] daha konuşkan bir insan türü olan mantıkçıları ve Sophistleri ekleyelim. Bunlardan biri, seçilmiş yirmi kadınla gevezelikte yarışabilir yine de konuşkan oldukları kadar kavgacı olmasalardı daha mutlu olurlardı, o kadar ki keçi yünü hakkında son derece inatla ve şiddetle kavga ederler ve gereğinden fazla çekişmekle çoğu kez hakikati kaybederler. Yine de Philautia, bunları mutlu kılar, üç tasımla donanıp tereddüt etmeden herhangi bir konu hakkında herhangi biriyle göğüs göğüse çarpışmaya cüret ederler. Diğer yandan inatçılık bunları yenilmez kılar, karşılarına Stentor'u çıkarsan da.[2]

Bunların ardından sakalları ve pelerinleriyle saygıdeğer, sadece kendilerinin akıllı olduğunu, geri kalan bütün ölümlülerin gölgeler olarak oradan oraya uçuştuklarını beyan eden filozoflar ortaya çıkarlar. Gerçekten sayısız dünyalar inşa ettikleri zaman sanki yaratıcı doğanın olaylarının gizlerine ermişler ya da sanki tanrıların meclisinden bize gelmişler gibi zerre kadar tereddüt etmeden Güneş'i, Ay'ı, yıldızları, yörüngeleri, başparmak ya da

[1] Çok konuşup hiç susmayan kişilere "Dodona kazanı" denirdi. Yunanistan'ın kuzeybatısında Epiros kentindeki Zeus kehanet merkezindeki kâhin, kutsal korudaki meşe ağaçlarının rüzgârda çıkardığı hışırtıları dinleyip kehanet yanıtı verirdi. Yanıt almak isteyenleri hayrete düşürmek, etkilemek ve tapınağın gizemini artırmak için kutsal korudaki ve tapınağın çevresindeki ağaçlara rüzgâr sesinin yankı yaparak artmasını sağlayan bronz gonglar asılır, bu gonglar sürekli tınlayıp ses çıkarırdı. Ayrıca dileğinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini öğrenmek için buraya gelenler, pahada ağır bronz kazanlar, leğenler, güğümler, vazolar gibi adak sunuları ve hediyeler getirirlerdi.

[2] *Ilias* destanında Yunanların habercisi olan ve sesi, elli insanın sesine denk çıkan söylencesel bir karakter.

şeritle ölçer gibi ölçerlerken yıldırımların, rüzgârların, tutulmaların ve diğer bütün açıklanamaz olayların nedenlerini naklederlerken ne kadar hoş delirirler. Bu sırada doğa, bunlara ve bunların çıkarımlarına azametle güler. Çünkü açıklanamayan her olay hakkında aralarında kılıç savaşı yapmaları, düşüncelerinde hiçbir şeyin ortaya çıkmadığına dair büyük bir kanıttır. Onlar hiçbir şeyi tam olarak bilmedikleri halde yine de her şeyi bildiklerini beyan ederler. Kendilerini bilmedikleri, zaman zaman bir çukuru ya da önlerine çıkan bir taşı görmedikleri halde ya çoğu, yarı kör olduğu ya ruhları yolculuk yaptığı için yine de *idea*ları,[1] tümel olguları, soyut biçimleri, ilk özdekleri, önemsiz şeyleri, işteleri mişteleri[2] gördüklerini beyan ederler, o kadar ince şeyleri ki sanırım keskin gözlü Lynkeus göremez. Sonra üçgenler, dörtgenler, çemberler ve bu türden matematiksel şekillerle, üst üste koyup labirent haline getirdikleri başka şekillerle ayrıca savaş safları gibi harfleri konuşlandırıp ardından bir safı diğer safın arkasına alarak bilmeyenlerin üstüne karanlık yaydıkları her seferde özellikle bayağı halkı küçümserler. Yıldızlara danışıp geleceği önceden bildirenler, büyüsel şeylerden zi-

[1] Platon'a göre nesnelerin görünümleri dışında, bir de *idea*lar olarak adlandırdığı asılları vardı. Nesneler zamanla kaybolup gider ama *idea*lar ebediyen kalırdı. Örneğin bir üçgen yok olabilir ama üçgenin *idea*sı yok olmaz ya da güzellik değişebilir ama güzellik *idea*sı asla yok olmazdı çünkü maddenin özü de *idea*dır ki asıl hakikat olan bu şeydir.

[2] Erasmus'un filozofları alaya almak için *ecce* (işte) zarfından türettiği anlamsız bir sözcük. Zarf anlamına yakın bir anlam vermek için *işteleri mişteleri* olarak çevirmeyi uygun gördüm.

yade mucizeleri vaat edenler, bunlara da inanan insanlar bulan şanslılar bu sınıftandır.

Belki din adamlarını sessizce es geçmek, şu Camarina'yı[1] hareket ettirmemek ve şu kokar çalıya[2] dokunmamak daha iyi olurdu. Çünkü tuhaf, küstah ve kolay öfkelenen bu tür insanlar, olur ya altı yüz mantıksal vargıyla bölük bölük bana saldırabilir, beni vazgeçmeye zorlayabilir ve bunu reddedersem beni hemen kâfir ilan edebilirler. Çünkü hiç uygun bulmadıkları kişiyi derhal şu yıldırımla korkutmayı âdet edinmişlerdir. Kuşkusuz, kendilerine karşı lütfumu en az derecede kabul eden başkaları olmadığı halde yine de bunlar da alelade olmayan adlarla bana bağlanmışlardır, kendi Philautiaları ile mutlu mesut, sanki üçüncü semayı mesken tutarlarken geri kalan bütün ölümlülere yerde sürünen koyunlar gibi öyle yüksekten bakarlar ve neredeyse acırlar. Sürüsüne bereket bilimsel tanımlarla, mantıksal vargılarla, sonuçlarla, açık ve kapalı önermelerle çevrilip korunmaları bir yana, o kadar çok sığınakları vardır ki Vulcanus'un

[1] Sicilya'nın güney kıyısında bir kent ve aynı adla anılan bataklık. İÖ 5. yüzyılda halk, birçok salgın hastalıktan ölmeye başlayınca bunun nedeninin çok kötü kokan Camarina bataklığı olduğu düşünülür ve kurutulup kurutulmaması konusunda kehanete danışılır. Kehanet, bataklığın kesinlikle kurutulmaması gerektiğini ve salgınların bir süre sonra kendiliğinden geçeceğini söyler ama salgınlar iyice yayılınca kehanet yanıtı umursanmadan Camarina bataklığı kurutulur. Daha önce bu bataklık sayesinde kente giremeyen Kartacalılar, kurutulan bataklık üzerinden doğrudan kente girerler ve bütün halkı kılıçtan geçirirler.

[2] Avrupa kökenli, çok kötü kokan bir ot (anagyris).

zincirleriyle bile yakalanamazlar.[1] Çünkü kavramları ayırdıkları ustalıkla sıvışırlar; bunlarla bütün düğümleri o kadar kolay keserler ki Tenedos yapımı çifte balta daha iyi kesemez, yakınlarda icat ettikleri onca sözcük ve acayip ifadelerle dolup taşarlar. Dahası gizli saklı gizemleri kendi düşüncelerine göre açıklarlar: Dünya hangi yöntemle kuruldu ve düzenlendi? Şu günahın lekesi hangi kanallardan gelecek nesillere geçti? Hangi yöntemlerle, hangi ölçüyle, ne kadar kısa sürede Mesih, Bakire'nin rahminde gelişimini tamamladı? Son Akşam Yemeği'nde mevzu bahis olmayan kazalar nasıl var olabilir?[2] Ama bunlar fasa fisodur. Şunların ise büyük ve *aydınlanmış* olarak adlandırdıkları din adamlarına layık olduğunu düşünürler, eğer günün birinde bunlara rastlarlarsa kulak kesilirler: Acaba kutsal nesilde var olan şey nedir? Acaba Mesih'te daha çok oğulluklar var mıdır? Acaba tanrı babanın oğlundan nefret etmesi, olası bir önerme olabilir mi? Acaba tanrı, kadın, şeytan, eşek, su-

[1] Vulcanus, topal ve çirkin bir tanrı olmasına rağmen güzellik tanrıçası Venus'la evlenmişti ama tanrıça onu savaş tanrısı Mars'la aldatıyordu. Bu kaçamağı bir gün Güneş tanrısı Helios gördü ve Vulcanus'a haber verdi. Topal tanrı o kadar yıkıldı ve intikam alma arzusuyla doldu ki hemen atölyesine gidip görünmez ağlar ve bronz zincirlerle bir düzenek hazırladı. Bu düzeneği evlilik yatağının üstüne yerleştirdi ve gizlenip Mars'la Venus'u beklemeye başladı. Çok geçmeden her ikisi de gelip yatağa yattığında ağlardan ve zincirlerden oluşan düzenekle sıkıca sarılıp yakalandılar. Vulcanus, âşıkları rezil etmek için bütün tanrıları çağırdı ama tanrılar hem bu duruma çok güldüler hem de Mars'ın yerinde keşke biz olsaydık diye hayıflandılar.

[2] Tüm dinlerde olduğu gibi Hıristiyanlıkta da kaza inancı vardır. Kaza, Allah'ın ezeli ilminde bildiği ve takdir ettiği her şeyin zamanı geldiğinde ortaya çıkmasıdır.

kabağı, çakmaktaşı şekline bürünebilir miydi? O zaman sukabağı nasıl vaaz verecekti, nasıl mucizevi şeyler yapacaktı, nasıl çarmıha gerilecekti? Eğer Mesih'in bedenini çarmıhta asılı olduğu zaman kutsasaydı, Petros neyi kutsayacaktı? Ve acaba o anda Mesih'in insan olduğu söylenebilecek miydi? Acaba yeniden dirilişinden sonra şimdi açlığa ve susuzluğa karşı önceden tedbir alanların[1] yemek yemesi ya da içmesi caiz olacak mı? Sayısız ince saçmalıklar vardır, bunlardan daha ince olanlar, şimdiki zamanla, nesillerle, ilişkilerle, kazalarla, safsatalarla, iştelerle miştelerle ilgili, bunları hiç kimse gözleriyle kavrayamaz Lynkeus dışında, o kadar ki hiçbir yerde olmayan şeyleri de zifiri karanlıkta görür. Ekle şimdi bunlara şu karşıt düşünceleri, o kadar karşıt ki Stoacıların *paradoks*lar[2] olarak adlandırdıkları şu kehanetler, bunlarınkine kıyasla son derece kaba ve ödünç alınmış görünür; örneğin, bin insanın boğazını kesmek, pazar günü bir yoksulun kundurasına dikiş atmaktan daha hafif bir suçtur; bütün dünyanın kendi gıdasıyla ve dedikleri gibi örtüsüyle birlikte yok olması, istediğin kadar önemsiz olursa olsun, küçücük bir yalan söylemekten daha iyidir. Kaldı ki bu incecik incelikleri, skolastik âlimlerin hayli ince yöntemleri o kadar çoğaltır ki labirentlerden Gerçekçilerin, Adcıların, Thomasçıların, Albertusçuların,

[1] Burada oruca niyetlenmeden önce bir şeyler atıştırmak vurgulanmaktadır.
[2] Çelişkiler.

Ockhamcıların, Scotusçuların[1] sargılarından daha çabuk kurtulursun, henüz hepsini de değil, yalnız belli başlılarını söyledim. Bütün bunlarda o kadar çok bilgi, o kadar çok zorluk vardır ki bizzat Havariler, din adamlarının bu yeni türüyle bu konular üzerine müzakere etmeye zorlansalardı, onların başka bir ruha ihtiyaçları olurdu diye düşünüyorum. Paulos, inancını gösterebildi ama aynı kişi, "İnanç, umut edilmesi gereken şeylerin dayanağı, görülmeyen şeylerin özüdür,"[2] dediğinde bunu hiç de bilimsel bir şekilde tanımlamadı. Aynı kişi iyi niyetliliği mükemmel bir şekilde gösterdiği halde Korinthoslulara yazdığı ilk mektubun on üçüncü bölümünde bunu hiç de mantıksal olarak bölüp tanımlamadı. Ve onlar gerçekten Son Akşam Yemeği'ni dindarca kutsamalarına rağmen *nereden nereye* terimi hakkında, ekmek ve şarabın Mesih'in bedenine ve kanına dönüşümü hakkında, aynı bedenin nasıl farklı yerlerde olduğu hakkında, Mesih'in semadaki, çarmıhtaki, Son Akşam Yemeği'nde sadakat yemini sırasında bedensel farklılığı hakkında, ekmeğin

[1] Sırasıyla: 1) Ortaçağ realizmi olarak bilinen akım ve bu akımın taraftarları. 2) Ortaçağ nominalizmi olarak bilinen akım ve bu akımın taraftarları. 3) "Melek gibi akademik doktor" lakabıyla tanınan Aziz Thomas Aquinas'ın (1225-1274?) başlattığı akım ve onun taraftarları. 4) İS 13. yüzyılda Bavyeralı Albertus Magnus'un başlattığı akım ve onun taraftarları. 5) "Yenilmez akademik doktor" lakabıyla tanınan Ockhamlı William'ın (1288-1347) başlattığı akım ve onun taraftarları. 6) "İncelikli akademik doktor" lakabıyla tanınan Ioannes Duns Scotus'un (1266-1308) başlattığı akım ve onun taraftarları.

[2] "Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium." (*Vulgatae Pauli Apostoli Epistula ad Hebraeos*, 11.1)

ve şarabın Mesih'in bedenine ve kanına dönüşümünün hangi noktada olduğu hakkında, bir yandan konuşurken, diğer yandan maddeden ayrılıp yok mu oldu gibi sorular onlara sorulsaydı düşündüğüm gibi bu şeyleri ayıran ve tanımlayan Scotusçulara denk bir kurnazlıkla yanıt veremezlerdi. Havariler, İsa'nın annesini tanıyorlardı ama onlardan kim, Âdem'in işlediği günahın lekesinden onun nasıl korunduğunu bizim din adamlarımız gibi filozofça açıkladı? Petros anahtarları aldı, değersiz birine teslim etmeyen İsa'dan aldı da elbette nedensiz olmayan o inceliği yani bilgisi olmayan bir adamın da bilimin anahtarına nasıl sahip olabildiğini yine de anladı mı bilmiyorum? Havariler fark gözetmeden vaftiz ediyorlardı, buna rağmen vaftizin şekilsel, maddesel, etkisel ve sonuçsal nedeni nedir diye hiç öğretmediler ne de geçici ve kalıcı ruhsal belirtiler diye bir şey ima ettiler. Onlar, "Tanrı, ruhtur ve inananların ona ruh ve hakikat olarak inanması gerekir,"[1] diyen İncil'in şu cümlesinden başka hiçbir şeyi amaç edinmeden gerçekten gönülden inanıyorlardı. Kömürle duvara çizilmiş bir tasvire sadece iki parmağını uzatmış, uzun saçlı ve başının arkasındaki kabartmada üç harf varsa[2] Mesih gibi tek ve aynı inançla tapılması gerekseydi o zaman hakikatin onlara ayan

[1] "Spiritus est Deus, et eos, qui adorant, eum in spiritu et veritate oportet adorare." (*Iohannes*, 4.23-24)

[2] Hz. İsa tasvirlerinin arka planındaki yuvarlak halka içinde görünen OΩN harfleri yani *articulum*la yazıldığı zaman Ὁ Ὤν (Varlığa gelen O) vurgulanmaktadır.

beyan açılmış olduğu görünmezdi. Otuz altı yılını doğa bilimlerinde, Aristoteles'in doğa ötesi bilimlerinde ve Scotusçularda çürütmüş biri dışında bunları kim anlar? Havariler, iyi niyeti tekrar tekrar zihne sokarlar ve aynı kişiler, karşılıksız gösterilen iyilikle hoşnut eden iyilik arasında ne fark olduğunu hiç ayırmazlar. İyi hizmetlere teşvik ederler, hizmeti *opus operans* ve *opus operatum*[1] olarak ayırmazlar. Her yerde iyi niyeti zihinlere sokarlar, zoraki gösterilen iyi niyettten ayırmazlar, tesadüf mü gerçek mi, yaratılmış mı yaratılmamış mı olduğunu da açıklamazlar. Günahtan nefret ederler ama olur ya Scotusçuların ruhuyla esinlenmeden günah olarak adlandırdığımız o şeyin ne olduğunu bilimsel olarak tanımlayabilselerdi ölmeye razı olurdum. Çünkü bilgisine göre herkesi değerlendirebilen Paulos'un sık sık soruları, tartışmaları, secereleri ve dediği gibi, sözcük savaşlarını reddedeceğine inanmam olanaksızdır eğer şu kurnazlıkların ustası olsaydı, özellikle bütün mücadelelerin verildiği, cehalete ve kıt akıllılığa karşı çarpışmaların yapıldığı o zamanlar, Khrysippos'a özgü inceliklerden ziyade efendilerimizin[2] incelikleriyle çarpışmaya girişilseydi.

---

[1] *Opus operans*: Dinî bir ayinin manevi etkisinin doğrudan ayinin kendisine (opus) değil, öznenin (operans) eğilimine bağlı olduğunu belirten dinî bir terim (=İcra eden).
Opus operatum: Özneden bağımsız olarak dinî bir ayinin icra edilmesindeki manevi etkinin içinde ona verilen lütuf nedeniyle yapıldığını belirten dinî bir terim (=İcra edilen).

[2] Dönemin din hocaları ima edilmektedir.

Bu efendiler, pek mütevazı olmalarına rağmen tesadüfen Havariler tarafından dikkatsizce ya da bilgece olmayan bir şey yazıldıysa aslında reddetmezler de uygun bir şekilde yorumlarlar; elbette kısmen Eskiçağ'a kısmen Havari adına onur vererek. Herakles adına, hocalarından[1] bir kelime bile duymadıkları o kadar büyük konular hakkında Havarilere soru sormak hiç uygun olmazdı elbette. Aynı şey eğer Khrysostomos'ta, Basilios'ta, Hieronymos'ta meydana gelseydi o zaman *kabul edilemez* diye kayıt düşmek yeterli olurdu. Ve gerçekten Havariler, Yahudi olmayan filozofları ve fıtrat bakımından çok inatçı olan Yahudileri yani o zamanlar Scotus'un biricik *Quodlibet*'ini[2] zihnen anlamaya hiçbirinin yeterli olmadığı o insanları, tasımlardan ziyade yaşamları ve mucizeleriyle yatıştırdılar. Şimdi hangi Yahudi olmayan, hangi kâfir, o kadar çok inceliğe hemen boyun eğmiyor, eğer kavramayacak kadar mankafa değilse ya da ıslık çalacak kadar utanmaz değilse ya da şimdi denk bir savaş olması için aynı kementlerle donanmadıysa sanki büyücüyü büyücüyle savaştırır gibi ya da kutsal kılıçlarıyla birbirlerine karşı savaşan ikili gibi çünkü o zaman Penelope'nin çözgülerinden başka hiçbir şey sökülmez.[3] Ve aslında ben-

[1] Havarilerin öğreticisi Hz. İsa vurgulanmaktadır.

[2] Fransiskan tarikatına bağlı Ioannes Duns Scotus'un yirmi bir dinî sorudan oluşan elyazması.

[3] Ithaka kralı Odysseus Troya Savaşı'na gidip, uzun zaman dönmeyince onun hanımı olan Penelope'yle evlenmek isteyen taliplerin sayısı arttıkça artmıştı ve bu talipler gece gündüz Odysseus'un evinden çıkmıyor, ziyafet üstüne ziyafet çekiyorlar, Penelope'ye sürekli baskı yapıyorlardı. Penelope

ce Hıristiyanlar akıllı olabilirlerdi, bir zamanlar tehlikeli Mars'la savaşlar yapan o kaba saba askerlerin kıtaları yerine pek gürültücü Scotusçuları, pek inatçı Ockhamcıları, yenilmez Albertusçuları, Sophistlerin tüm bölüğüyle birlikte Türklere ve Sarazenlere[1] karşı gönderselerdi sanırım o zaman bütün çarpışmaların en mükemmelini ve daha önce görülmeyen zaferi görürlerdi. Çünkü kim, şunların hilekârlıklarının yakıp tutuşturmayacağı kadar soğukkanlı olabilir? Kim, bu tür dikenlerden acı duymayacak kadar aptal olabilir? Kim, onların yaydıkları zifiri karanlıkta yolunu bulacak kadar keskin gözlü olabilir? Aslında bütün bunları size sanki şakaymış gibi anlattığımı sanıyorsunuz. Hiç şaşırmadım ama hayır; din adamlarının arasında ilimlerde oldukça iyi eğitilenler olduğu için onların ince hareketler olarak düşündükleri bu boş inceliklerden tiksinirler. Bazıları vardır, açıklanmasından ziyade hürmet edilmesi gereken o kadar gizli ilimler hakkında o kadar kirli ağızla konuşmaya, Yahudi olmayanların o kadar meşum inceliklerle tartışmalarına, o kadar küstahça açıklamalar yapmalarına ve kutsal dinin azametini o kadar buz gibi ve

---

çok uzun süre onları bir şekilde geçiştirip oyalamış ama taliplerin artık sabrı kalmamıştı. Bunun üzerine kocasına her zaman sadık kalan kraliçe bir çözüm buldu. Kaynatası Laertes'in kefenini dokumadan taliplerin hiçbiriyle evlenmeyeceğini ancak işi bitince evlenmek için onlardan birini seçeceğini söyledi. Talipler bu şartı kabul ettiler. Böylece Penelope, kaynatasının kefenini dokumaya başladı ama sabahtan akşama kadar dokuduğu kefen bezini zaman kazanmak için her gece söküyor sabah yeniden dokumaya başlıyordu.

[1] Haçlı Seferleri sırasında "Hıristiyan olmayan" anlamında Müslümanlara takılan ad.

evet, aşağılık sözcükler ve düşüncelerle kirletmelerine bir tür zındıklık gibi lanet eden ve tanrıya karşı yapılmış en büyük saygısızlık sayan. Ama bu sırada en mutlu şekilde kendilerinden hoşnutturlar ve hatta kendilerini alkışlarlar o derece ki gece gündüz kendilerini meşgul eden en hoş ninnilerle azıcık bir boş zaman bile bulmazlar ki İncil'i ya da Paulos'un mektuplarını bir kez açıp da okusunlar. Ve bu sırada okullarda bu saçmalıkları konuşurken başka türlü yıkılacak olan tüm kiliseyi şairlere göre Atlas'ın semayı omuzlarıyla desteklediği gibi,[1] tasımlarının sütunlarıyla desteklediklerini düşünürler. Şimdi şunun ne kadar büyük bir mutluluk olduğunu düşünün, kutsal yazıları sanki bal mumuymuş gibi kendi arzularına göre yeniden biçimlendirirlerken birkaç sözde ilim adamının onayladığı vargılarının Solon'un yasalarından daha uygun görüldüğünü ve başrahibin kararlarına tercih edilmesi gerektiğini iddia ederlerken herhangi bir şey onların açıklanabilir ve açıklanamaz vargılarıyla kare açı yapmazsa sanki dünyanın tenkitçileri gibi tekzibe[2] zorlarlarken "Bu önerme rezalettir, şu önermede saygının zerresi yok, o önerme mezhep kokuyor, bu önerme kulağa kötü geliyor," diye kerametten haber verirler ki diplomalı âlimlerin oyu eklenmedikçe ne vaftiz ne İncil ne Paulos ne Petros ne kutsal Hie-

[1] Antik Yunan söylencesine göre Titan Atlas, Zeus'un egemenliğine son vermek için Devlerle Olymposlu tanrılar arasında yapılan savaşa katılmış, savaşın sonunda Devler yenilince Zeus, Atlas'ı gökyüzünü omuzlarında taşımakla cezalandırmıştır.

[2] Yazarın daha önce yazdığı bir ifadenin ve fikrinin aksini savunduğu yazı.

ronymos ya da Augustinus, evet en Aristotelesçi Thomas bile Hıristiyan olduğunu kanıtlayabilsin. Hüküm vermede ne kadar büyük bir incelik! Öyle ya, "Lazımlık pis kokuyorsun"[1] ve "Lazımlık pis kokuyor" keza "Kazanlar kaynatmak"[2] ve "Kazanı kaynatmak" ikilemlerinin eş düzeyde olduğunu söyleyen kişinin Hıristiyan olmadığını kim anlardı, şu bilgeler öğretmeselerdi? Kim, bir kişinin bile hiç okumayacağı yanlışların o kadar büyük karanlığından kiliseyi kurtarırdı, eğer kocaman mühürleriyle bunları kuşaktan kuşağa aktarmasaydılar? Hakikaten bunları yaparken çok mutlu değiller miydi? Ayrıca Cehennem'in bütün her şeyini sanki o Cumhuriyet'te birçok yıl devirmiş gibi öyle mükemmel bir şekilde resmederken çok mutlu değiller miydi? Bunun yanı sıra kendi hükümlerine göre yeni dünyalar inşa ederken kuşkusuz bahtiyar ruhların uygun bir şekilde yürüyebilecekleri, ziyafet çekebilecekleri hatta top oynayabilecekleri bir yer eksik olmasın diye şu en geniş ve en güzel olanı ilave ettiklerinde çok mutlu değiller miydi?[3] Bunlarla ve bu türden iki bin saçmalıkla bunların kafaları o kadar dolmuş ve şişmiştir ki sanırım Pallas'a sancılanıp baltasını beynine vurması için Vulcanus'a

[1] *Matula putes* gramer açısından yanlıştır, doğrusu *matula putet* (Lazımlık pis kokuyor) olmalıdır.

[2] *Ollae fervere* gramer açısından yanlıştır, doğrusu tekil ya da çoğul nesne almış olarak yazılmasıdır, yani ya *ollam fervere* (Kazan kaynatmak [Belirtisiz nesne]/Kazanı kaynatmak [Belirtili nesne]) ya da *ollas fervere* (Kazanlar kaynatmak [Belirtisiz nesne]/Kazanları kaynatmak [Belirtili nesne]).

[3] Din adamları tarafından eklenen ve *empyreum* olarak adlandırılan gökyüzündeki onuncu kat.

yalvardığı zaman Iupiter'in beyni öyle zonklamamıştır.[1] Kamu tartışmalarında onların kafasının onca sargıyla dikkatlice sarıldığını görürseniz hiç şaşırmayın, aksi halde beyinleri parçalanıp etrafa sıçrardı. Bazen şu şeylere de gülüp dururum, din adamları kendilerini öyle üstün gördüklerinde, özellikle yabancı dilde tiksinti verici bir şekilde konuştuklarında o kadar kekelerler ki kekeme biri dışında hiç kimse tarafından anlaşılamazlar. Halk, zekâsıyla kavramadığı için onlar bunu *maharet* olarak adlandırırlar. Nitekim kutsal yazıların dil bilgisi hocalarının kurallarına boyun eğmeye zorlanırsa saygınlığının kalmayacağını iddia ederler. İşte din adamlarının şu olağanüstü azameti, yanlış konuşmak sadece onlara caizse alt sınıftan birçok işçiyle ortak sahip oldukları bir şey olduğu halde. Güya dindar bir şekilde *efendilerimiz* olarak selamlandıkça artık en sonunda tanrılara en yakın olduklarını düşünürler, Yahudilerin nezdinde dört harf neyse,[2] gerçekten bu hitapta öyle gizli bir şey olduğunu sanırlar. Bu nedenle *MAGISTER NOSTER* (Efendimiz) hitabını,[3] büyük harflerden başka türlü yazmanın caiz olmadığını söylerler. Eğer

[1] Pallas Athena (Minerva), Zeus ile akıl tanrıçası Metis'in kızıdır. Ouranos ile Gaia, Zeus'a Metis'in kızı olursa, ardından bir erkek çocuğunun olacağını ve onu tahtından indireceğini söylediler, bunun üzerine Metis gebeyken Zeus onu yuttu. Doğum zamanı gelince Zeus, Hephaistos'tan (Vulcanus) baltasıyla kafasına vurmasını söyledi. Zeus'un yarılan kafasından silahlı bir kız fırladı ve yeri göğü titreten bir nara attı.

[2] Tetragrammaton: Tanrının adı olduğuna inanılan dört harf (יהוה / YHWH = YeHoWaH).

[3] İncil'de geçen "Magister vester unus est, Christus" ifadesine atıf yapılmaktadır. (*Matthaeus*, 23.10)

biri ahlaksızca *Noster Magister* (Bizim Efendimiz) derse o kişi, din kavramının bütün azametini tek seferde yerle bir etmiş demektir.

Mutluluk açısından bunlara en yakın olanlar kendilerini genel olarak Dindarlar ve Keşişler olarak adlandırırlar; her ikisi de çok yanlış birer lakaptır çünkü hem onların büyük çoğunluğu dinden çok uzaktır hem her yerde karşınıza çıkıp dururlar.[1] Eğer ben, birçok yöntemle yardımlarına koşmasaydım herhangi bir şeyin onlardan daha sefil olabileceğini düşünmüyorum. Çünkü herkes bu tür insanlara öyle lanet eder ki tesadüfen karşılaşmanın uğursuzluk olduğuna inanır; buna rağmen onlar kendilerini görkemli bir şekilde pohpohlarlar. Öncelikle Kutsal Kitap'la uzaktan yakından hiçbir ilişkileri olmadığı için bunun en üstün dindarlık olduğunu düşünürler, kaldı ki okuyamazlar bile. Sonra aslında nakit ödenen ama anlaşılmayan o ilahilerini, eşekvari sesleriyle kiliselerde anırırken o zaman gerçekten azizlerin kulaklarını büyük bir zevkle okşadıklarını düşünürler. Bunlardan bazısı da vardır ki pisliğini ve dilenciliği pahalıya satar, kapıların önünde yüksek sesle böğüre böğüre ekmek ister; evet, geri kalan dilencilerin kazancına az buz zarar vermeden her handa, binek arabasında, gemide rahatsız eder. Bu şekilde pislikleriyle, bilgisizlikleriyle, hödüklükleriyle, utanmazlıklarıyla en hoş insanlar olarak, dedikleri gibi,

[1] Asıl anlamında "kimsesiz" demek olan μοναχός sözcüğü daha sonra "keşiş" anlamında kullanılmıştır.

Havarileri bize yansıtırlar. İhlal etmek günah olur diye güya matematiksel hesaplardan yararlanıp her şeyi kuralına göre yapmalarından daha hoş olan şey nedir? Ayakkabıya kaç düğüm atılmalı, bağcığı hangi renk olmalı, cüppe kaç ara çizgi ve kumaşla farklı kılınmalı, hasır işi kemerin genişliği ve görünüşü nasıl olmalı, kukuletanın genişliği ne olmalı, saç kaç parmak genişliğinde olmalı, kaç saat uyunmalı? Hakikaten bedensel ve zihinsel o kadar büyük farklılıklar varken bu eşitliğin eşitsizlik olduğunu kim görmez? Ve yine de bu saçmalıklarla başkalarını açıkça değersizleştirirler, karşılıklı birbirlerini küçümserler ve Havarilere özgü iyi niyeti tavsiye eden insanlar olarak cüppenin kuşağının başka türlü bağlanması, renginin biraz daha koyu olması yüzünden her şeyi tuhaf dramlarla harmanlarlar. Bunlardan bazısı o kadar koyu dindardır ki Kilikya keçesinden başka cüppe, Miletos yününden başka içlik giymez; buna karşın diğerleri, üstlerine keten cüppe ve içlerine yün içlik giyerler. Yine parayla temas etmekten boğan otuymuş gibi korkan ama bu sırada ne şaraptan ne kadınlara dokunmaktan kaçınan başkalarını da görebilirsin. Hepsinin tuhaf çabası, yaşam yolunda bir şekilde uyumsuz olmak içindir. O çaba, Mesih'e benzer olmak için değil, birbirleri arasında farklı olmak içindir. Ayrıca mutluluğun en büyük kısmı lakaplardadır, bunlar *Franciscani* olarak adlandırılmaktan zevk alırken bunların arasında da kimileri *Coletae* kimileri *Minores* kimileri *Minimi* kimileri *Bullistae* olarak

yine şunlar *Benedictini*, onlar *Bernardini*, bunlar *Brigidenses*, şunlar *Augustinenses*, bunlar *Guilhelmitae*, onlar *Iacobitae* olarak adlandırılmaktan zevk alırlar; sanki Hıristiyanlar olarak adlandırılmak gerçekten küçük bir şeymiş gibi. Bunların büyük bölümü, dinî törenlerinde ve geleneksel ayrıntılarda o kadar çaba sarf eder ki tek bir semanın o kadar büyük işlere layık bir ödül olmadığını düşünür, Mesih'in bütün bu değersiz şeyleri değil, emri olan iyi niyetliliği isteyeceğini düşünmeden. Biri her türden balıkla şişmiş karnını gösterecek, diğeri söylediği yüz ölçek ilahiyi boşaltacak, öbürü tuttuğu sayısız orucu sıralayacak ve tek bir öğle yemeğiyle patlayan midesini suçlayacak, biri yedi yük gemisiyle zar zor taşınabilecek kadar büyük dinî törenler yığınını göz önüne serecek, diğeri altmış yıl boyunca parmaklarına çifte eldiven geçirmeden parayla hiç temas etmediğiyle övünecek, öbürü kukuletasını çıkaracak; o kadar kirli ve ağır ki hiçbir denizci takmaya tenezzül etmez. Başka biri, her zaman aynı yere yapışmış kalarak elli beş yıl boyunca sünger hayatı yaşadığını anlatacak, diğeri sürekli ilahiyle sesinin kısıldığını, öbürü yalnızlıktan uyuşup kaldığını, başka biri sessizlik yeminiyle dilinin hareket etmediğini söyleyecek. Ama Mesih, onların başka türlü hiç sonu gelmeyecek övünmelerini kesip "Nereden çıktı Yahudilerin bu yeni soyu?" diyecek. "Ben, gerçekten benim olan tek bir emir biliyorum ama onun hakkında hiçbir şey duymuyorum. Bir zamanlar huzurunuzda

kıssaların örtüsüne bürünmeden kukuletalar, dualar ya da oruçlar için değil, iyi niyetle yapılan hizmetler için babama ait olan mirası vaat ettim. Yaptıklarını gereğinden çok bilenleri, tanımıyorum ve benden daha kutsal görünmek isteyen onlar, isterlerse kâfirlerin[1] semalarını ele geçirebilirler ya da onların gelenekçiklerini benim emirlerime tercih edenler, onlar tarafından kendilerine yeni bir sema inşa edilmesini emredebilirler." Bunları duydukları zaman hem denizcileri görecekler hem sürücülerin kendilerine tercih edildiklerini, hangi yüzle birbirlerine bakacaklarını sanıyorsunuz? Ama bu sırada lütfum sayesinde kendi umutlarıyla mutludurlar.

Siyasetten uzak olmalarına rağmen özellikle şu din dilencilerini de *itiraflar* olarak adlandırdıkları araçla herkesin her sırrını ellerinde tuttukları için hiç kimse küçümsemeye kalkışmaz. Bu şeyleri ele vermeyi günah saydıkları halde içtikleri zaman oldukça hoş hikâyelerle eğlenmek isterler ama olayı sadece tahminlere yer bırakacak şekilde açığa vururlar, bu esnada isimleri es geçerler. Olur da biri, bu kocaman eşekarılarını tahrik ederse o zaman halk toplantılarında hakkıyla intikam alırlar ve imalı sözlerle düşmanı damgalarlar; o derece imalı ki mankafa dışında herkes anlar. Ağızlarına kemik

[1] İskenderiye'de din hocalığı yapan gnostik Basilides, 365 tane sema olduğunu iddia etmiştir; bu nedenle Hıristiyan kilisesi onu kâfir saymıştır. Basilides'in müritleri en yüce tanrı olarak Abraksas'a (ABPAΞAΣ) ve kurtarıcı olarak Hz. İsa'ya tapmışlardır. Onlara göre A ve B 1 ve 2, P ve A 100 ve 1, Ξ ve A 200 ve 1, son harf olan Σ ise 60 sayısına karşılık gelip toplamda 365 yapıyordu.

fırlatmadan önce havlamaya nokta koymazlar. Haydi gerçekten söyle bana, kendi toplantılarında tamamen gülünç bir şekilde söylev veren yine de hatiplerin belagât hakkında naklettikleri şeyleri pek hoş taklit eden onların yerine hangi komedyeni, hangi seyyar satıcıyı izlemeyi tercih edersin? Ölümsüz tanrı! Nasıl el kol hareketleri yaparlar, seslerini nasıl uygun şekilde değiştirirler, nasıl cıvıldarlar, nasıl gösterişli davranırlar, nasıl sürekli başka başka yüz ifadesi takınırlar, nasıl her şeyi haykırışlarıyla harmanlarlar. Birader biradere bu konuşma sanatını sanki gizli bir ilimmiş gibi el verip devreder. Gerçi bunu bilmek bana caiz olmasa da bir şekilde tahminlerle ilerleyeceğim: Giriş kısmında şairlerden ödünç aldıkları bir şey olarak hitap ederler, sonra iyi niyetlilik hakkında söylev vermek için sözü Mısır'daki Nil Nehri'nden başlatırlar ya da çarmıhın gizemini anlatmak için Babil ejderhası Baal'dan hayırlı bir başlangıç yaparlar ya da oruç hakkında açıklama yapmak için sözü Zodyak'ın on iki takımyıldızından başlatırlar ya da inanç hakkında söz söylemek için uzun bir süre çemberi kareleştirmek[1] üzerine ön konuşma yaparlar. Bizzat ben, müstesna bir aptalı –pardon âlimi demek istiyordum– dinledim. Bu adam, pek kalabalık bir toplantıda kutsal üçlünün[2] gizemini açıklamak, bununla hem sıradışı bilgisini

[1] Bir daire ile aynı alana sahip bir kare elde etmek mümkün müdür? sorusuna yanıt arayan antik bir geometri problemidir.

[2] Trinitas: Baba – Oğul – Kutsal Ruh.

göstermek hem din adamlarının kulaklarını tatmin etmek için bodoslama yeni bir yoldan girdi, kuşkusuz harflerden, hecelerden ve sözcükten sonra adın ve fiilin, yüklem durumundaki adlaşmış sıfatın ve adın uyumundan; pek çok insan şaşkın şaşkın bakarken ve bazıları Horatius'tan şu ifadeyi mırıldanırken: "Bunca kokuşmuş şey nereye varacak?"[1] Sonunda olayı şu noktaya götürdü, dil bilgisi hocalarının gramere giriş eserlerinde bütün üçlünün tasviri nasıl ifade edildiyse öyle ifade edildiğini gösterdi ki matematikçilerin hiçbiri bu tasviri kumda daha belirgin bir şekilde çizemezdi yani. Ve o büyük din adamı, bu söylev için sekiz ay boyunca öyle uğraşmıştı ki kuşkusuz gözlerinin bütün gücünü dehasının mızrağına çevirdiği için bugün köstebekten daha kördü. Gözlerinin körlüğü canını sıkmıyordu ve bunu, satın aldığı şu şana karşılık küçük bir bedel olarak düşünüyordu. Tarafımızdan seksen yaşında başka biri dinlendi, o derece din adamı ki bizzat Scotus'un onda yeniden doğduğunu sanırsın. O, IESUS[2] adının gizemini açıklamak için onun hakkında söylenebilecek ne varsa bizzat harflerin içinde şayan-ı hayret bir incelikle gizlendiğini, ismin üç halinde farklı çekim gösterdiği için bunun kutsal üçlünün aşikâr sembolü olduğunu, ismin ilk hali olan *Iesus* "s" harfiyle, ikinci hali olan *Iesum* "m" harfiyle, üçüncü hali olan *Iesu* "u" harfiyle bittiği için bunun altında kelimelerle tarif edilmez bir gizem yattığını, kesinlikle kanıt teşkil eden bu üç harfle onun baş-

[1] "Quorsum haec tam putida tendunt?" (*Satirae/Sermones*, 2.7.21)
[2] Hz. İsa'nın Latin harfleriyle yazılmış şekli.

langıç, merkez ve son olduğunu açıkladı. Geriye kalıyordu bu harflerdeki tarif edilmez gizemin matematiksel hesaplaması. Bu nedenle IESUS adını öyle iki eşit parçaya ayırdı ki beşinci harf ortada kaldı,[1] sonra onun Museviler nezdinde *Syn* olarak adlandırılan ϒ harfi olduğunu anlattı. Sanırım İskoç dilinde *günah* anlamına geliyor ve bu nedenle Iesus'un dünyanın günahlarını ortadan kaldırmak için var olduğu herkesin huzurunda ilan edilebilirdi. Herkes, bu kadar yeni bir yaklaşım karşısında ağzını açmış öyle hayran kalmıştı ki özellikle din adamları, bir zamanlar Niobe'nin başına gelenler az kalsın onların başına gelecekti,[2] hani haşmetli kazığıyla Canidia'nın ve Sagana'nın gece ayinlerini izleyen şu incir ağacından Priapos'un başına gelenler neredeyse benim başıma gelmek üzereyken.[3] Ama nedensiz değil. Çünkü şu Yunan soylu Demosthenes ya da Latin soylu Cicero ne zaman benzer bir yöntem icat etti? Ko-

[1] Erasmus'un kaleminden konuşan Tanrıça Aptallık, sözde din adamının IESUS adını IE ve US olarak ikiye ayırıp ortada kalan S harfini beşinci harf saymasına hayret etmektedir.

[2] Antik Yunan söylencesinde Tantalos'un kızı ve Pelops'un kız kardeşi olan Phrygia kraliçesi Niobe, Amphion'la evlendi ve ondan yedi kızı ve yedi oğlu oldu. Çocuklarıyla gurur duyan Niobe, sadece bir kez doğum yapıp tanrısal ikizleri (Apollon ve Artemis) doğuran Tanrıça Leto'yu (Latona) küçümsedi. Bunu duyan tanrıça, çocuklarından kendi öcünü almalarını istedi. Bunun üzerine Apollon, Niobe'nin yedi oğlunu, Artemis de yedi kızını, oklarıyla öldürdü. Acılar içinde kalan Niobe taş kesildi ve kasırgayla çevrilerek memleketi Sipylos'a götürüldü. Bugün Manisa'daki Sipil Dağı'nın ya da Ağlayan Kaya olarak bilinen kayalıkların Niobe olduğu söylenir.

[3] Horatius'un kaleme aldığı bu şiirde incir ağacından yapılma bir korkuluk olarak dikildiği bahçede Canidia ve Sagana adındaki cadıların gece ayinlerini izleyen Priapos, korkudan ödü patladığı için gaz kaçırmıştır. (*Satirae/ Sermones*, 1.8)

nuyla alakası olmayan bir giriş, onlar için kusurlu sayılırdı, sanki öğretmeni doğa olan domuz çobanlarının paldır küldür konuşmaya başlaması gibi. Ama bu okumuşlar, ön girişin –çünkü öyle adlandırıyorlar– geri kalan konuyla hiçbir alakası olmazsa sonunda öyle üstün bir söylev olacağına inanırlar ki dinleyen bu sırada hayran kalırken kendi kendine şunu mırıldanabilir "Şimdi nereye varacak?" Güya *anlatı*[1] bölümüne karşılık gelen üçüncü sırada İncil'den hızla ve sadece yapılması gereken bir şeymiş gibi rastgele bir şey yorumlarlar. Dördüncü sırada artık yeni bir karaktere bürünen söylevle dinî bir inceleme başlatırlar, zaman zaman *ne yeryüzüyle ne de semayla ilgisi olan* ve bunun da belagât sanatına ait olduğunu düşünürler. Bu noktada azametli adlarını kulaklara zorla sokan ağırbaşlı âlimler, incelikli âlimler, en incelikli âlimler, melek gibi âlimler, kutsal âlimler, yenilmez âlimler, sonunda dinî kaşlarını kaldırırlar. O zaman daha büyük ve daha küçük tasımları, vargıları, gerekçeleri, evirip çevirmeleri, en soğuk ve ukalaca saçmalıklardan daha fazlasını bilgisiz halkın önünde atıp tutarlar. Artık geriye kendisinin en seçkin sanatkâr olduğunu kanıtlamaya uygun olan beşinci perde kalır. Bu noktada sanırım *Speculum Historiale*'den[2] ya da

[1] Narratio.

[2] *Speculum Historiale* (Tarihsel Ayna): Fransız din adamı Vincent de Beauvais tarafından yazılan *Speculum Maius* (Büyük Ayna) adlı eserin bir bölümü. Dünyanın tarihini ve Ortaçağ vaizleri tarafından örnek olarak kullanılan meselleri içerir.

Gesta Romanorum'dan[1] aptal ve basit bir hikâyeyi, halk yararına naklederler ve aynı hikâyeyi kinayeli, mecazi ve manevi bir şekilde yorumlarlar. Ve böylece Horatius'un *insan başlı, vb.* diye yazdığına göre hiç yaklaşamadığı bir tür olan kendi *Khimaira*larını[2] sonlandırırlar. Ama bir söylevin girişinin sakin olması ve hiç gürültülü olmaması gerektiğini kimlerden duymuşlar bilmiyorum. Bu nedenle öyle bir giriş yaparlar ki kendi seslerini bile duymazlar, sanki hiç kimse anlamasın diye söylenmiş gibi. Bazen duyguları harekete geçirmek için bağırıp çağırmanın gerekli olduğunu duymuşlardır. Bu nedenle genellikle yavaş yavaş konuşurken hiç gerek yokken birden deli gibi bağırıp seslerini yükseltirler. Adamın çöplemeye ihtiyacı olduğuna yemin edebilirsin, bağırsan da fayda etmez. Üstelik konuşma ilerlerken körüklemek gerektiğini duydukları için başlangıç bölümlerinde hangi tarzda okurlarsa okusunlar, en sıkıcı konu olsa bile az sonra seslerinin tuhaf gücünden yararlanır ve sonunda öyle bir bitirirler ki nefeslerinin tükendiğine inanabilirsin. Daha sonra hatiplerin eserlerinde gülmekten dem vurulduğunu öğrendiler ve konuşmalarına bazı şakalar serpiştirmeye heveslendiler; ey dost Aphrodite, nasıl zarif, nasıl yerinde şakalar, kesinlikle lir karşısında eşek olduklarını söyleyebilirsin. Bazen de öyle diş geçi-

[1] *Gesta Romanorum* (Romalıların Başarıları): Yaklaşık bin üç yüz adet Latince hikâye ve kısa öyküden oluşan bir derlemedir.

[2] Antik Yunan söylencesinde vücudu aslan, arka bölümü ejderha, kafası keçi olan ve ağzından alevler saçan bir yaratık.

rirler ki yaralamaktan ziyade gıdıklarlar. Özellikle açık sözlü konuşmaktan ziyade öyle görünmek için çaba harcarken hayli gerçekçi yaltaklanırlar. Nihayetinde bütün oyun bu türdendir, bunları pazar yerindeki uzak ara alt edildikleri seyyar satıcılardan öğrendiklerine yemin edersin. Her ikisi de birbirlerine o kadar benzer ki bunlar mı onlardan, onlar mı bunlardan hitabet sanatını öğrendiler diye hiç kimse şüphe etmez. Buna rağmen bunlar da benim sayemde onları dinledikleri zaman halis muhlis Demosthenesleri ve Ciceroları dinlediklerini düşünenleri bulurlar. Bu tür insanlar özellikle kulaklarını memnun etmeye gayret ettikleri tüccarlar ve genç kadınlardır çünkü tüccarlar, uygun şekilde gururları okşanırsa haram işlerden elde ettikleri kazancın birazını pay olarak vermeyi âdet edinmişlerdir. Kadınlar, hem birçok başka nedenle hem özellikle kocalarına canları sıkılırsa bunların sinelerinde ağlayıp durdukları için bu sınıfı desteklerler. Sanırım, şu insan soyunun bana ne kadar borçlu olduğunu görüyorsunuz, törensel ve gülünç saçmalıklarla ve bağıra bağıra ölümlüler arasında tiranlık yaptıklarında kendilerinin Pauloslar ve Antoniuslar olduklarına inanırlar.

Gerçekten tıpkı lütuflarımı gizleyen şu nankör oyuncular gibi dindarmış gibi görünen hayırsızları, zevkle geride bırakıyorum. Çünkü artık en içten şekilde tapıldığım krallardan ve prenslerden oluşan, hakkıyla soylu saray halkı hakkında bir şeyler söylemekten memnun

olurum. Aslında bunlar, mantıklı bir aklın yirmi dörtte birine sahip olsalardı, yaşamlarından daha elem verici ya da kaçılması gereken şey ne olurdu? Çünkü yetkinin yalan yere yeminle ve ana baba katliyle elde edilmesi gerektiğini, hükümdar olarak yaşam sürmek isteyen birinin ne kadar büyük bir yükü omuzlarına aldığını ölçüp tartan biri, böyle bir yetkiyi üstlenmeyi düşünmeyecektir. İşlerin yönetimini üstlenen o kişinin şahsi bir iş değil, kamu işi yaptığını, halkın çıkarlarından başka hiçbir şey düşünmemesi gerektiğini, koyduğu ve feshettiği yasalardan parmağını bir karış çekmemesi gerektiğini; bütün resmî görevlerin ve görevlilerinin bütünlüğünü korumakla yükümlü olduğunu, tek adam olarak herkesin gözü önünde olduğunu, karakterinin dürüstlüğüyle insani olaylara en büyük kurtuluşu getirebilmek için bir yıldız gibi halkı selamlaması ya da ölümcül bir kuyruklu yıldız gibi en büyük belayı getirmesi gerektiğini ölçüp tartan biri, böyle bir yetkiyi üstlenmeyi düşünmeyecektir. Başkalarının kusurlarının ne aynı şekilde hissedildiğini ne o kadar geniş bir alana yayıldığını ölçüp tartan biri, böyle bir yetkiyi üstlenmeyi düşünmeyecektir. Bir hükümdar, öyle bir konumdadır ki dürüstlükten hafifçe saparsa anında bir sürü insanın hayatına şiddetli bir salgın yayar. O zaman talihin doğal olarak hükümdarlara verdiği ama doğru yoldan çıkarmayı huy edindiği hazza duyulan düşkünlük, dalkavukluk, safahat türünden şeyler, onu resmî görevinden alıkoyduğu için daha çok çaba

sarf etmesine ve endişe içinde tetikte beklemesine neden olur. Sonra tuzağın, nefretin ve diğer tehlikelerin ya da korkuların gerçekten o kralın kellesini tehdit ettiğini bir yana bırakayım; kısa süre sonra en ufak bir teşebbüsün bile hesabını yapacak olan o kişi, ne kadar sert olursa o kadar üstün bir şekilde hâkimiyeti elinde tutacaktır. Bunları diyeyim ve bu tür pek çok şeyi eğer bir hükümdar kafasını önüne alıp düşünseydi –akıllı olsaydı kafasını önüne alıp düşünürdü– sanırım ne hoş bir şekilde uyuyabilir ne yemek yiyebilirdi. Ama şimdi benim lütfumla bütün bu endişeleri tanrılara havale ederler, zarif bir şekilde kendileriyle ilgilenirler, içlerine sıkıntı doğmasın diye tatlı tatlı konuşmayı bilen biri dışında kimseye kulak vermezler. Eğer sürekli avlanırlarsa, güzel atlar beslerlerse, makamları ve devlet memurluklarını kendi çıkarları için satarlarsa, her gün yurttaşların varlığını eriten ve saray hazinesine aktarılan yeni hesaplar düşünürlerse bir hükümdarın her görevini layıkıyla yerine getirdiklerine inanırlar. En adaletsiz kişiyi adil göstermek için unvanlar icat etmelerini de ekleyin. Halkın duygularını herhangi bir şekilde kendilerine bağlamak için bir tür yaltaklanma olarak bahşettikleri hizmetin hesabını tutarlar. Bazen öyle hükümdarlar vardır ya, hani yasalardan bihaber, kamu yararına düşman, kişisel çıkarları için gayretli, hazlara müptela, eğitimden iğrenen, özgürlükten ve gerçekten nefret eden, güya devletin

kurtuluşundan başka hiçbir şey düşünmezken her şeyi şehvani duyguları ve kendi çıkarlarına göre ölçüp biçen, işte şimdi benim için öyle bir adam hayal edin. Sonra verin bu adama, birbirine kenetlenmiş bütün erdemlerin uyumuna işaret eden altın gerdanlığı, sonra kahramanlara özgü diğer bütün erdemlerde üstün gelmesi gerektiğini hatırlatması için mücevherlerle göz alıcı tacı, ayrıca adaletin ve hiçbir yönden bozulmamış yüreğin simgesi olan asayı, sonra devlete karşı duyulan kusursuz iyi niyetin kanıtı olan erguvan kaftanı. Eğer bir hükümdar bu süsleri kendi hayatıyla değiştirirse açıkça bu süslü püslü halinden utanacağını ve koca burunlu bir yorumcunun bütün bu tragedyavari kıyafeti, kahkahaya ve gülmeceye çevirmesinden korkacağını düşünüyorum.

Saray halkının önde gelenleri hakkında ne diyeyim? Onlardan daha bağımlı, daha köle, daha kalın kafalı, daha rezil hiçbir şey yokken yine de bütün varlıkların en üstünü olarak görülmeyi isterler. Bir tek bu konuda en mütevazı kişiler olarak altın, mücevher, erguvan kaftan, geri kalan erdem ve bilgelik nişanlarını bedenlerine takıp takıştırmak onları tatmin ettiği için devletle ilgili bütün çalışmaları başkalarına bırakırlar. Kralı *Efendimiz* olarak çağırabildikleri, üç sözcükle selamlamayı öğrendikleri, ardından *Lütufkâr*, *Egemen*, *Haşmetli* gibi nazik hitapların derin etki bıraktığını bildikleri, mükemmel bir maske taktıkları, şen şakrak şekilde iltifat ettikleri için kendilerinden pek memnun görünür-

ler. Çünkü bunlar gerçekten soylu ve saray halkından olan birine yakışan sanatlardır. Diğer yandan eğer bütün yaşam şeklini daha yakından incelersen kuşkusuz halis muhlis aptal olan Phaiakları bulursun,[1] Penelope'nin taliplerini.[2] Ekho,[3] size benden daha iyi aksettirdiği için şarkının geri kalanını biliyorsunuz. Öğleye kadar uyurlar, ücretle tutulan bir rahip yatağın yanında hazır ve nazır olduğunda hâlâ yatakta uzananların seve seve hemen ibadetini tamamlar. Az sonra kahvaltıya geçilir, zar zor bitirilmişken şimdi öğle yemeği araya girer. Bundan sonra zar oyunları, satranç, kart oyunları, dalkavuklar, soytarılar, fahişeler, cilveleşmeler, kaba saba şakalar... Bu sırada bir ya da iki ara öğün; ardından akşam yemeği, bundan sonra ikinci içki âlemi ama sadece Iupiter'in şerefine değil. İşte bu şekilde hayatın bütün dertlerinden uzak; saatler, günler, aylar, yıllar, asırlar akıp gider. Ben bile bazen tıka basa dolmuş bir halde ayrılırım, ardından uzunca bir kuyruk sürükleyip *nympha*ların arasında her birinin kendini tanrılara hayli benzer sandığı o gösterişçileri seyrederken Iupiter'e

[1] Phaiakların kralı Alkinoos ve halkı, Odysseus'un bütün yalanlarına inandıkları için halis muhlis aptal olarak nitelendirilmektedir. (*Odysseia*, 5.35)

[2] Yıllar geçtiği halde bir türlü geri dönmeyen kocası Odysseus'u bekleyen sadık Penelope ile evlenmek isteyen talipler, Odysseus'un sarayında her gün yiyip içip şölen yaparlar, günlerini gün ederlerdi. Bu bakımdan Tanrıça Aptallığın anlattığı saray halkına benzerler.

[3] Antik Yunan söylencesinde bir *nympha*. Zeus, *nympha*larla aşk kaçamakları yaptığı zaman Tanrıça Hera'yı gevezeliğiyle lafa tutup Zeus'a yardım ettiği ve bu oyunu, tanrıça tarafından anlaşıldıktan sonra sadece sözcüklerin sonunu söylemekle cezalandırılan, adı "yankı" anlamına gelen *nympha*.

daha yakın olmak için soylulardan biri, diğerini yatakta ileriye iterken her biri, boynunda servetiyle birlikte gücünü de gösteren epey ağır bir zincir taşıdığı için kendinden pek memnundur.

Hükümdarların yaşam tarzını, başrahipler, kardinaller ve piskoposlar çoktandır şevkle taklit etmişler ve neredeyse onları geçmişlerdir. Eğer biri, kar beyaz parlaklığıyla keten cüppenin neyi hatırlattığını düşünse her açıdan masum bir hayata nişan olduğunu anlar. İki boynuzlu külahın her iki ucunu birleştiren aynı düğüm ne anlama gelir, Yeni ve Eski Ahit'in bir arada bütün bir bilgi olduğunu düşün. Eldivenle korunan eller ne anlama gelir, insani şeylerle ilgili her tür temastan ari, bütün kutsal törenlere karşı tertemiz bir hizmet olduğunu düşün. Piskoposluk asası ne anlama gelir, kuşkusuz sana emanet edilen sürünün en uyanık koruyucusu olduğunu düşün. Önünde taşınan çarmıhın açıkça bütün nefsani düşkünlüklere karşı bir zafer olduğunu düşün. Bunları diyeyim ve bu tür birçok şeyi eğer biri düşünseydi hüzünlü ve kaygılı bir hayat yaşamaz mıydı? Ama şimdi kendileri otlanırken güzelce iş görüyorlar. Diğer koyunların güdülmesini ya bizzat Mesih'e emanet ediyorlar ya da Biraderler[1] diye çağırdıklarının ve vekillerinin başına atıyorlar. Taşıdıkları adın yani emek, ihtimam, kaygı anlamına gelen *piskopos* sözcüğünün ne anlama geldiğini anımsamıyorlar. Ağ ile para

[1] Fratres.

toplamaya gelince, elbette piskopos rolü oynuyorlar, kör gözcülük değil.

Aynı şekilde kardinaller, Havarilerin yerine halef olduklarını düşünselerdi onlardan yapılması istenen aynı şeyleri yaparlardı, kendilerinin nüfuzlu efendiler değil, kısa bir süre sonra kesinlikle hesap verecekleri manevi lütufların yöneticileri olduklarını düşünselerdi. Evet, cüppeleri içinde kısa bir süre için felsefe yapsınlar ve kendi kendilerine şöyle düşünsünler: Cüppenin bu beyazlığı ne anlama geliyor? Hayata karşı üstün ve seçkin masumiyet, değil mi? Lal rengi içlik, ne anlama geliyor? Tanrıya karşı yanıp tutuşan aşk, değil mi? Kıvrım kıvrım dökülen ve bir deveyi gizlemeye yeterli olduğu halde en saygıdeğer kişinin dişi katırını tümüyle içine alan geniş cüppe ne anlama geliyor? Herkese yardım etmek için iyi niyetini en geniş şekilde açtığını yani öğretmek, teşvik etmek, azarlamak, uyarmak, savaşları bitirmek, adi hükümdarlara direnmek ya da kanını sadece zenginlik için değil, seve seve Hıristiyan birliği için vermek değil mi? Gerçi bütün servet nereye akıyor, yoksul Havarilerin yerini alanlara, değil mi? Eğer bunları düşünselerdi diyeyim, o yeri işgal etmezler ve gönül rızasıyla terk ederlerdi ya da kesinlikle o kadim Havarilerin yaşadığı türden sıkıntılı ve kaygılı bir hayat sürerlerdi.

Mesih'in vekili olan başrahipler, o türden bir yaşamı taklit etmeye çalışsalar yani yoksulluğu, çileleri, bilgiyi,

çarmıhı, dünyevi hayatı küçümsemeyi ya da eğer *Papa* yani *Baba* adını ya da *en kutsal*[1] lakabını düşünseler, yeryüzünde daha elem verici ne olur? Ya da kim o mevkiyi, bütün varlığıyla satın alır da satın aldığını kılıçla, zehirle ve bütün gücüyle korur? Bilgelik bir kez onların başına gelseydi rahatları nasıl da kaçardı? Bilgelik mi dedim? Hayır, Mesih'in zikrettiği şu tuzun zerresi demeliydim. O kadar büyük zenginlik, o kadar büyük saygınlık, o kadar büyük servet, o kadar büyük zaferler, onca lütuf, onca makam, onca vergi geliri, onca muhabbet; onca at, katır, hizmetkâr, o kadar büyük zevkler gider –o kadar çok alışverişi, o kadar çok hasatı, o kadar mülk deryasını birkaç sözle anlatıverdiğimi görüyorsunuz– bunların yerine uykusuz geceler, oruçlar, gözyaşları, iç hesaplaşmaları, vaazlar, zahmetli çalışmalar, iç çekmeler ve bu türden binlerce içler acısı dert gelirdi. O zaman gerçekten şunun yani onca yazıcının, onca müstensihin,[2] onca kâtibin, onca avukatın, onca girişimcinin, onca sekreterin, onca katırcının, onca seyisin, onca tefecinin, onca *muhabbet tellalının* –neredeyse daha kibar bir söz iliştirdim ama kulaklarınıza epey kaba olanın gelmesinden korkarım– özetle Kutsal Makam'a *yük olan* –ağzımdan kaçtı, *onurlandıran* demek istiyordum– bu kadar devasa insan güruhunun açlığa sürükleneceğinin gözden kaçırılmaması gerekir. Gerçekten bu insanlık

[1] *Sanctissimus.*

[2] Bir yapıtın elyazısıyla kopyasını hazırlayan kimse.

dışı, iğrenilmesi ve çok daha fazla lanet edilmesi gereken suç, kilisenin en yüce hükümdarlarının ve dünyanın gerçek ışıklarının heybeye ve asaya geri çağrılmalarını gerektirir. Ama şimdi bir iş varsa o iş yeterinden fazla boş vakti olan Petros'a ve Paulos'a bırakılır ama zevk-u-sefa varsa kendileri üstlenirler. Ve benim lütfumla öyle olur ki neredeyse her tür insan, hayli kolay ve kaygısız yaşar, gizemli ve neredeyse sahneye özgü kostümle, törenlerle, mutluluk, saygıdeğerlik, kutsallık kavramlarıyla kutsamalar ve lanetlemelerle piskoposları oynarlarsa Mesih'le dopdolu olduklarını düşünürler. Mucizeler göstermek ilkel, zaman aşımına uğramış, şimdiki zamana hiç uymayan, halkı eğitmek zahmetli, kutsal metinleri yorumlamak ukalaca, dua etmek coşkusuz, gözyaşları dökmek sefilce ve kadınca, muhtaç olmak pis, yenilmek çirkin ve en yüce kralların bile zengin ayaklarının ucuna öpücükler kondurmasını zar zor kabul eden o kişiye layık bir şey değil, ölmek tiksinç, çarmıha asılmak da yüz karası bir şeydir. Geriye sadece Paulos'un söylediği tatlı kutsamalar ve şu silahlar kalır. Başrahipler bunlarda pek bir cömerttirler yani yasaklamalar, asıp kesmeler, kışkırtmalar, afarozlar, öç alan resimler ve şu korkunç yıldırımla bir işmar edip insanların ruhlarını Cehennem'in dibine göndermeler. Mesih'te en kutsal babalar ve Mesih'in vekilleri olmalarına rağmen, bu yıldırımı, kışkırtan Şeytan'la birlikte Petros'un mirasını azaltmaya ve kemirmeye çalışanlardan başka hiç kimseye daha

şiddetli fırlatmazlar. İncil'de "Her şeyi terk ettik ve seni takip ettik"[1] dediği halde onun mirasını tarlalar, kasabalar, vergiler, gümrük vergileri, mülk olarak adlandırırlar. Bunların uğruna Mesih için şevkle tutuşup kılıç ve ateşle oluk oluk akan Hıristiyan kanı eşliğinde çarpışırken o zaman en sonunda Mesih'in gelini olan kiliseyi havarice savunduklarına inanırlar, söyledikleri gibi düşmanları yiğitçe yere çalarak. Sanki kilisenin sessiz kalıp Mesih'in yok olup gitmesine izin veren, paralı kurallarla yükümlülük altında bırakan, zorlama yorumlarla tahrif eden ve kokuşmuş bir yaşamla onu öldüren günahkâr başrahiplerden daha ölümcül hiçbir düşmanı yokmuş gibi. Dahası, Hıristiyan kilisesi, kanla inşa edildiği, kanla güçlendirildiği, kanla zenginleştirildiği için kendi adamlarını usulünce koruyan Mesih, sanki şu anda ölmüş gibi öyle kılıçla savaşırlar. Savaş o kadar korkunç bir şeydir ki insanlara değil, vahşi hayvanlara yakışır, o kadar çılgıncadır ki şairler de Furialar tarafından salıverildiğine işaret ederler, o kadar bulaşıcıdır ki toplumlara toptan bela getirir, o kadar adaletsizdir ki en kötü haydutlar tarafından mükemmel bir şekilde idare edilmeye alışıktır, o kadar günahkârdır ki hiçbir şekilde Mesih'le uyuşmaz buna rağmen her şeyi görmezden gelip sadece bunu icra ederler. Bu noktada görebilirsin ahı gitmiş

[1] Erasmus şu cümleyi yazmıştır: "Reliquimus omnia, et secuti sumus te." Asıl metinde şöyle der: "Ecce nos reliquimus omnia. et secuti sumus te." (*Matthaeus*, 19.27)

vahı kalmış yaşlıların bile delikanlı cesaretiyle güç gösterdiklerini, harcamalardan yılmadıklarını, sıkıntılarla tükenmediklerini, herhangi bir şeyden korkmadıklarını yeter ki yasaları, dini, barışı, bütün insani işleri baştan aşağıya karmakarışık etsinler. Şu aşikâr çılgınlığı şevk, dindarlık, yiğitlik olarak adlandıran, bir adamın ölümcül kılıcını çekebilmesi ve kendi kardeşinin bağırsaklarına sokabilmesi için bir yol bulan buna karşın Mesih'in "Bir Hıristiyan komşusunu, kendini sevdiği gibi sevmelidir,"[1] emrinden dolayı o yüce iyi niyetlilikte sebat eden okumuş riyakârlar da yok değildir.

Bu şeylere örnek oluşturdular mı yoksa daha çok bazı Alman piskoposların işi diye mi kabul ettiler aslında hâlâ kuşkuluyum. Çünkü onlar pek doğal bir şekilde giyinme şeklini, kutsamaları ve bu tür başka merasimleri önemsemeden açıkça *satrap*[2] rolü oynarlar, o derece ki savaş meydanından başka bir yerde canını yiğitçe tanrıya teslim etmenin korkakça ve bir piskoposa hiç de yakışmayan bir şey olduğunu düşünürler. Rahipler güruhu kendi dansçılarının kutsallık açısından gözden düşmesinin caiz olmadığını düşünüp –yaşasın, ne büyük yiğitlik– öşüre karşılık olarak kılıçlarla, kargılarla, kayalarla ve silahların bütün gücüyle savaştırırlar. Bu noktada ayaktakımını dehşete düşürmek ve öşürden daha fazlasının tahsis edilmesi ge-

[1] Erasmus şöyle atıf yapar: "Proximo Christianus." Asıl metinde şöyle der: "Proximos ama sicut te ipsum." (*Marcus*, 12.31) (Komşularını kendini sevdiğin gibi sev).

[2] Pers valilerine verilen ad.

rektiğini kanıtlamak amacıyla eskilerin eserlerinden bir şey çıkarabilirlerse ne kadar keskin gözlü olurlar. Ama bu sırada halka sunmaya borçlu oldukları hizmet üzerine ne kadar çok şeyin rastgele okunduğu hatırlanmaz. Tepe tıraşı, bir rahibin bu dünyanın bütün arzularından azat olması ve ilahi şeylerden başka bir şey düşünmemesi gerektiğini ne olursa olsun onlara hatırlatmaz. Ama bu hoş insanlar, şu duacıklarını herhangi bir şekilde mırıldanırlarsa görevlerini hakkıyla yerine getirdiklerini söylerler, Herakles adına şaşarım, eğer bir tanrı bu duacıkları duyarsa ya da anlarsa çünkü onları bağıra bağıra okudukları zaman kendileri bile neredeyse duymaz ve anlamazlar. Aslında kârdan alınacak hasat için herkesin uyanık olması, bu işte herhangi birinin kuralları ihlal etmemesi, dinsizlerle rahiplerin ortak noktasıdır. Diğer yandan herhangi bir görev yükü varsa bunu ustalıkla başkalarının omuzlarına yüklerler, başkaları da başkalarına tıpkı top gibi elden ele devrederler. Eğer alaylı hükümdarlar hükmetmeleri gereken krallığın işlerini vekillerine devrederlerse, vekil de aynı şekilde vekiline devrederse rahipler de dindarlık için yapılan her çalışmayı *alçakgönüllü* oldukları için işte öyle halka bırakırlar. Halk, papazlar olarak adlandırdıkları kişilere devreder sanki onların kiliseyle hiçbir ticari alışverişleri yokmuş gibi, sanki vaftiz töreni adakları üzerinden hiçbir oyun dönmüyormuş gibi. Kendilerini *laikler*[1] olarak adlandıran, sanki Mesih'le değil dünya ile

[1] *Saeculares.*

kutsanan başrahipler, bu yükü müdavimlere devrederler; müdavimler, keşişlere; bir hayli gevşek keşişler, muhafazakârlara; hepsi aynı anda din dilencilerine; din dilencileri Carthusialılara[1] devrederler ki sadece bunların arasında dindarlık gömülüp gizlenmiştir ve o kadar gizlenmiştir ki hiçbir zaman görülemez. Aynı şekilde başrahipler maddi hasatta son derece gayretli, Havarilere özgü o gereğinden fazla uğraşılarını piskoposlara yüklerler, piskoposlar çobanlara, çobanlar vekillerine, vekiller din dilencisi biraderlerine. Bunlar da tekrar, koyunların yününü kırpanlara devrederler. Amacım, başrahiplerin ve rahiplerin yaşamını incelemek değil, kimse övgü düzmek yerine yerdiğimi sanmasın ya da kimse, kötüleri överken iyi hükümdarların aynı kefeye koyulduğunu düşünmesin ama birkaç sözcükle bunları anlatmamın nedeni, ayinlerimle kutsanmadığı ve beni kendine yakın kılmadığı sürece hiçbir ölümlünün hoşça yaşayabilmesinin mümkün olmadığını göstermek içindir.

Bu nasıl olabilir? Sanki anlaşma yapmışız gibi insani olayların kutsayıcısı olan *Rhamnusia*[2] da benimle o derece aynı düşüncededir ki şu bilgelere her zaman düşman olmuş, buna karşın aptallara uyusalar bile her mükâfatı

[1] Fransa'da Chartreuse kentinde kurulmuş bir tarikat. Thomas More gençliğinde Londra'da bu tarikata bağlı bir manastırda (Charterhouse) dört sene yaşadığı için Erasmus'un kaleminden konuşan Tanrıça Aptallık, bu tarikata saygı göstermekte ve onların sessizlik yeminine küçük bir gönderme yapmaktadır.

[2] Attika'da Rhamnuns (Lat. *Rhamnus*) olarak adlandırılan bir kasabada tapıldığı için Rhamnusia sıfatıyla nitelendirilen ilahi adalet tanrıçası Nemesis.

vermiştir. Şu *Timotheus*'u[1] tanıyorsunuz, hani bu nedenle bir lakabı ve hakkında şöyle bir atasözü bile vardır: "Balıkçı uyusa da ağı dolar,"[2] yine başka bir atasözü "Baykuş uçuyor."[3] Buna karşın bilgelere şunlar uyar: "Dördüncü ayda doğanlar",[4] "Seius'un atı nasip olmuş",[5] "Tolosa altını"[6] ama *Erasmus*umun atasözlerini[7] aşırmış görünmemek için atasözü yumurtlamaya son veriyorum. O halde konuya döneyim: Talih tanrıçası, kıt akıllıları, oldukça pervasız olanları ve "Her zar atılsın" sözünden hoşlananları sever ama bilgelik, insanları korkak kılar; bu yüzden her gün şu bilgelerin yoksullukla, açlıkla, leş kokusuyla, önemsenmeyen, utanç verici, iğrenç insanlar olarak ya-

---

[1] Atinalı bir general olan Timotheus'un talih tanrıçası tarafından desteklendiğine inanılırdı; bu nedenle ressamlar, o uyurken tanrıçayı başının üstünde uçar ve kentleri ağına doldurur şekilde resmetmişlerdir. (Aelianus, *Varia Historia*, 3.23)

[2] Ἡ εὔδοντος κύρτος αἱρεῖ. Hiçbir çaba sarf etmediği halde zengin olanları ifade eden bir atasözüdür. (*Adagia*, 482)

[3] Γλαὺξ ἵπταται. Baykuş, Tanrıça Athena'nın kutsal kuşu olduğu için uğurlu bir alamet olarak kabul edilirdi. (*Adagia*, 76)

[4] Ἐν τετράδι γεννηθέντες. Dördüncü ayda doğanların hayatlarında çok zorluk ve zahmet çekeceklerine, şanssız olacaklarına inanılırdı. Herakles'in de bu ayda doğduğu söylenir. (*Adagia*, 77)

[5] Romalı yazar Aulus Gellius eserinde Gnaeus Seius adında bir kâtipten söz eder. Bu adam heyecanıyla başa çıkamadığı atını Dolabella'ya satar, Dolabella, Cassius'a o da Marcus Antonius'a satar. At, satılan herkesin başına türlü belalar getirir; bu nedenle şanssız kişiler için bu atasözü söylenegelmiştir. (*Noctes Atticae*, 3.9; *Adagia*, 997)

[6] İÖ 105 yılında Konsül Quintus Servilius Caepio, Tolosa'yı yağmalayıp altınla dolu hazineyi çaldığında altına dokunan kim olursa feci şekilde can verdiği için dokunduğunu kurutan, nasipsiz ve uğursuz kişiler için bu atasözü kullanılmıştır. (*Adagia*, 998)

[7] Tanrıça Aptallık, Erasmus'un *Adagia* (Atasözleri) adlı eserine atıf yapmaktadır.

şadıklarını, aptalların ise para içinde yüzdüklerini, devletleri dümenleriyle yönlendirdiklerini kısaca her şekilde çiçek açtıklarını görürsünüz. Eğer biri, hükümdarları memnun etmenin ve şu benimkiler yani mücevherlerle parıldayan tanrılar arasında yaşamanın mutlu bir şey olduğunu düşünürse bilgelikten daha yararsız, evet, bu insan soyu nazarında daha yıkıcı ne olabilir? Zengin olmayı tasarlayan ama bilgeliği amaç edinen bir tüccar nasıl para kazanacaktır? Yalanı yakalanıp yüzü kızarırsa yalan yere yemin ettiği için gururu kırılır. Bilgelerin hırsızlık ve tefecilik konusunda şu azap veren kaygılarıyla nasıl başa çıkacaktır? Eğer bilge biri, kiliseye ait onurları ve zenginliği amaç edinse eşek ya da öküz, onlara bir bilgeden daha çabuk ulaşır. Eğer hazla yönetiliyorsan bu oyunun en büyük parçası olan kızlar, bütün kalpleriyle aptallara düşkündürler, bir bilgeden akrepten korkar gibi korkup kaçarlar. Biraz daha zevkli ve mutlu bir şekilde yaşamaya hazırlananlar, özellikle bilgeyi uzaklaştırırlar ve daha ziyade hangi hayvan olursa içeriye alırlar. Kısaca nereye dönersen dön, başrahipler, hükümdarlar, yargıçlar, yüksek kamu görevlileri, dostlar, düşmanlar, en büyükler, en küçükler nazarında her şey lütufkâr paralarla elde edilir. Bilgenin parayı küçümsediği gibi işte o şekilde para da ondan bile bile kaçmayı alışkanlık haline getirmiştir.

Övgülerimin hiç ölçüsü ve sınırı olmasa da söylevimin artık bir sonu olması gerekir. Bu nedenle anlatmayı bırakayım ama ondan önce beni yazılarıyla keza çalışmalarıy-

la ünlü kılan büyük yazarların olduğunu birkaç cümleyle açıklarsam, sanırım kimse aptalca yalnız kendimden hoşnut olduğumu düşünmez ya da avukatlar, hiçbir şey iddia etmediğim için beni suçlamazlar. Bu nedenle onların örneğine göre *konuyla alakası olmayan hiçbir şey* iddia etmeyeceğiz.

Öncelikle herkes çok iyi bilinen bir atasözüyle şuna ikna olmuştur: "Bir şeyin olmadığı yerde en iyisi, varmış gibi yapmaktır."[1] Bu nedenle çocuklara doğrudan ve hemen şu dize aktarılır: "Yerinde aptal(lık) taklidi yapmak, en yüce bilgeliktir."[2] Aldatıcı gölgesinin ve sadece taklidinin bile bilgili insanlardan o kadar büyük övgü kazandığı Aptallığın ne kadar büyük bir iyilik olduğunu artık siz tahmin edin. Ama Epikouros'un sürüsünden şu semirmiş ve parlak domuz,[3] çok daha açık bir şekilde "Düşüncelere aptallık kat," der; her ne kadar *tamamen* değil, *biraz* diye eklese de.[4] Aynı şekilde başka yerde "Yerinde aptal olmak da hoş bir şeydir,"[5] der. Yine başka bir yerde bilmekten ve altüst olmaktan ziyade deli ve beceriksiz görünmeyi yeğler.[6] Şimdi, Homeros'un nazarında şairin her yönden övdüğü Telemakhos, ardından *bebek* olarak adlandırılır

[1] *Ubi res abest, ibi simulationem esse optimam.*

[2] "Stultitiam simulare loco sapientia summa est." (*Disticha sive Dicta Catonis*, 2.18)

[3] Horatius bir şiirinde kendini Epikouros'un sürüsünden bir domuz olarak adlandırır: "Me pinguem et nitidum bene curata cute vises,| cum ridere voles, Epicuri de grege porcum." (*Epistulae*, 1.4.15-16)

[4] "Misce stultitiam consiliis brevem." (Horatius, *Odes*, 4.12.25-28)

[5] "Dulce et desipere in loco." (Horatius, *Carmina*, 4.12.28)

[6] "Delirus inersque videri, quam sapere et ringi." (Horatius, *Epistulae*, 2.126-128)

ve dram yazarları, erkek çocukları ve delikanlıları, sanki uğurlu bir alamet gibi aynı adla ve içtenlikle çağırıp dururlar. *Ilias*'ın kutsal şiiri, aptal kralların ve halkların çılgınlığından başka ne içerir? Cicero'nun şu "Her şey aptallarla doludur,"[1] övgüsü, ne kadar yerindedir. Çünkü her iyiliğin, ne kadar geniş alana yayılırsa o kadar üstün olduğunu kim bilmez?

Belki Hıristiyanların nazarında bu yazarların hükmü geçersizdir. Bu nedenle Kutsal Kitap'ın tanıklığında ve eğer uygun görülürse övgümüzü *yapalım* ya da okumuş yazarların yaptığı gibi önce söze başlamak sonra çetin bir konu üstlenmemizin *caiz* olduğunu bildirmeleri için din adamlarından *izin alalım*. Belki Helikon'dan yani o kadar uzun yoldan buraya *Mousa*ları yeniden çağırmak özellikle konu farklı olduğu için zulüm olabilir. Bu nedenle din adamı rolü oynayıp şu dikenler boyunca ilerlerken oklu kirpiden ve ak göğüslü kirpiden daha dikenli olan Scotus'un ruhunun kısa bir süre için *Sorbonne*'undan[2] çıkıp göğsüme girmesini ve çok geçmeden nereye isterse ya da Cehennem'in dibine gitmesini istemek belki daha uygun olacaktır. Keşke başka bir yüz takınmak caiz ve din adamına özgü bir donanım olsa. Aslında sanki gizlice Efendilerimizin belgelerini yağmalamışım da din konusunda o kadar büyük şeyler iddia ediyorum diye birinin beni hırsızlıktan dava

[1] "Stultorum plena sunt omnia." (*Epistulae ad Familiares*, 9.22.4)

[2] Erasmus'un Scotusçuluk akımıyla karşılaştığı Paris'teki ünlü okul.

etmesinden korkuyorum. Ama bence din adamlarıyla çok derin olan o kadar uzun ilişkiden sonra bir şeyler öğrenmem, o kadar hayret verici görünmemeli, şu incir ağacından Tanrı Priapos bile efendisi okurken biraz Yunanca öğrenip hatırladığına göre.[1] Loukianos'un horozu da insanlarla uzun süre bir arada yaşadığı için insan dilinde seve seve usta oldu. Ama artık hayırlı alametlerle sadede gelelim.

Vaiz[2] birinci bölümde "Aptalların sayısı sınırsızdır,"[3] diye yazdı. Sayıyı sınırsız olarak beyan ettiği zaman bütün ölümlüleri içerdiği görünmüyor mu, birkaçı dışında ki onları görmek birine vasıl oldu mu hiç bilmiyorum? Ama Hieremias,[4] onuncu bölümde "Her insan, bilgiden aptal oldu,"[5] diyerek bunu daha açık bir şekilde onaylar. Bütün insanlara aptallığı bırakıp bilgeliği sadece tanrıya teslim eder. Yine biraz daha yukarıda "İnsan, kendi bilgeliğinde böbürlenmesin,"[6] der. Neden insanın bilgeliğinde böbürlenmesini istemiyorsun, ey kusursuz Hieremias? "Kuşkusuz," diyecek, "bilgeliğe sahip olmaması nedeniyle."

---

[1] İncir ağacından yapılma bir korkuluk olarak bahçeye dikilen Priapos'un Homeros'u okuyan efendisini dinlemesi ve efendisinin yanlış telaffuz ettiği sözcükleri vurgulaması üzerine yazılmış bir şiire atıf yapılmaktadır. (*Priapeia*, 68)

[2] Latin dilinde *Ecclesiastes* olarak adlandırılan ve Hz. Süleyman tarafından yazıldığına inanılan Eski Ahit (Tevrat) kitaplarından biri.

[3] "Stultorum infinitus est numerus." (*Ecclesiastes*, 1.15)

[4] Ağlayan peygamber olarak adlandırılan Hieremias'ın Eski Ahit'in peygamberlerinden biri olduğuna inanılır. (Yun.: Ἱερεμίας/Türk. Yeremya/İng. Jeremiah)

[5] "Stultus factus est omnis homo ab scientia." (*Hieremias*, 10.14)

[6] "Non gloriet sapiens in sapientia sua." (*Hieremias*, 9.23)

Ama Vaiz'e geri dönüyorum. "Boşlukların boşluğu ve her şey boşluk,"[1] diye haykırdığı zaman insan hayatının Aptallığın oyunundan başka hiçbir şey olmadığını dememizin dışında başka ne hissetmiş olduğuna inanıyorsunuz? Elbette onun, kusursuz adaletiyle az önce söylediğimiz şu, "Her şey aptallarla doludur,"[2] sözü sıkça yinelenen Cicero'ya ait övgüye beyaz bir çakıl taşı[3] atan kişi olduğuna inanırsınız. Yine "Aptal, Ay gibi değişir, bilge, Güneş gibi sabit kalır,"[4] diyen o bilge Vaiz, bütün ölümlü soyun aptal olduğundan, bilgelik adının sadece tanrıyla örtüştüğünden başka ne ima etmiştir? Eğer gerçekten Ay'ı, insan doğası olarak yorumlarlarsa, bütün ışığın kaynağı olan Güneş'i tanrı olarak yorumlarlar. Bu, bizzat Mesih'in İncil'de söylediği bir tek tanrı dışında hiç kimsenin iyi olarak adlandırılmaması gerektiği sözüyle uyuşur. Bundan başka, Stoacı yazarlara göre akıllı olmayan aptalsa ve iyi olan keza akıllıysa kuşkusuz Aptallığın bütün insanları içermesi gerekir. Yine Süleyman, on beşinci bölümde "Aptallık," der, "aptal için neşedir,"[5] yani Aptallık olmadan hayatta hiçbir şeyin tatlı olmadığını açıkça itiraf

[1] "Vanitas vanitatum et omnia vanitas." (*Ecclesiastes*, 1.2)

[2] "Stultorum plena sunt omnia." (*Epistulae ad Familiares*, 9.22.4)

[3] Antik Dönem'de oylamalar beyaz ve siyah çakıl taşlarıyla yapılırdı. Oylama sonucu beyaz çakıl taşları sayıca fazlaysa kişi beraat eder, siyah çakıl taşları fazlaysa suçlu bulunurdu.

[4] Erasmus şu cümleyi yazmıştır: "Stultus mutatur ut luna, sapiens permanet ut sol." Vaiz'de asıl metin şöyledir: "Homo sanctus in sapientia manet sicut sol nam stultus sicut luna mutatur." (*Ecclesiastes*, 27.12)

[5] "Stultitia gaudium stulto." (*Liber Proverbiorum*, 15.21)

ederek. Şu söz de aynı amaca yöneliktir: "Bilgiyi yanına koyan, acıyı yanına koyar ve pek çok duyguda pek çok kızgınlık vardır."[1] O seçkin Vaiz, yedinci bölümde aynı şeyi açıkça itiraf etmiyor mu? "Bilenlerin kalbi, hüznün olduğu yerdedir ve aptalların kalbi, neşenin olduğu yerde."[2] Bu nedenle bizden de bilgi katmasaydı bilgeliği yeterince öğrenemezdi. Bana biraz inanıyorsanız birinci bölümde yazdığı şu sözleri kabul edin: "Kalbimi verdim sağgörüyü ve bilgiyi bilmek için, hataları ve *aptallığı*."[3] Bu noktada, *Aptallığın Övgüsü*'ne ulaştığının anlaşılması gerekir çünkü onu son kısma koymuştur. Vaiz yazdı ve bunun Vaiz'e ilişkin bir sıralama olduğunu biliyorsunuz: "Rütbesi bakımından birinci olan, son yeri alsın"[4] yani bu sıralama kuşkusuz İncil'in ahdine vefadır. Ama aptallığın bilgelikten daha üstün olduğunu, her kimse şu Ecclesiasticus[5] da kırk dördüncü bölümde açıkça kanıtlar. Platon'un eserinde Sokrates'le tartışanların yaptıkları gibi akıl yü-

[1] Erasmus şu cümleyi yazmıştır: "Qui apponit scientiam, apponit dolorem; et in multo sensu multa indignatio." Asıl metin şöyledir: "Eo quod in multa sapientia multa sit indignatio; et qui addit scientiam, addit et laborem." (*Ecclesiastes*, 1.18)

[2] "Cor sapientum, ubi tristitia est et cor stultorum, ubi laetitia." (*Ecclesiastes*, 7.5)

[3] "Dedique cor meum ut scirem prudentiam atque doctrinam erroresque et stultitiam." (*Ecclesiastes*, 1.17)

[4] Erasmus şöyle yazmıştır: "qui dignitate primus sit, is locum obtineat extremum." Asıl metin şöyledir: "Siquidem iuxta Christi doctrinam in Ecclesiastica hierarchia, qui dignitate primus est, is maxime minister est omnium." (*Ecclesiastae Sive De Concionandi Ratione,* 4)

[5] Sirak'ın oğlu olan Kudüslü Yahudi kâtip Ecclesiasticus'un İbranice yazdığı ahlaki öğreti kitabı, *Ecclesiasticus'un Kitabı* olarak adlandırılır.

rütmeme uygun bir yanıtla yardım etmeden önce Herakles adına, o bölümün sözlerini söylemeyeceğim. Nadide ve değerli olan şeyleri mi yoksa bayağı ve değersiz şeyleri mi saklamak daha uygundur? Neden susuyorsunuz? Siz saklasanız bile şu Yunan atasözü sizin yerinize yanıt verir: "İbriği kapının yanında bırakmak."[1] Sakın biri, bu söze dinsizce karşı çıkmasın ha, bunu Efendilerimizin tanrısı olan Aristoteles söylemiştir. İçinizden kim o kadar aptaldır ki mücevherlerini ve altınını yolda bıraksın? Herakles adına, sanırım bırakmaz. Onları en gizli odalara, o da yetmezse en korunaklı kasaların en gizli köşelerine koyarsınız, pisliği meydanda bırakırsınız. O halde oldukça değerli olan şey saklanıyorsa, oldukça değersiz olan şey dışarıya bırakılıyorsa Ecclesiasticus'un saklanmasını yasakladığı bilgeliğin, saklanmasını emrettiği aptallıktan daha değersiz olduğu açık değil mi? Şimdi bunu kanıtlamak için söylediklerini dinleyin: "Aptallığını saklayan insan, bilgeliğini saklayan insandan evlâdır."[2] Kutsal Kitap'ın ruhun içtenliğini de aptala atfetmesine ne dersiniz, bu esnada bilge, hiç kimsenin kendine benzer olmadığını düşünürken? Çünkü Vaiz'in onuncu bölümde yazdığı şeyi şöyle anlıyorum: "Ama aptal, yolda yürürken de aptal olduğu için herkesin aptal olduğunu düşünür."[3] Herkesi

[1] Τὴν ἐπὶ θύραις ὑδρίαν. (*Adagia*, 1065)

[2] "Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam." (*Ecclesiasticus*, 41.18)

[3] "Sed et in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos aestimat." (*Ecclesiastes*, 10.3)

kendine eşit kılmak, hiç kimse onun hakkında olağanüstü bir şekilde düşünmediği halde yine de övgülerini herkesle paylaşmak, üstün bir içtenliğin göstergesi değil midir? Bu nedenle o kadar büyük Kral,[1] otuzuncu bölümde: "İnsanların en aptalıyım,"[2] dediği zaman bu lakaptan utanmadı. Yahudi olmayanların öğretmeni şu Paulos da Korinthoslulara yazarken *aptal* lakabını seve seve kabul etmiştir: "Akılsız biri olarak söylediğim gibi," dedi, "ben daha çok"[3] sanki Aptallıkla yenilmek çirkin bir şey gibi. Ama bu sırada benim Yunancıklarım yaygarayı basarlar, bu zamanın onca din adamının gözlerini, dipnotlarını duman gibi başkalarına yayarlarken kargaların gözleri delmeye çalıştığı gibi delmeye çalışırlar, adını sık sık saygıyla andığım *Erasmus*um bu sürünün Alpha'sı değilse de en azından Beta'sıdır. "Ey gerçekten aptal," derler ve "bizzat Aptallığa layık olan alıntı!" Bir Havarinin düşüncesi, senin düş görmenden çok farklıdır. Çünkü şu sözlerle diğerlerince daha aptal sayılmak için rol yapmadı, onun söylediği "Mesih'in hizmetkârıdırlar, ben de,"[4] hakikatiydi ve kendini, övünür gibi bu bölümde de diğerlerine eşit kılınca, İncil'in hizmetinde geri kalan Havarilere sadece eşit değil, aynı zamanda onlardan biraz daha üstün oldu-

[1] Hz. Süleyman.

[2] "Stultissimus sum virorum." (*Liber Proverbiorum*, 30.2)

[3] Erasmus şu cümleyi yazmıştır: "Ut insipiens dico: plus ego." Asıl metin şöyledir: "Minus sapiens dico, plus ego." (*Ad Corinthios Epistula 2*, 11.23)

[4] Asıl metin şöyledir: "Ministri Christi sunt? Minus sapiens dico, plus ego." (*Ad Corinthios Epistula 2*, 11.23) (Mesih'in hizmetkârları mıdırlar? Daha az bilen biri olarak söylüyorum, ben daha çok (hizmetkârıyım).

ğunu hissedip "Ben daha çok" diye bir düzeltme yaptı. Ve bunun aslında öyle görünmesini istediği halde oldukça küstah bir söz olarak kulakları rahatsız etmemesi için aptallık hilesiyle koruma altına aldı. "Daha az akıllı biri olarak söylediğim gibi," nedeni, hakikati gücendirmeden söylemenin sadece aptalların ayrıcalığı olduğunu bildiği içindir. Bunları yazarken aslında Paulos'un ne düşündüğünü tartışmaları için onlara bırakıyorum. Ben iri yarı, semirmiş, mankafa ve halkça en güvenilir din adamlarını takip ediyorum ki bunlarla birlikte hocaların büyük kısmı, şu üç dillilerle[1] birlikte doğru düşünmekten ziyade, Zeus adına, hata yapmayı tercih ederler. Onların hiçbiri, şu Yunancıklara kargalardan daha çok değer vermez: Kitabın o bölümünden amirane ve dinî bir şekilde şu sözü rastgele yorumladığı için bizim kargaların *eşek lir karşısında* Yunan atasözüyle onu devamlı alaya almamaları için BİLGE adını gizli tuttuğum övüngen bir din adamı,[2] "Daha az bilen biri olarak söylediğim gibi, ben daha çok," diyerek başlıyor kitabının yeni bölümüne ve üstün bir *mantığa* sahip olamadığı için buna sadece yorum yaparak yeni bir kısım ekliyor. Bizzat onun sözlerini sadece biçimsel değil, aynı zamanda somut olarak aktarayım: "Daha az bilen biri olarak söylediğim gibi, yani size akılsız görünüyorsam kendimi sözde Havarilere eş kılıyorum demektir, o halde kendimi onların yerine koymakla size daha akılsız

[1] İbranice, Eski Yunanca, Latince bilenler.
[2] Nicolas de Lier (1280-1340), ünlü Fransız din adamı.

biri olarak görüneceğim." Gerçi aynı adam az sonra sanki kendini unutmuş gibi başka bir konuya kayacaktır.

Ama neden kendimi huzursuzca tek bir adamın örneğiyle savunuyorum? Öyle ya, semayı yani Kutsal Kitap'ı hayvan derisi gibi sermek, din adamlarına caiz olduğuna göre Kutsal Kitap'ın kendi içinde çelişmeyen sözleri, Aziz Paulos'un yazılarında çeliştiğine göre beş dil bilen[1] şu Hieronymos'a gel de inan bakalım: Güya Paulos, Atina'da tesadüfen gördüğü bir sunağın yazıtını, Hıristiyan inancına kanıt olarak çevirdiğinde, davasına engel olacak diğer bütün yazıtı es geçip –aslında yazıt DIIS ASIAE EUROPAE ET AFRICAE DIIS IGNOTIS ET PEREGRINIS[2] iken– sadece son kısımdan iki sözcük çıkarmış ve bunları da IGNOTO DEO[3] olarak biraz değiştirmiş. Sanırım bu adamın örneği gereği *din adamlarının çocukları*[4] rastgele şuradan buradan dört ya da beş sözcük çıkarıp eğer gerekirse kendi çıkarlarına göre çarpıtıp uydururlar, önce ve sonra gelen sözcükleri ya konuyla tamamen alakasız bir hale getirebilir ya da onlara da karşı çıkabilirler. Aslında bunu o kadar mutlu bir utanmazlıkla yaparlar ki avukatlar sıklıkla din adamlarına haset ederler. Neden

[1] Eski Yunanca, Latince, İbranice, Keldanice, Hırvatça.

[2] Küçük Asia'nın, Avrupa'nın ve Afrika'nın bilinmeyen yabancı tanrılarına.

[3] Ignoto Deo (*Vulgatae Apostolorum Actus*, 17.23): Bilinmeyen tanrıya.

[4] Yergi yazarı Loukianos, hekimleri sık sık ἰατρῶν παῖδες (hekimlerin çocukları) olarak adlandırmıştır. Burada hem Loukianos'a atıf yapılmakta hem de οἱ τῶν θεολόγων παῖδες (din adamlarının çocukları) denilerek kanımca epey usturuplu bir küfür savrulmaktadır.

artık onların yerini almasın şu büyük[1] –neredeyse adını ağzımdan kaçıracaktım ki yine bir Yunan atasözünden korktum– Luca'nın sözlerini tırtıklayıp Mesih'in ruhuyla suyla ateşin uyuştuğu gibi uyuşan bir anlam çıkardıktan sonra.

İşin doğrusu iyi yanaşmaların özellikle hamilerine yardım edip güçleri yettiği kadar savaşıp durdukları, en büyük tehlikenin tehdit ettiği zamanda Mesih, bu türden desteklerin bütün güvencesini eşlikçilerinin ruhlarından çıkarmak için bir eksikleri var mı diye onlara sordu, onları o kadar sersefil yola gönderirken dikenlerden ve taşlardan zarar görmesinler diye ne kundura takviye etti ne aç kalmamaları için bir heybe verdi. Hiçbir şeyin eksik olmadığını söylediklerinde ekledi: "Ama şimdi," dedi, "kesesi keza heybesi olan alsın, olmayan *tunica*sını satsın ve bir kılıç alsın." Mesih'in bütün öğretisi uysallıktan, sabırdan, dünyevi hayatı hor görmekten başka hiçbir şeye zorlamadığına göre bunu anlamayan, bu bölümde ne anlasın? Kuşkusuz temsilcilerini sadece kunduraları ve heybeyi görmezden gelsinler diye değil, aynı zamanda *tunica*yı da çıkarıp atsınlar ve tamamen çıplak erler olarak fazlasıyla İncil'in görevini üstlensinler, kendileri için haydutların ve ana baba katillerinin saldırdığı şu kılıcı değil, kalbin en gizli saklı yerlerine giren ruhun kılıcından başka hiçbir şey tedarik etmesinler diye zorladı ki o kılıç, bütün dünyevi arzuları bir vuruşta öyle

[1] Nicolas de Lier.

bir keser ki artık kalpte dindarlıktan başka hiçbir şey bırakmaz.

Ama rica ederim görün, şu ünlü din adamı bu sözleri nereye saptırıyor: Kılıcı zulme karşı savunma, heybeyi yeterince erzak için tedbir olarak yorumluyor; sanki Mesih, düşüncesini tümüyle değiştirmiş de vaizlerini baldırı çıplak gönderdiğini düşündüğü için önceki öğretisinin ilkelerinden caymış. Ya da küstah değil, kemale ermiş mutlu insanlar olmaları için artık zulme karşı koymayı yasak edip rezaletlerle, hakaretlerle ve cezalarla ezildiklerinde mutlu olacaklarını söylediğini unutmuş gibi, sanki onları serçelerin ve zambakların örneğine çağırdığını unutmuş gibi, şimdi onların kılıçsız yola çıkmalarını o derece istememiş ki *tunica*larını satıp kılıç almalarını emretmiş de kılıç kuşanmamalarından ziyade çıplak gitmelerini yeğlemiş. Bunlara ek olarak şu din adamı, şiddeti ortadan kaldırmak için uygun olan herhangi bir şeyin *kılıç* sözcüğünden müteşekkil olduğunu düşündüğü gibi, hayatın zaruri ihtiyaçları için uygun olan herhangi bir şeyin işte öyle *heybe* sözcüğüyle ifade edildiğini düşünüyor. Ve böyle tanrısal bir akla sahip olan yorumcu kargılarla, mancınıklarla, sapanlarla ve toplarla donanan Havarileri, çarmıha gerilen Mesih'in tavsiyesine göre ileriye sevk ediyor, kahvaltı etmeden handan çıkıp gidemesinler diye keza keselerle, sandıklarla, paketlerle yüklüyor. Mesih'in yüksek edere satın alınmasını emrettiği kılıcın az sonra kızarak kınına sokulmasını emretmesi, adamı hiç ikileme

düşürmüyor ve Yahudi olmayanların gücüne karşı Havarilerin kılıçlar ya da kalkanlar kullanmaları ki söylendiği hiç duyulmamış şu şeyi, Mesih isteseydi elbette kullanacaklardı diye yorumluyor.

Adı batasıca, adını asla saygıyla anmadığım başka biri var.[1] Habakkuk'un[2] zikrettiği "Median ülkesinin çadırları altüst olacak,"[3] ifadesindeki *çadırlar*dan tuttu, yüzülen Bartholomeos'un *deri*sini çıkardı. Geçenlerde bir ilahiyat tezinin savunmasında bulundum (çünkü bunu sıkça yaparım). Orada biri, tanrıtanımazların tartışmayla bastırılmaktan ziyade yangınla yok edilmesini emreden hükmün sonuç olarak nasıl Kutsal Kitap'ın hükmü olduğunu sorduğunda haşin bir yaşlı ya da kaşlarının tanıklığıyla bir din adamı, kocaman göbeğiyle *haereticum hominem post unam et alteram correptionem devita*[4] diyen Havari Paulos'un şu hükmüyle diye yanıt verdi. O sözleri sürekli gümbür gümbür söylerken

[1] Söz konusu din adamının Fransiskan tarikatına bağlı Iordanus de Iano (1195-1262 sonrası) olduğu söylenir. Latin dilinde *pellis*, "hayvan derisi" anlamına gelir ama çadırlar özellikle hayvan derisinden yapıldığı için bu sözcük aynı zamanda çadır, keçe, post anlamında da kullanılır. İlgili cümlede çoğul şekilde yazılan *pelles* sözcüğü, [hayvan derisinden yapılan] çadırlar anlamına gelmektedir. Dile hâkim olmayan Iordanus, "insan derisi" anlamına gelen *cutis* sözcüğünü düşünmeden, doğrudan *pellis* sözcüğünü asıl metinde çoğul olmasına rağmen tekil olarak ele alıp diri diri derisi yüzülen "Aziz Bartholoemos'un derisi" diye tamamen yanlış yorumlamıştır.

[2] Tanah'taki (Tevrat'ı ve Zebur'u kapsayan İbranice İncil) on iki peygamberden biri.

[3] "Turbabuntur pelles terrae Madian." (*Habakkuk*, 3.8)

[4] Kelimesi kelimesine "Bir iki azardan sonra tanrıtanımaz bir adamdan sakın" yani "Tanrıtanımaz bir adamı, bir iki kez uyardıktan sonra (artık onunla) muhatap olma"

ve birçok kişi, bu adama ne oldu diye hayret ederken sonunda cümleyi *de vita*[1] *tollendum haereticum* olarak yorumladı. Birileri güldü yine de bu yorumu, kesinlikle dinî bir açıklama olarak görenler de yok değildi, diğer yandan hâlâ itiraz eden bazılarına karşı dedikleri gibi Tenedoslu bir avukat[2] ve itiraz kabul etmez bir otorite olarak devam etti. "Şunu dinleyin," dedi: "Kötülük edenin yaşamasına izin verme,"[3] diye yazılmıştır. "Her tanrıtanımaz kötülük edendir o halde vs." Adamın dehasına hayran olmak için ne kadar kişi varsa oradaydı, aynı hükme hem yayan hem deri çizmelerle destek çıktılar. O hükmün İbranilerin kendi dillerinde מיפשכם olarak adlandırdıkları kâhinler, üfürükçüler ve büyücüler ile ilgili olduğu birinin aklına gelmedi, başka türlü zinayı ve ayyaşlığı kelleyle cezalandırmak gerekirdi. Gerçekten bu sayısız şeyi aptalca anlatıp duruyorum, o kadar sayısız ki hepsini ne Khrysippos'un ne Didymos'un kitapları içerebilir.[4] En azından şunu hatırlamanızı isterim, eğer her şeyi tamamen alıntılamıyorsam şu tanrısal hocalara

[1] Asıl metinde *devitare* (sakınmak, kaçınmak) fiili, 2. tekil emir şekliyle *devita* olarak kullanılmaktadır ancak sözde din adamı bunu tüm gramer kurallarını altüst ederek edat ve isim olarak ayırmış ve *de vita* "hayattan/yaşamdan" anlamını çıkarmıştır. Bu nedenle *de vita tollendum haereticum* (Tanrıtanımaz bir adamın hayatına son verilmesi gerekir) diyerek cümleyi yanlış yorumlamıştır.

[2] Davanın ve tartışmanın düğümünü birkaç cümleyle hemen çözen anlamında kullanılan bir tabir.

[3] "Maleficum ne patiaris vivere." (*Vulgatae Exodi Liber*, 22.18)

[4] Stoacı Khrysippos'un (İÖ 280-207) ve okumayı öğrenmeden önce dört yaşında kör olduğu için Caecus lakabıyla tanınan Hıristiyan din adamı Didymos'un (yak. İS 310-398) binlerce kitap yazdığı söylenir.

caiz olan bu şeylerin kesinlikle incir ağacından bir din adamı olan bana[1] da açıkça caiz olması gerekir.

Şimdi sonunda Paulos'a geri dönüyorum: Kendi hakkında konuşurken "Seve seve," dedi, "aptallara katlanıyorsunuz."[2] Ve yine "Akılsız biriymişim gibi kabul edin beni."[3] Ve "Tanrıya göre değil ama sanki aptallık içinde konuşuyorum."[4] Yine başka bir yerde "Biz," dedi, "Mesih'ten dolayı aptalız."[5] O kadar büyük bir rehberden, o kadar büyük aptallık tavsiyeleri dinliyorsunuz. Özellikle kasabaya gerekli ve yararlı bir şey olarak alenen aptallığı öğretmek için ne diyor aynı Havari: "Aranızda bilge olduğunu düşünen, bilge olmak için aptal olsun."[6] Luca'nın eserinde İsa, yolda rastladığı iki öğrenciyi *aptal* olarak çağırır.[7] O Aziz Paulos, tanrıya da aptallıktan bir şey isnat

---

[1] Erasmus burada Tanrıça Aptallığı konuşturduğunu unutmuş gibi aslında dayanamayıp ilk kez kendi kimliğini açığa vurmaktadır.

[2] Erasmus şöyle yazmıştır: "Libenter fertis insipientes." Asıl metin şöyledir: "Libenter enim suffertis insipientes cum sitis ipsi sapientes." (*Ad Corinthios Epistula* 2, 11.19)

[3] Erasmus şöyle yazmıştır: "Velut insipientem accipite me." Asıl metin şöyledir: "Iterum dico, ne quis me putet insipientem esse; alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier." (*Ad Corinthios Epistula* 2, 11.16)

[4] Erasmus şöyle yazmıştır: "Non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia." Asıl metin şöyledir: "Quod loquor, non loquor secundum Dominum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriationis." (*Ad Corinthios Epistula*, 2, 11.17)

[5] "Nos stulti propter Christum." (*Ad Corinthios Epistula*, 1, 4.10)

[6] Erasmus şöyle yazmıştır: "Qui videtur esse sapiens inter vos, stultus fiat, ut sit sapiens." Asıl metin şöyledir: "Nemo se seducat; si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiens." (*Ad Corinthios Epistula*, 1, 3.18)

[7] "Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus quae

ettiği için bunun tuhaf görünüp görünmediğini bilmiyorum: "Aptal olan şey," dedi, "tanrının insanlardan daha bilge olmasıdır."[1] Dahası, yorumcu Origenes,[2] bu aptallığı insanların düşüncesine daha az yükleyebilmene şu tür bir cümleyle karşı çıkar: "Çarmıh sözcüğü, ölenler için gerçekten aptallıktır."[3] Ama ben ne diye boş yere endişelenip onca kanıttan bunları anlatmayı sürdürüyorum, bizzat Mesih mistik Mezmurlarda "Sen aptallığımı biliyor musun?"[4] diye açıkça Babasıyla konuşmuşken. Aptalların o kadar büyük bir istekle tanrıya hoş görünmeleri aslında beyhude değildir. Sanırım bu nedenle yüce hükümdarlar aşırı akıllıları, şüpheli ve düşman gibi sayarlar; tıpkı Iulius'un ayyaş Antonius'tan hiç korkmazken Brutus'u ve Cassius'u, Nero'nun Seneca'yı, Dionysios'un Platon'u şüpheli ve düşman saydığı gibi, buna karşın mankafalardan ve aklı kıt olanlardan hoşlanırlar. Aynı şekilde Mesih, kendi sağgörülerine dayanan şu bilgelere lanet eder ve onları yasaklar. Paulos şöyle dediğinde bunu ayan beyan kanıtlar: "Tanrı, dünyanın aptal olan şeylerini seçti,"[5] ve

---

locuti sunt prophetae!" (*Vulgatae Lucae Apostoli Evangelium*, 24.25)

[1] "Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus." (*Ad Corinthios Epistula*, 1, 1.25)

[2] İskenderiyeli Origenes Adamantius (yak. 185-253), ünlü Hıristiyan din adamı.

[3] "Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est." (*Ad Corinthios Epistula*, 1, 1.18)

[4] Erasmus şu cümleyi yazmıştır: "Tu scis insapientiam meam?" Asıl metin şöyledir: "Deus tu scis insapientiam meam." (*Vulgatae Psalmorum Liber*, 68.6)

[5] "Quae stulta sunt mundi, elegit Deus." (*Ad Corinthios Epistula*, 1, 1.27)

bilgelikle kurtarılması mümkün olmadığı için dünyayı aptallıkla kurtarmak tanrıya uygun göründü. Ama bizzat tanrı, resulün ağzından şöyle haykırarak aynı şeye işaret eder: "Bilgelerin bilgeliğini mahvedeceğim ve sağgörülülerin sağgörüsünü reddedeceğim."[1] Selametin sırrını bilgelere örttüğü, bebeklere yani aptallara açtığı için şükrederken yine aynı şeye işaret eder çünkü *σοφοῖς* (bilgelere) sözcüğünün karşısında "bebeklere" anlamındaki Yunanca *νηπίοις* sözcüğü vardır.

İncil'de şurada burada Farisilere,[2] yazıcılara ve hukuk hocalarına saldırması, bilgisiz halkı bile bile savunması bununla ilişkilidir. Çünkü şu, "Vay size yazıcılar ve Farisiler,"[3] sözü, *vay size bilgeler*den başka nedir? Ama özellikle çocuklara, kadınlara ve balıkçılara gönül vermiş olduğu görülür. Gerçekten vahşi hayvanların şu tilkiye özgü sağgörüden en uzak olan türü, özellikle Mesih'in çok hoşuna giderdi. Bu nedenle eşeğe binmeyi tercih etti, isteseydi aslanın sırtına da zarar görmeden oturabilirdi. Ve o kutsal ruh, kartal ya da çaylak görünümünde değil, güvercin görünümünde yeryüzüne indi.

---

[1] "Perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo." (*Ad Corinthios Epistula*, 1, 1.19)

[2] Filistin Yahudileri dört tarikata ayrılmıştı. Bunların ikincisi Farisi tarikatıydı ve bu tarikatın mensupları Farisiler olarak adlandırılmıştı. Bunlar Kutsal Kitap'la birlikte sözlü geleneğe, Musevi yasasının farklı şekilde yorumlanabileceğine ve ruhun ölümsüz olduğuna inanırlardı. Bu dört tarikatın en önemli özelliği tanrı tarafından İsrail'i kurtarmak için seçilmiş bir kurtarıcı olan Mesih'e inanmalarıydı.

[3] "Vae vobis, scribae et pharisaei." (*Vulgatae Matthaei Apostoli Evangelium*, 23.13)

Ayrıca Kutsal Kitap'ta fark gözetmeden geyiklerin, karacaların, kuzuların sık sık bahsi geçer. Ölümsüz hayata niyetlenenleri *koyun* olarak çağırmasını da ekle ki ondan daha *aptal* başka bir hayvan yoktur. Kanıt olarak Aristoteles'in "Koyuna özgü fıtrat"[1] sözü, koyunun aptallığından yola çıkıp mankafalara ve aptallara karşı hakaret olarak söylendiğini hatırlatır. Buna rağmen Mesih, bu sürünün çobanı olduğunu itiraf eder ve Ioannes ona "İşte, tanrının kuzusu"[2] diye işaret ettiğinde *kuzu* adıyla mest olmuştur. *Apokalypsos* bölümünde bundan çokça bahsedilir.[3]

Bu bahisler, ölümlülerin aptallar hatta dindarlar olmasından başka ne haykırır? Ölümlülerin aptallığına yardım etmek için gelen Mesih'in kendisinin de Baba'nın bilgeliği olduğu halde belli ölçüde aptal kılınmış olduğunu, insanın doğasını kabul edip insan gibi görünüm aldığını, değil mi? Tıpkı günahkârlara şifa vermek için günah kılındığı gibi. Onları, aptal ve dünyevi histen yoksun, sadece doğanın önderliğiyle hiçbir bilgi, hiçbir kaygı olmadan yaşam süren çocukların, zambakların, hardalın ve serçelerin örneğine teşvik ederken ayrıca yöneticilerin huzurunda nasıl konuşacakları konusunda onların huzursuz olmalarına engel olurken ve uygun fırsatı ya da anı kollamalarını yasaklarken –elbette kendi sağgörülerine güvenmeyip bütün

[1] προβάτειον ἦθος. (*Historia Animalium*, 9.3)
[2] "Ecce agnus Dei." (*Vulgatae Ioannis Apostoli Evangelium*, 1.29)
[3] İncil'in "Kıyamet" olarak adlandırılan son bölümü. Söz konusu sözcükle ilgili özellikle beş, altı ve yedinci bölümler.

ruhlarıyla kendisine bağlanmaları için– çarmıhın aptallığının aracılığından, bilgelikten caydırıp gayretle aptallığı öğrettiği aptal ve mankafa Havarilerin aracılığından başka bir yöntemle şifa vermek istemedi. Dünyanın mimarı o tanrının bilgi ağacından tatmalarını yasaklaması, aynı amaca yöneliktir sanki bilginin mutluluğun zehri olması gibi. Paulos, körükleyen ve yıkıcı bilgiyi açıkça reddeder. Sanırım onun izinden giden Aziz Bernardus, Şeytan'ın mesken tuttuğu o dağı, Bilgi Dağı olarak yorumlar.

Bence belki şu kanıtın da göz ardı edilmemesi gerekir: Tanrının nazarında aptallık sevimlidir çünkü onun hatrına hata yapanlara mağfiret edilir. Bilge, nereden af dilerse bağışlanmaz, hatta sağgörülüler bile günah işlerlerse yine de aptallığın bahanesini ve koruyuculuğunu kullanırlar. Çünkü hatırladığım kadarıyla Sayılar Kitabı'nda[1] Harun, hanımının cezası için şöyle şefaat diler: "Yalvarırım tanrım, bu günahı bize yükleme çünkü aptalca işledik."[2] Samuel, Davud'un huzurunda şöyle yalvarır, "Çünkü aşikârdır," diyerek "aptalca yaptığım."[3] Yine bizzat Davud, tanrıya şöyle iltifat eder: "Ama yalvarırım tanrım, kölenin yaptığı haksızlığı def et çünkü aptalca yaptık."[4] Eğer

[1] "Sayılar" ya da "Çölde Sayım", Tevrat'ın dördüncü kitabıdır ve otuz altı bölümden oluşur.

[2] "Obsecro, Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus." (*Vulgatae Numerorum Liber*, 12.11)

[3] "Apparet enim, quod stulte egerim." (*Vulgatae Samuelis Prophetae Liber* 1, 24.19)

[4] "Sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egimus." (*Vulgatae Samuelis Prophetae Liber* 2, 24.20)

aptallığını ve bilgisizliğini bahane olarak öne sürmezse, sanki tanrının affını elde etmeyecek gibi. Ama düşmanları uğruna yalvarırken Mesih'in çarmıhta söylediği şu söz hayli şiddetli sarsar: "Baba, onları affet," cahilliğin mazeretinden başka bir şey öne sürmedi "çünkü bilmiyorlar," dedi "ne yaptıklarını."[1] Keza Paulos, Timotheos'a yazarken "Ama inançsızlık içinde bilmeden yaptığım için aynı şekilde tanrının merhametini kazandım,"[2] dedi. "Bilmeden yaptım," demek, kötülükle değil, aptallıkla yaptım demekten başka nedir? "Bu nedenle merhametini kazandım," demek, aptallığın himayesiyle makbul kılınmazsam kazanmayacağım demekten başka nedir? Mezmurların şu mistik yazarı[3] da –asıl yerinde aklıma gelmedi– bizim için açıklar: "Gençliğimin hatalarını ve cahilliklerimi hatırlama."[4] Öne sürdüğü iki şeyi duydunuz elbette, her zaman yoldaş olduğum yaş ve cahillikler ki o, sayı bakımından çoğul haldedir Aptallığın büyük gücünü anlayalım diye.

Sonu gelmeyen şeyleri yazmamak için toparlayıp söyleyeyim. Hıristiyanlığın tamamen aptallıkla bir yakınlı-

[1] Erasmus şöyle yazar: "Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt." (*Vulgatae Lucae Apostoli Evangelium*, 23.34), Antik Dönem'e ait çoğu elyazmasında "Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt," ya da "Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciant," olarak görülür ki *faciunt* yerine *faciant* çekiminin görüldüğü el yazmaları Latin grameri açısından doğru kalıbı vermektedir.

[2] "Sed ideo misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate." (*Vulgatae Pauli Apostoli Epistula Ad Timotheum*, 1, 1.13)

[3] Hz. Davud.

[4] "Delicta iuventutis meae et ignorantias meas ne memineris." (*Vulgatae Psalmorum Liber*, 24.7)

ğı olduğu ve bilgelikle hiç de uyuşmadığı görülüyor. Bu konunun kanıtlarını isterseniz öncelikle çocukların, yaşlıların, kadınların ve aptalların kutsal ve dinî şeylerden başkalarına nazaran daha çok zevk aldıklarına ve kesinlikle sadece doğal bir dürtüyle her zaman sunakların yanı başında olduklarına dikkat edin. Ayrıca onların dinin ilk kurucuları olduklarını, şaşılası bir şekilde içtenliği benimsediklerini, bilimin en şiddetli düşmanları olduklarını görürsünüz. Sonra hiçbir aptal, hepsini Hıristiyanlığa ait dindarlık ateşinin tek seferde ele geçirdiği kişilerden daha aptal görünmez. O kadar para akıtırlar, haksızlıklara aldırmazlar, aldatılmaya katlanırlar, dostlarıyla düşmanları arasında hiçbir ayrım yapmazlar; dünyevi zevkten korkarlar, açlıkla, uykusuz gecelerle, gözyaşlarıyla, zorluklarla, hakaretlerle beslenirler, dünya hayatını küçümserler, bir tek ölümü arzu ederler; kısaca sağduyu bakımından tamamen felce uğramış gibi görünürler; sanki ruhu, bedeninde değil de başka bir yerde yaşıyormuş gibi. Gerçekten bu şey, deli olmaktan başka nedir? Havarilerin şarapla mest olmuş gibi görünmeleri, yargıç Festus'un Paulos'un deli olduğunu sanması,[1] daha az hayret verici görünmelidir.

Ama bir kez aslan postuna büründükten sonra haydi, Hıristiyanların onca zorluklarla özlemini çektikleri, bir tür delilik ve aptallıktan başka hiçbir şey olmayan mut-

[1] Romalı eyalet yöneticisi Festus yüksek sesle şöyle demiştir: "Insane Paule, multae te litterae ad insaniam convertunt." (*Vulgatae Apostolorum Actus*, 26.24) (Deli Paulos, çok ilim seni deliye döndürmüş.)

luluğu da anlatalım, haset sözlerden uzak olsun, daha çok konuya odaklanın. Öncelikle Platoncularla birlikte Hıristiyanlar, ruhun dibe battığı, bedensel zincirlerle bağlandığı ve onun maddi bedenin yoğunluğuyla engellendiği bu nedenle hakikatin daha azını görebildiği ve zevk alabildiği görüşünde hemen hemen aynı düşüncededirler. Bu nedenle Platon felsefeyi, *ölüme karşı hazırlanma* olarak tanımlamıştır çünkü felsefe, ölümün de aynı şeyi yaptığı gibi zihni, gözle görülebilen ve bedensel şeylerden alıp götürür. Böylece ruh, ne kadar uzun süre bedenin organlarını hakkıyla kullanırsa o kadar uzun süre sağlıklı olarak adlandırılır ama ne zaman ki sanki o beden zindanından firar etmeyi düşünür gibi gerçekten zincirlerini kırıp kendini özgürlüğe taşımaya çalışırsa o zaman deli olarak adlandırılır. Bu şey şans eseri hastalıkla ve uzuvların noksanlığıyla olursa o zaman herkesin görüş birliğiyle delilik olur.

Bu tür insanların gaipten haber verdiklerini, daha önce hiç öğrenmedikleri dilleri ve bilgileri bildiklerini ve açıkça tanrısal bir şey taşıdıklarını görürüz. Bunun olduğundan kuşku yoktur çünkü zihin, bedenin temasından biraz daha azat olduğu için kendi öz gücünü ortaya çıkarmaya başlar. Ölüme yakın olup eza çeken kişilere benzer bir şey olmasının nedeninin aynı şey olduğunu düşünüyorum, tıpkı esinle dolu kişiler gibi tuhaf tuhaf şeyler konuşurlar.

Yine eğer o şey dindarlığa duyulan şevkle olursa belki aynı tür delilik olmaz ama yine de deliliğe o kadar

yakın bir şey olur ki insanların büyük bölümü bunun saf bir delilik olduğuna hükmeder, özellikle pek az insan, tüm hayatıyla ölümlülerin bütün topluluğundan farklı olur. Ve böylece Platon'a ait hayale yakın bir şey, mağarada zincire vurulup, gerçeklerin gölgelerine hayret edenlerin başına geldiği ve oyuğa geri dönüp hakikati görmüş olan ve zavallı gölgeler dışında başka hiçbir şey olmadığına inanan onların çok yanıldığını beyan eden o kaçağın başına geldiği gibi sanırım bunların başına da gelir. Çünkü hakikati bilen bu adam onlara acır ve o kadar büyük gaflete düşen onların deliliğine ağlar. Onlar da sanki deliymiş gibi ona gülerler ve onu mağaradan kovarlar. Benzer şekilde özellikle bedensel şeylere fazlasıyla hayran kalan insan güruhu, sadece onlara yakın olduğunu düşünür.

Buna karşın dindarlar, bir şey bedene ne kadar yakınsa, onu o kadar önemsemez ve tamamen görünmeyen âlemlerin müşahadesine kapılırlar. Çünkü şu insan güruhu başrolleri zenginliğe, sonrakileri bedenin çıkarlarına verir, en son rolleri ruha bırakırlar ki insanların büyük bölümü gözlerle açıkça görülmediği için onun olmadığına inanır. Farklı yönden şu dindarlar, ilk elde tamamen her şeyin en masumu olan tanrıya, bundan sonra ona olabildiğince yakın olan şeye yani ruha dayanırlar. Bedensel bakımı önemsemezler, parayı çerez kabuğu gibi kesinlikle küçümserler ve ondan kaçarlar ya da bu tür bir şeyi ellerine almaya zorlanırlarsa bunu istemeyerek ve iğrenerek

yaparlar, sanki sahip değilmiş gibi sahip, malik değilmiş gibi maliktirler.

Belirli açılardan bunlar arasında çok farklı dereceler vardır. Birinci grupta bütün duyular, bedenle ilişkili olduğu halde bunlardan bazısı daha ağır basar; dokunma, işitme, görme, koklama, tatma duyusu gibi. Hafıza, akıl, irade gibi bazı duyular, bedenden daha uzaktır. Bu nedenle ruh, kendini güçlü olduğu yere yönlendirir. Dindarlar, ruhun bütün gücü, onları oldukça ağır duyulardan bambaşka hislere şiddetle çektiği için bu hislerde uyuşmuş ve şaşkınlığa uğramış gibidirler. İnsan sürüsünün en güçlü olduğu duyulara karşın onlarda bundan eser kalmamıştır. Bu nedenle bazı azizlerin şarap yerine zeytinyağı içtiklerini[1] duyarız.

Yine şehvet, yemeğe ve uykuya düşkünlük, hırs, öfke, kibir, haset gibi nefsani düşkünlüklerde bazısı, semirmiş bedeniyle epey ilişki içindedir. Dindarlar bunlarla şiddetli savaş halindeyken buna karşın halk sürüsü, bunlarsız hayatın olmadığını düşünür. Sonra orta derecede ve sanki doğal bazı düşkünlükler vardır; babaya karşı duyulan sevgi, çocuklara, ana babaya, dostlara karşı duyulan şefkat. İnsan sürüsü bunlara biraz teslim olmuştur ama şu dindarlar, bunları da ruhtan uzaklaştırmaya gayret ederler, ta ki ruhun o en yüce kısmına yükselene kadar; artık baba olarak sevdiklerini baba gibi değil, –çünkü o, tanrı babaya

[1] Çalıştığı sırada dalgınlıktan şarap yerine zeytinyağı içen Aziz Bernardus vurgulanmaktadır.

tahsis edilmesi gereken bedenin dışında bir şey cana getirmemiştir– *yüce iyi* olarak adlandırdıkları en üstün aklın suretinin onda ışık saçtığı iyi bir adam gibi severler, bunun dışında hiçbir şeyin sevilmemesi ve arzu edilmemesi gerektiğini söylerler.

Keza hayatın geri kalan bütün zorunluluklarını bu aynı ilkeyle tartarlar, her yerde görülen şeyin tamamen hor görülmesi gerekmese de buna, görülemeyen şeylerden daha az değer verirler. Niyetlenmede ve dindarlık açısından zorunlu görevlerde bedenin ve ruhun bulunduğunu söylerler. Mesela oruç tutarken biri sadece halkın *tam oruç* olarak düşündüğü etlerden, akşam yemeğinden geri duruyorsa ama aynı zamanda birtakım eğilimlerden vazgeçmiyorsa –yani kişi, oruç esnasında bedensel kütleyle daha az yüklenen ruhun semavi mülkün tadına ve zevkine varması için alışkın olduğundan daha az öfkeli, daha az kibirli değilse– buna çok değer vermezler.

Benzer şekilde Son Akşam Yemeği Töreni –gerçi dinî ayinlerle yapıldığı için küçümsenmemelidir derler ama– kendi aracılığıyla ruhsal olana yani görülebilir simgelerle temsil edilen şeye yaklaştırmıyorsa ya hiç yararlı değildir ya fazlasıyla zararlıdır. Mesih'in temsil edilen ölümünün ölümlüleri, nefis terbiyesine, nefsi yoksun kılmaya ve sanki bedensel tutkuları gömmeye zorlaması gerekir, yeni bir hayata doğmaları ve Mesih'le bir olmaları keza kendi aralarında bir olabilmeleri için. Şu dindar adam bu yüzden bunları yapar, bunları tefekkür eder. Buna karşın

halk, ayinin sunakların yanı başında bulunmaktan, avaz avaz bağırtıları dinlemekten ve bu tür ayinsel diğer şeyleri izlemekten başka hiçbir şey olmadığına inanır.

Dindar adam, sadece örnek verdiğim şeylerde değil, bütün hayatında bedenle bağı bulunan şeylerden doğal olarak kaçar, sonsuz, gözle görülemez ve ruhsal şeylere kapılır. Bu nedenle bu dindarlarla şu halk güruhu arasında her konuda çok büyük bir uyuşmazlık vardır, her ikisi de birbirinin deli olduğunu düşünür. Ancak bence o lakap, halk güruhundan ziyade din adamlarına daha çok yakışır.

Eğer söz verdiğim gibi şu en yüce ödülün delilikten başka hiçbir şey olmadığını birkaç cümleyle açıklarsam konu açıklığa kavuşacaktır. O halde Platon, âşıkların deliliğinin en yüce mutluluk olduğunu yazdığı zaman onun bu türden bir düş görmüş olduğunu düşünün.[1] Çünkü şiddetli tutkuyla seven kişi, artık kendinde değil, sevdiği o şeyde yaşıyor demektir; kendinden daha da ayrılır ve ona giderse bundan katbekat zevk alır. Ya ruh, bedenden çıkıp yolculuk yaptığını düşünürse ve hakkıyla uzuvlarını kullanmazsa hiç kuşkusuz bunun gerçekten delilik olduğunu söylerdiniz. Aksi halde şu sıradan ifadeler ne anlama gelir: "Kendinde değil; kendime geldim; kendine geldin mi?" Dahası aşk ne kadar tamam olursa delilik o kadar büyük ve mutlu olur.

O halde dindar yüreklerin o kadar büyük bir gayretle iç çektikleri göklerdeki o yaşam nasıl olacak? Elbette

[1] Platon (*Phaidros*, 245b).

ruh, galip ve daha güçlü olarak bedeni özümleyecektir. Ve bunu, hem artık kendi krallığında olduğu hem bir zamanlar hayattayken bedenini, bu tür bir dönüşüm için arıttığı ve hafiflettiği için daha kolay yapacaktır. Sonra ruh, sınırsız yönlerden ondan daha güçlü olan o yüce akıl tarafından mükemmel bir şekilde özümlenecektir. Öyle ki insan bir bütün olarak kendi dışında olacak ve kendi dışına çıkarılmadan bambaşka bir mutluluğa erişmeyecektir, her şeyi kendine çeken o yüce iyiden tarif edilmez bir haz duyacaktır. Bu mutluluk ancak o zaman mükemmel olur yani ruhlar, önceki bedenlerini yeniden kazanıp ölümsüzlükle hediyelendirildiklerinde. Yine de dindarların hayatı, sanki hayal gibi olan o yaşamın düşüncesinden başka hiçbir şey olmadığı için öyle olur ki zaman zaman o ödülün tadını ya da yakıp kavuran aşkını hissederler. Şu sonsuz mutluluk pınarı için bu, bir zerre katre olsa da yine de bedenin bütün hazlarına uzak ara farkla üstün gelir, hatta bütün ölümlülerin bütün hazları tek bir yere toplanmış olsa da. Ruhani şeyler bedensel şeylere, görülemeyen şeyler görülebilen şeylere her açıdan üstün gelir. Kuşkusuz resulün vaat ettiği budur: "Tanrının kendini sevenler için hazırladıklarını göz görmedi, ne kulak duydu ne insanın kalbine ulaştı."[1] Ve bu,

[1] Erasmus şöyle yazmıştır: "Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quae praeparavit Deus diligentibus se." Asıl metin şöyledir: "Quod oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis adscenderunt, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum." (*Epistula Ad Corinthios* 1, 2.9)

ölümle azalmayan bilakis tamamlanan Aptallığın bir parçasıdır.

Bu yüzden pek az kişiye nasip olan bu şeyi, deliliğe çok benzer bir halde olanlar hissedebilir. Alakasız birtakım şeyler konuşurlar, insana özgü olmayan anlaşılmaz sesler çıkarırlar, ardından yüzlerinin bütün görünüşü değişir, kâh heyecanlı kâh üzgündürler kâh ağlar kâh gülerler kâh iç çekerler kısacası, gerçekten tam anlamıyla kendilerinde değildirler. Az sonra kendilerine geldiklerinde nerede olduklarını bilmediklerini söylerler, bedenlerinde mi bedenlerinin dışında mı, uyanık mı uyuyor mu olduklarını, ne duydular, ne gördüler, ne dediler, ne yaptılar hatırlamazlar, tıpkı bir bulutun üzerinde düşteymiş gibi sadece çok mutlu olduklarından başka bir şey bilmezler böyle aptallaşmışken. Ve bu nedenle kendilerine geldikleri için ağlarlar ve sonsuza kadar bu tür bir deliliğin delisi olmaktan başka hiçbir şey tercih etmezler. Bu, gelecek mutluluktan küçücük bir tattır.

Gerçekten epeydir kendimi unuttum ve sınırların ötesine sıçradım. Ancak tarafımdan söylenmiş herhangi bir şey, oldukça şımarık ve geveze görünürse bunu hem Aptallığın hem bir kadının söylemiş olduğunu düşünün. Olur da bunun kadınlarla hiç alakası olmadığını düşünürseniz, o halde şu Yunan deyişini hatırlayın: "Aptal adam da sık sık yerinde söyledi."[1]

[1] Πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κατακαίριον εἶπεν. (*Adagia*, 501) Erasmus burada okuyucuya ikinci kez kendi kimliğini açıklamaktadır.

Bir kapanış konuşması beklediğinizi görüyorum ama onca türlü türlü laf etmişken gerçekten ne söylediğimi hatırladığımı düşünüyorsanız çok aptalsınız. Şu eski deyişi hatırlayın: "Hatırlayan kadeh arkadaşından nefret ederim."[1] Ve şu yenisini: "Hatırlayan dinleyiciden nefret ederim."[2] Bu nedenle hoşça kalın, alkışlayın, zevkle yaşayın, için, Aptallığın sürüsüne bereket rahipleri.

[1] Μισῶ μνάμονα συμπόταν. (*Adagia*, 601)
[2] Μισῶ μνάμονα ἀκροατήν.

KAYNAKÇA

Coşkun Abuagla, A., *Dönüşümler* I-XV (Publius Ovidius Naso), Ed., D. Önder, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.

_____, *Fasti* I-VI (Publius Ovidius Naso), *Roma Takvimi ve Festivaller*, Ed., D. Önder, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

_____, *Ibis* (Publius Ovidius Naso), Ed., D. Önder, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.

Eckler, P., *Erasmus In Praise of Folly, With Portrait, Life of Erasmus, and His Epistle to Sir Thomas More*, Illustrated with many curious Engraving, Designed, Drawn, and Etched by Hans Holbein, New York, 1922.

Grimal, P., *Mitoloji Sözlüğü*, Yunan ve Roma, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1997.

Hudson, H. H., *The Praise of Folly by Desiderius Erasmus*, Translated from Latin, with an Essay and Commentary, Oxford: Princeton University Press,, 2015.

İnaç, H. ve H. Evcim, "Patristik Felsefe Bağlamında Hıristiyanlığın ve Feodalitenin Sosyopolitik Analizi", *İzlek,* Akademik Dergi, 36-49, 2018 (1).

Listrius, G., O. Molitor ve I. Holbenius, ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ sive STULTITIAE LAUS, Desiderii Erasmi Roterodami Declamatio, cum commentariis G. Listrii, ineditis O. Molitoris, et figuris I. Holbenii, Denuo typis mandavit G. G. Beckerus, Basileae, 1780.

Nudipes, T. M., Desiderii Erasmi ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ sive STULTITIAE LAUS Declamatio, I. Holbenii imaguncilis ornata quam illustravit elaboravitque T. M. Nudipes, Amsterdam, 2019.

Rönesans Dönemi'yle ortaya çıkan hümanizm akımının en büyük temsilcilerinden biri olan Erasmus, bu kitabı yazarken neye niyetlenmişti? Kulaklarımızın uzun zamandır aşina olduğu gibi "Delilik" miydi (*insania*) yoksa "Aptallık" mıydı (*stultitia*) kastettiği?

Aptallık yani saflık ve içtenlik, iyi niyet ve iyi düşünce, doğru söz, dürüstlük, kalpte ne varsa yüze ve dile aynı şekilde yansıma, işte Erasmus'un tanrıça olarak kişileştirdiği Aptallık buydu. Delilik ise bu aptallığın bir parçası olarak ve onun sayesinde ortaya çıkıyordu.

Haksızlığa, yalancılığa, sahtekârlığa, ikiyüzlülüğe, kibre, çok bilmiş görünüp hiçbir şey bilmeyenlere veryansın eden, sivri dilli, keskin dişli ve hayli donanımlı bir din adamı olan Erasmus'un Aptallığın Övgüsü (*Stultitiae Laus*) adlı bu çok önemli eserini Doç. Dr. Asuman Coşkun Abuagla'nın özenli çevirisiyle sunuyoruz.

Asuman Coşkun Abuagla, Ankara DTCF, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü'nde klasik filoloji ve epigrafi eğitimi aldı. 2016'da Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na Dr. Öğretim Üyesi olarak atandı. 2018'de Doçent unvanı aldı.

ISBN: 978-625-7781-17-6